

T.C.
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

İSLAM HUKUKU BAĞLAMINDA
TRAFİK KURALLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Abdulhalık OCAKHANOĞLU

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ata DENİZ

Mardin-2020

T.C.
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

İSLAM HUKUKU BAĞLAMINDA
TRAFİK KURALLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Abdulhalık OCAKHANOĞLU

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ata DENİZ

Mardin-2020

T.C.
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Dok. No: MAU-FRM-04-ENSTİTÜ/07

İlk Düz.
Tar.:02/01/2020

Rev. No/Tar.:
00/...

Sayfa: 1/1

TEZ ONAY SAYFASI FORMU

TEZ ONAYI

Enstitümüz Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı 17800021 numaralı tezli yüksek lisans programı öğrencisi Abdulhalık OCAKHANOĞLU 'in hazırladığı “İSLAM HUKUKU BAĞLAMINDA TRAFİK KURALLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ” başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 14/09/2020 Çarşamba günü saat 09:30'da yapılmış, tezin onayına oy çokluğu/oybirliğiyle karar verilmiştir.

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ata DENİZ	
Üye Doç. Dr. Taha NAS	
Üye Doç. Dr. İhsan AKAY	

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun ...../...../20.... tarih ve ...../..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../20....

Enstitü Müdürü

Hazırlayan: Birim Kalite Komisyonu	Kontrol Eden: Üniversite Kalite Komisyonu	Onaylayan: Üniversite Kalite Komisyon Başkanı
---------------------------------------	--	--

ÖNSÖZ

Yüce Allah'ın bizlere bahşettiği bu gezegende insanların yaşam şekilleri ve tarzları hep değişmiş ve değişmeye de devam etmektedir. Bu değişimler ile ilgi yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: *“İnsanı önünden ve ardından takip eden melekler vardır. Allah'ın emriyle onu korurlar. Şüphesiz ki, bir kavim kendi durumunu değiştirmedikçe Allah onların durumunu değiştirmez. Allah, bir kavme kötülük dilemi, artık o geri çevrilemez. Onlar için Allah'tan başka hiçbir yardımcı da yoktur.”* Nitelik ve nicelikleriyle hayatın her alanını etkilemekte olan bu değişimlerin hızını ise ekonomik gelişmişlik ve ekonomik yeterlilik belirlemektedir. Ekonomik düzeyleri yüksek olan aile, toplum ve devletlerde değişim, diğerlerine göre daha hızlı olmaktadır. Savaşlar, doğal afetler ve siyasi olaylar da ekonomi gibi değişim ve gelişimi etkilemektedir. Günümüzde toplumun bütün kesimlerini en fazla etkileyen değişimler, bilim ve teknoloji alanında meydana gelen değişimlerdir. Yaşadığımız çağ iletişim ve ulaşım alanında, değişim ve gelişimin en üst düzeylerde olduğu çağdır. Bununla birlikte her gelişmişliğin beraberinde getirmiş olduğu sorunlar ve problemler de vardır. Bu problemlerle başa çıkma ve onları çözüme kavuşturma sorumluluğu, gerek mer'î hukuk ve gerekse İslam hukukuna göre bazen bireye, bazen aileye ve bazen de yönetici ve devlet makamlarına yüklenmiştir. Bu sorumluluk mercilerinin değişmesi, olayların birey, aile veya toplum ile ilgili olmasına bağlıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.)' in de ifade ettiği gibi:

Hepiniz çobansınız (sorumluluk sahibi) ve hepimiz çobanlığınızdan sorumlusunuz. Emîr (Devlet Başkanı-yönetici), sorumluluk sahibidir. Erkek, ailesine karşı sorumluluk sahibidir. Kadın eşinin evine ve çocuklarına karşı sorumluluk sahibidir. Hizmetçi efendisinin malının koruyucusudur ve eli altında bulunanlardan sorumludur. Hulâsa hepimiz sorumluluk sahibisiniz ve her biriniz emri altında bulunanlardan sorumlusunuz.

Yaşadığımız çağın en önemli ve toplum için en faydalı gelişim ve değişimleri arasında; hava, kara, deniz ve demir yolları ağları ve bu ağlarda kullanılan teknolojik donanımlara sahip ulaşım araçları yer almaktadır. Bu ulaşım ağları ve bu ağlarda kullanılan araçlar, insanların birbirlerini maddi ve manevi olarak etkilediği yeni bir ortak yaşam alanını oluşturmaktadır. Bu yeni yaşam alanında hayat süren ve bu alanları aktif bir şekilde kullanan insanlar elbette etkileşimde bulunmaktadır. Dolayısıyla bu ortak alanlar kullanılırken, belli başlı bazı kurallara riayet edilmesi bu

alanları kullananların can, mal ve hak kaybına uğramamaları için bir zorunluluk arz etmektedir. Evrensel İslam hukuku, güncel değişim ve problemlere karşı da çözümler üretmektedir. Bu aynı zamanda evrenselliğin bir gereği olmakla beraber, İslam hukuku zaten bu niteliğe sahip olan bir hukuktur. İslam hukukunun, günümüzdeki ulaşım alanı, şekli ve bu yeni yaşam alanında meydana gelen ve gelebilecek problemlerle ışık tutan kurallar ve yöntemleri vardır.

Bu çalışmamızda, trafik hukuku ile ilgili kuralları koyma yetkisi, kurallara uyma zorunluluğu ve kural ihlallerinden doğan mağduriyetlerin giderilmesi konusunda İslam hukukunun yaklaşımı ve çözümleri tespit edilip ele alınacaktır.

Çalışmamız giriş, içerik (üç bölüm) ve sonuç kısmından oluşmaktadır.

Giriş bölümünde araştırmanın konusu, önemi ve amacı ele alınacaktır.

Birinci bölümde teşri kavramı, teşri yetkisi ve devletin trafikle ilgili kanun koyma yetkisinin çerçevesi incelenecektir.

İkinci bölümde İslam hukukunun korumayı amaçladığı beş temel hak ve zaruriyat-ı diniyyenin trafikle ilişkisine yer verilecektir.

Üçüncü bölümde ise trafik kurallarına uymak, İslam trafik ahlakı, İslam ceza felsefesi, İslam hukukuna göre trafik kazaları ve sorumluları, maddi hasarlı kazalarda tazminatlar ve İslam hukukuna göre devletin verdiği diğer cezalar araştırılacaktır.

Sonuç bölümünde ise bu araştırmayla elde edilen neticelere yer verilecektir.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "*İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a da şükretmez.*" uyarısı gereği; bu çalışmanın başından sonuna kadar önerileriyle bana yol gösteren ve beni destekleyen danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Ata DENİZ'e ve ilim yolculuğunda bana emeği geçen tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Çalışma ve gayret bizden başarı Yüce Allah'tandır.

Abdulhak OCAKHANOĞLU

Mardin-2020

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	viii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
1. DEVLETİN TEŞRÎ' VE KURAL KOYMA YETKİSİ.....	3
1.1. Teşrî''in Kavramsal Çerçevesi.....	3
1.1.1. Teşrî''in Sözlük Anlamı.....	3
1.1.2. Teşrî''in Terim Anlamı.....	3
1.2. Teşrî' Yetkisi.....	7
1.2.1. Allah'ın Teşrî' Yetkisi	7
1.2.2. Peygamber'in Teşrî' Yetkisi.....	7
1.3. Devletin Trafik ile İlgili Teşrî' (Kural Koyma) Yetkisinin Çerçevesi.....	10
1.3.1. Devletin Teşrî' Yetkisi.....	10
1.3.2. Kuralların Kitap ile Çelişmemesi	12
1.3.3. Kuralların Sünnet ile Çelişmemesi	13
1.3.4. Kuralların Kamu Maslahatını (yararını) Amaçlaması.....	14
1.3.5. Devletin Koymuş Olduğu Kurallara Uyuma Zorunluluğu.	14
2. İSLAM HUKUKUNUN KORUMAYI AMAÇLADIĞI HAKLAR VE BUNLARIN TRAFİK İLE İLİŞKİLERİ	17
2.1. İslam Hukukunun Korumayı Amaçladığı Beş Temel Hak	17
2.1.1. Yaşamın Korunması	17
2.1.2. Dinin Korunması	18
2.1.3. Malın Korunması	20
2.1.4. Neslin Korunması.	21
2.1.5. İrzın (namus) Korunması	24
2.2. İslam Hukukunda Zarurat-ı Diniyye Trafik İlişkisi.....	25
2.2.1. Trafik Kurallarının Önemi	25

2.2.2. Son Yılların Trafik Kazaları ile İlgili İstatistikler.....	26
2.2.3. Trafığın Yaşam Hakkına Etkisi	29
2.2.4. Trafığın Mal-Mülk Edinme Hakkına Etkisi	30
2.2.5. Trafığın Kul Hakkı ile İlişkisi	31
3. İSLAM HUKUKUNA GÖRE TRAFİK AHLAKI ve KURAL İHLALLERİNİN HUKUKİ SONUÇLARI	34
3.1. Trafik Kurallarına Uymak Ve İslam Trafik Ahlakı	34
3.1.1. Trafik Kurallarına Uyuma Zorunluluğu	34
3.1.2. Hız Sınırı Uygulaması, Emniyet Kemer, Trafik Işıkları ve İşaretleri	35
3.1.3. Trafikteki Tehlikeli Sürüşler, Yaya ve Diğer Araçlara Zarar Verecek Hareketler	38
3.1.4. Yol Vermek ve Trafığı Rahatlatmak	40
3.2. İslam Ceza Felsefesi	41
3.2.1. Suçluyu Uslandırmak	41
3.2.2. Mağduru Razi Etmek	43
3.2.3. Caydırıcılık	45
3.3. İslam Hukukuna Göre Trafik Kazaları Ve Sorumluları	46
3.3.1. Tanımı ve Kapsamı	46
3.3.2. Trafik Kazalarında Sorumlular	47
3.4. İslam Hukukuna Göre Ölüm İle Sonuçlanan Kazalarda Cezalar	49
3.4.1. Ölüm İle Sonuçlanan Kazalar	49
3.4.2. Ölüm ile Sonuçlanan Kazalarda Cezalar	50
3.5. Maddi Hasarlı Kazalarda Tazminatlar	63
3.5.1. Zararın İspatı ve Miktarının Tespiti	63
3.5.2. Yararların Mahsubu	65
3.5.3. Araçların Değer Kayıplarının Karşılanması.	66
3.6. İslam Hukukuna Göre Devletin Verdiği Diğer Cezalar	67
3.6.1. Para Cezaları	67
3.6.2. Hapis Cezası	68
3.6.3. Diğer Cezalar	69
SONUÇ	71
KAYNAKÇA	73
ÖZGEÇMİŞ	78

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

İslam Hukuku Bağlamında Trafik Kurallarının Değerlendirilmesi

Abdulhalık OCAKHANOĞLU

Mardin Artuklu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

2020: 77 Sayfa

Günümüzde ulaşım ve buna bağlı oluşan problemler, vahyin indiği dönemdeki ulaşım biçimi ve karşılaşılan problemlerden farklılık göstermektedir. Nitekim çağımızda kullanılan trafik araçlarının çeşitliliği, yolların niteliği ve trafik yoğunluğu o dönemdeki ulaşım kültürü ve şeklinden çok farklıdır. Dolayısıyla çağımızdaki trafik problemleri ve bu problemlerin doğurduğu sonuçlar da yeni bir konu ve alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Trafik ağlarında sürücü hataları, kullanım şekli ve kural ihlalleri sonucunda, insanların beş temel hakkının (can, din, mal, akıl, nesil) bir kısmının ihlal edildiği görülmekte ve bilinmektedir.

Bu çalışmamızda İslam hukuku bağlamında çağımız trafik kuralları ve önemi; trafiğin insanların can ve mal kayıplarını nasıl etkilediği, devletin kural koyma yetkisi ve çerçevesi, trafik kurallarına karşı sorumluluklar, kural ihlalleri sonucunda meydana gelen mağduriyetler ve devletin verdiği cezalar incelenmiştir. Bu konular, vahyin indiği dönem göz önünde bulundurularak, yöntem ve tavsiyelerden ve bu kuralların ihlal edilmesi sonucunda meydana gelen can ve mal kaybı ile ilgili hükümlerden yararlanarak araştırılmıştır. O günün ulaşım hukuku ve problemlerinin nasıl ele alındığını ve olayların hangi yöntemlerle değerlendirilip sonuca bağlandığı incelenerek bu yöntemler ışığında günümüz trafiği değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Teşrî‘, İslam Hukuku, Trafik, Kural, İhlal.

ABSTRACT

Master's Thesis

The Evaluation Of Traffic Rules In The Context Of Islamic Law

Abdulhalik OCAKHANOĞLU

Mardin Artuklu University

Institute of Social Sciences

Department of Main Islam Sciences

2020: 77 Pages

Today, transportation and the problems stemming from this differ from the ones in the revelation period. For instance, the variety of vehicles used today, the quality of roads and the traffic jam is different from the transportation culture of that period. Therefore, the problems today and the consequences stemming from these create a new area and new issues. It is known that, as a result of driver errors in the traffic, the way of usage and the violation of rules some of the five fundamental rights (life, religion, estate, reason and generation) are violated. In this study, the significance of traffic rules, in what way these rules influence people losing their lives and their estates, the frame of the government for prescription, the responsibilities towards traffic rules, the aggrievements due to the violation of rules and the penalizations of the government have been analysed.

These issues have been searched in the context of revelation period, referring the methods and the advices and the adjudgements of the government about the loss of lives and estates as a result of the violation of these rules. The traffic issue today has been evaluated analysing the way the transportation law and the problems of that period were held and the way the issues were evaluated and brought to the conclusion.

Key Words: Legislation, The Islamic Law, The Violation Of Traffic Rules.

KISALTMALAR LİSTESİ

- a.g.e.** : Adı Geçen Eser
- b.** : İbn (oğlu)
- bkz.** : Bakınız
- c.** : Cilt
- c.c.** : Celle Celalühü
- DİB.** : Diyanet İşleri Başkanlığı
- Ed.** : Editör
- H.z.** : Hazreti
- Ö.** : Ölümü
- s.** : Sayfa
- s.a.v.** : Sallallahu Aleyhi ve Sellem
- TDV.** : Türkiye Diyanet Vakfı
- Yay.** : Yayın evi
- t.y.** : Yayın tarihi yok
- y.y.** : Yayın yeri yok
- KTK** : Karayolları Trafik Kanunu

GİRİŞ

Milattan altı yüz yıl sonra Arap Yarımadası'na inen ilahi vahiy, evrensel ve son din olması hasebiyle o dönemin problemlerine çözüm bulması gerektiği gibi daha sonra ortaya çıkacak olan problemlere çözüm sunabilecek bir içeriğe sahip olması gerekmektedir. Sadece indiği günün şartlarındaki problemlere bulduğu çözüm önerilerine takılıp kalmak, o çözüm önerilerini olduğu gibi günümüze taşımak ve aynı şekilde uygulamak, İslam'ın evrensel yönüyle bağdaşmayan, yöntem geliştirmenin önünü kapatan ve günümüz dünyasında birçok alanda tıkanmaya yol açan bir düşünce biçimidir. İslam dini, sadece belli bazı şekil ve ritüellerden (ibadet) ibaret değildir. Statikliği ile şekilciliği önemsemeyen ve hatta karşı çıkan bir dindir. Düşünmeyi; çalışmayı, gelişmeyi, geliştirmeyi, ilerlemeyi ve kalkınmayı her fırsatta vurgulayan bir dindir.¹ İslam hukuk normlarının; evrendeki var oluş devam ettikçe insanların bireysel, ailevi, toplumsal ve sosyoekonomik bütün sorunlarına cevap verebilecek, bütün problemleri çözebilecek niteliklerde olmaları zaruridir. Bunun aksini düşünmek İslam'ı (vahyi) birkaç yüz yılın içine hapsetmekten başka bir şey değildir.

İlahi vahyin gaye ve amacı, birey ve toplumun bütün yaşam alanlarında maslahatı gözetmek, iyi ve güzel olanı ortaya çıkarmak, temin etmek ve korumak; zararlı olan şeyleri de ortadan kaldırmak ve muhtemel zararların da önüne geçmektir. İslam hukuk normlarının hepsi bunu amaçlamaktadır.²

Bilim ve tekniğin henüz gelişmediği yıllarda yolculuklar insan ve hayvan gücüne dayalıydı. Günümüzde ise yolculuk, teknoloji ve bilimin insanlığa sunduğu hava, kara, deniz ve demir yolları araçları ile yapılmaktadır. Yolculukların günümüzde modern ve teknolojik araçlar ile yapılması, Yüce Allah'ın insanlığa sunduğu en büyük nimetlerdendir. Ancak her nimet beraberinde bazı külfetler ve zorluklar getirmektedir. Yüce Allah'ın bizlere verdiği nimetleri düzenli ve dengeli kullanmak ve bu nimetlerden istifade ederken başkasının hakkına tecavüz etmemek en başta gelen görevlerimizden biridir. Dolayısıyla trafik araçlarının neredeyse insan nüfusuyla

¹ Tevbe 9/122; Abese 80/24,32; Necm 53/39,40.

² Ahmed b. Şeyh Muhammed ez-Zerkâ, *Şerhu'l-Kavaidi'l-Fıkhîyye*, Dâru'l-Kalem, Dimaşk, 1989, s. 157/212

yarıştığı günümüzde, bu araçların kullanımının belli yollar ve kurallar dâhilinde olması modern dünyamızın en temel ve zorunlu ihtiyaçlarındandır. Bu ihtiyacı karşılamak da yine biz insanlara düşmektedir.

Günümüz trafiği ve kural ihlalleri sonucu meydana gelen problemler vahyin indiği dönemki insanların kullandığı trafik ve karşılaştıkları trafik problemleri gibi değildir. İçinde bulunduğumuz dönemdeki yollar ve de ulaşım araçları, o dönemde tahayül edilemez türdendir. Çağımızda kullanılan trafik araçlarının çeşitliliği, yolların niteliği ve trafik yoğunluğu o günün ulaşım kültürü ve şeklinden çok farklıdır. Trafik problemleri ve hukuku, günümüzün karşı karşıya kaldığı yeni bir konudur.

Günümüz istatistiklerine göre trafikte binlerce can kaybı ve milyonlara varan mal kayıpları yaşanmaktadır. İslam'ın korumayı amaçladığı beş temel hak vardır. Bunların ikisi can ve maldır. Ayrıca trafikte yaşanan hata ve yanlışların aynı zamanda kul hakkı ihlaline neden olduğu da göz ardı edilmemesi gereken önemli bir husustur.

Çalışmamızda çağımız trafik problemleri ile ilgili trafik hukukunu, vahyin indiği dönemdeki insanların ulaşımı ile ilgili belirlenen kural, yöntem ve tavsiyelerden ve bu kuralların ihlal edilmesi sonucunda meydana gelen hak ve hukuk kaybı ile ilgili tespitlerden yararlanarak araştırmaya çalışacağız.

1.DEVLETİN TEŞRÎ‘ VE KURAL KOYMA YETKİSİ

1.1. Teşrî‘in Kavramsal Çerçevesi

1.1.1. Teşrî‘in Sözlük Anlamı

Teşrî‘ kelimesi, kanun ve kural koyma anlamına gelen ‘شَرَعَ’ kelimesinin mastarıdır.

Teşrî‘ kelimesinin madde olarak türetildiği شَرَعَ kelimesi fiil olarak farklı cer harfleriyle veya mastar olarak kullanıldığında, su yolu, girmek, yapmaya başlamak, doğrultmak, bağını çözmek, kanun çıkarmak, vazetmek, koymak, kural ve kanun olarak koymak, plan yapmak ve tasarlamak anlamlarına gelmektedir³.

‘شَرَعَ’ ifadesi Kuran’ı Kerimde şöyle geçmektedir:

“*Sonra da seni din işi konusunda açık bir yola koyduk. Sen ona uy, bilmeyenlerin heva ve heveslerine uyma.*”⁴ Bir diğer ayette ise şöyle geçmektedir:

(Ey Muhammed!) Sana da o Kitab’ı (Kur’an’ı) hak, önündeki kitapları doğrulayıcı, onları gözetici olarak indirdik. Artık Allah’ın indirdiği ile aralarında hükmet ve sana gelen haktan ayrılıp da onların arzularına uyma. Sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol koyduk. Eğer Allah dileseydi elbette sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat verdiği şeylerde sizi imtihan etmek için ümmetlere ayırdı. Öyle ise iyiliklerde yarışın. Hepinizin dönüşü Allah’adır. O zaman anlaşmazlığa düşmüş olduğunuz şeyleri size bildirecektir.⁵

Bu ayetlerde görüldüğü üzere شَرَعَ yol anlamında kullanılmıştır.

1.1.2. Teşrî‘in Terim Anlamı

Teşrî‘ kelimesi şeriat/şer’ kelimesinden türemiştir. “Şeriat/şer” kelimesi ise klasik döneme ait literatürde kapsam bakımından biri geniş, diğeri dar olmak üzere iki anlamı belirtmek için kullanılmaktadır.

Geniş anlamı ile şeriat; Allah tarafından insanlar için din olarak gönderilen hükümler bütünüdür. Bu hükümler aslî/itikadî ya da fer’i/amelî nitelikte olabilir. Bunların tümü şeriatın kapsamına girmektedir. Bu geniş anlamıyla şeriat "din" ve

³ Ebü'l-Fadl Muhammed b. Muhammed b. Abdurrazzâk el-Hüseynî ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, tahk. Abdulâlîm et-Tahâvî, et-Turâsu'l-Arabî, Kuveyt, 1984, c. 12, s. 259-270

⁴ Câsiye 45/18.

⁵ Mâide 5/48.

"millet" ifadelerinin karşılığıdır. Dolayısıyla şeriat, din ve millet kelimeleri aynı hükümler bütününe ifade etmektedirler. Adlandırmada ortaya çıkan farklılık, kavramın niteliğine ilişkin olmayıp itibaridir. Yüce Allah tarafından gönderilen hükümler bütününe konulan şer'/şeriata uyulması yönüyle ona din ve bunun yazılması yönüyle de buna millet denilmektedir.

Şeriat teriminin dini hükümleri ifade edecek genişlikte kullanılmasına, fikhın tanımında geçen "şer'î ameli hükümler" tamlamasında yer alan "şer'î" nitelemesi örnek gösterilebilir. Fıkıh usulcülerinin büyük çoğunluğuna göre "şer'î" ifadesi, ilahi iradeye nispet edilen itikadi ve amelî hükümlerin tamamını ifade etmektedir. Amelî ifadesi ise söz konusu hükümler bütünü içinde fikhın alanına giren hükümleri kapsamaktadır. Benzer şekilde bazı Hanefî usulcülerini Kuran, sünnet ve icma'ı ifade etmek amacıyla "usulü'l-fikh" ifadesi yerine "usulü's-şer'" ifadesini kullanmayı tercih etmişlerdir.⁶ Böylece onlar şer' terimiyle yalnız fikhî hükümlerin değil itikadî hükümlerin de kastedildiğine işaret etmişlerdir. Çünkü Kur'an, sünnet ve icma' fikhın yanı sıra usulü'd-dini teşkil eden hükümlerin de kaynağıdır.

Terimin geniş anlamda kullanımına dair bir diğer örnek "füruu's-şer'" tabiridir. Mesela Fahreddin er-Razi (ö.606), taklidin itikadî değil ameli hükümler alanında caiz olduğunu belirtmek için bu ifadeyi kullanmıştır.⁷ Geniş anlamdaki şeriat kavramı ile "Hüküm koyucu Allah, hükmü açığa çıkaran ise şeriattır"⁸ ifadesinde görüldüğü gibi ilahi iradenin bir tezahürü anlamında kullanılan şeriat teriminin Allah'ın hitabı (Hitabullah) kavramıyla aynı anlama gelmemektedir. Çünkü Hitabullah tabiri, yalnızca şer'î (itikadî ve amelî) hükümler şeklinde tezahür eden ilahi iradeyi değil onun yanı sıra Allah'ın zatına, insanların bizzat kendilerine ve eşyaya yönelik bildirmelerini de içermektedir. Bu sebeple şeriat ve Hitabullah kavramları arasında bir örtüşme değil tam girişimlilik söz konusudur.

Dar anlamıyla şeriat, yalnız değişime konu olabilen hükümler, yani her bir peygambere ve onun tebliğ dönemine göre farklılaşabilen hükümlerin yanı sıra Kur'an

---

⁶ Ali b. Muhammed el-Pezdevî, *Usulu'l-Pezdevî*, y.y. s. 90/136

⁷ Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzâ, *el-Mahsûl fî İlmi'l-Usûl*, Câmiatu'l-İmam Muhammed b. Suud el-İslâmiyye, Riyad, s. 107.

⁸ Muhammed Abdulhay b. Muhammed b. Abdulhalim el-Ensârâ el-Leknevî el-Hindî, *Bahrü'l-Ulûm*, y.y. s. 25.

ve sünnetteki neshe açık hükümlerle ictihadî hükümleri kapsamaktadır. Şeriat kavramı dar anlamında alındığında din kavramı, başta tevhid olmak üzere nebevi gelenek boyunca bütün toplumlara tebliğ edilmiş itikada ilişkin hükümlerle sınırlandırılmış olur ki bu tür hükümlerin zaman içinde değişmesi düşünülemez. Çünkü itikadi hükümler olması gerekeni değil olanı belirtir ve gerçeklik üzerine kuruludur. Şu halde dar anlamıyla şeriat "ameli hükümler bütünü" diye tanımlanabilir. Hatta bazı kelamcı ve usulcülere göre bu anlam şeriatın tek ve asli anlamını temsil etmektedir. Bu yaklaşıma göre dini hükümler şer'î ve gayri şer'î kısımlarına ayrılır. Şer'î hükümler sadece şeriat yoluyla bilinebilen hükümlerdir ki bunlar da nazari (usulî) ve ameli hükümler biçiminde tasnif edilir. Zira "Allah'a iman etmek vaciptir" ya da, "Peygamber'i tasdik etmek vaciptir" gibi itikadi hükümler, şer'î delillerle değil "akıl yoluyla bilinmesi gereken hükümler" olup şer'i hüküm kapsamına girmez.⁹ Burada nazari hükümle kastedilen icmam hüccet olması gibi hükümlerdir. Ancak nazari hüküm tabiri bazılarında göre hem itikadi hem usuli hükümleri içerecek genişliktedir.

Şeriat teriminin dar anlamda kullanımı geniş anlamı gibi erken döneme aittir. Nitekim Katade b. Diame (ö.117) dinin tek, şeriatın ise muhtelif olduğunu söyleyerek iki kavramı birbirinden ayırmakta ve şeriatı "farzlar, hadler, emir ve nehiyeler" biçiminde tanımlamaktadır. Yine onun, "Tevrat'ın bir şeriatı, İncil'in bir şeriatı ve Kuran'ın bir şeriatı vardır. Buna karşılık kendisinden başkasının kabul görmeyeceği tek din peygamberlerin getirdikleri tevhid ve ihlastır" şeklindeki ifadelerinden onun şeriatı neshe açık ameli hükümler anlamında gördüğü anlaşılmaktadır.¹⁰ Benzer şekilde Ebû Hanife de (ö.150) peygamberlerin getirdikleri dinin tek, şeriatların ise muhtelif olduğunu söylemektedir. Bu ifadelerde ictihadî hükümlere değinilmiş olmamakla birlikte şeriatın değişime konu olabilen hükümler anlamına geldiğine vurgu yapıldığı görülmektedir. Ebû Hanife'nin, "Dinde fıkıh ahkâmında fıkihtan daha üstündür"¹¹ biçimindeki sözünden din kelimesini itikadî hükümleri belirtmek için kullandığı anlaşılmaktadır.

⁹ Talip Türcan, "Şeriat", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. XXXVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010, s. 572.

¹⁰ Türcan, "Şeriat", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. XXXVIII, s. 572.

¹¹ Muhammed b. Abdurrahman el-Hamis, *el-Fıkhu'l-Ebsat*, Mektebetu'l-Furkân, Birleşik Arap Emirlikleri, 1419, s. 82.

İslamî ilimler alanındaki çağdaş eserlerde şeriat terimini sadece nas yoluyla bildirilen hükümlerle sınırlayan yaygın yaklaşımın aksine şeriat, usulüne uygun bir biçimde yapılmış bir istinbat (ictihad) işlemi sonucunda elde edilmiş olan hükmü de kapsar. Çünkü şeriat ilahi iradenin hüküm şeklinde tezahüründen ibarettir. İlahi irade, Kuran ve Sünnet nasları ile sabit olan hükümler biçiminde açığa çıkabileceği gibi ictihad ile elde edilen hükümler olarak da tezahür edebilir. İctihad ilahi iradenin keşfine yönelik bir işlemdir. Bu açıdan ictihad yoluyla elde edilen hükümler de naslarla sabit olanlar gibi şer'îdir. Nitekim Takıyyüddin İbn Teymiyye (ö.728), gerek nassa gerekse ictihada dayanan hükümlerin şer'îliğinde bir kuşku bulunmadığı için onların sırf elde edilmiş tarzlarını ve bağlayıcılık düzeylerini dikkate alan bir yaklaşımla "şer-i münezzel" ve "şer'î müevvel" biçiminde bir ayırım yapmaktadır.¹² Her ne kadar İbn Teymiyye (ö.728), şer'î münezzele tabi olmanın herkesin üzerine vacip olduğunu ve şer'î müevvele tabi olmanın ise vacip olmadığını belirterek bunların bağlayıcılık düzeylerinin farklılığına dikkat çekse de ve İslam hukuk biliminde nasla sabit olan hükümlerin ictihad ile elde edilenlere göre bir önceliği ve üstünlüğü bulunsa da bu bağlayıcılık, ilke olarak şer'î hükmün nassa ya da ictihada dayanıp dayanmamasıyla ilgili olmayıp onun ilahi iradeye aidiyetindeki (şer'îliğindeki) kesinlik derecesiyle ilgilidir. Ayrıca ictihadi bir hüküm mutlak şekilde bağlayıcılığı bulunmayan hüküm demek değildir. İctihadi hüküm onu elde eden müctehidi ve ona uyan kimseleri bağlar. Şer'î müevvel niteliğindeki bir hükmün yargı yetkisine dayanması halinde ise bağlayıcılığı hukuki bakımdan (kazaen) şer'î münezzel niteliğindeki hükümler gibidir. Nitekim Şehabuddin el-Karâfi (ö.684), yargı kararının hem şer'î niteliğine hem de bağlayıcılık düzeyine dikkat çekmek üzere onun Allah'tan varit olan bir nas gibi olduğunu belirtmektedir.¹³ Bu tespitler ışığında şeriat, hükümler bütünü olarak tanımlandığında fıkıhla şeriat kavramları arasında şer'îlik açısından bir ayırımı gidilmesinin isabetli olmadığı görülmektedir."¹⁴

---

¹² Tayuddin Ahmed b. Abdulhalim b. Abdusselâm b. Ebi-l-Kâsım b. Muhammed b. Teymiyye el-Harrânâ el-Hanbelî, *el-Furkân beyne Evliyâi 'r-Rahmân ve Evliyâi 'ş-Şeytân*, Mektebetu Dâru'l-Beyân, Şam, 1405, s.73-75

¹³ Şihâbuddin Ahmed b. İdris b. Abdurrahman el-Karâfi, *el-İhkâm fî Temyizi 'l-Fetâvâ mine 'l-Ehkâmi ve Tesarrüfâti 'l-Kâdi ve 'l-İmâm*, Dâru'l-Beşâir, Beyrut, 1416, s. 129.

¹⁴ Türcan, "Şeriat", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. XXXVIII, s. 572-572.

1.2. Teşrîf Yetkisi

1.2.1. Allah'ın Teşrîf Yetkisi

Dinde asıl ve öncelikli teşrîf yetkisi yüce Allaha aittir. Şariî mutlak odur. Evrende her şeyin sahibi düzenleyicisi odur. Yüce Allah'ın kural/kanun koyma yetkisi ve çerçevesine dair ayet ve hadislerin yanı sıra fukahanın icmâ'ı da mevcuttur. Bu konu Kuran'ı Kerim'de şöyle geçmektedir:

De ki: "Şüphesiz ben, Rabbinden (gelen) kesin bir belge üzereyim. Siz ise onu yalanladınız. Sizin acele istediğiniz azap benim elimde değil. Hüküm yalnızca Allah'a aittir. O, hakkı anlatır. O, hakkı batıldan ayırt edenlerin en hayırlısıdır.¹⁵" ve "Dilleriniz yalana alışageldiğinden dolayı, Allah'a karşı yalan uydurmak için, "şu helâldir", "şu haramdır" demeyin. Şüphesiz, Allah'a karşı yalan uyduranlar, kurtuluşa eremezler.¹⁶

Bunun yanı sıra evreni yaratanın evrende kanun ve kural koyması kadar doğal bir şey yoktur. Bu devasa evrenle beraber en ince detaylarını da dizayn eden yüce Allah, insanlığın huzur ve mutluluğu için de kurallar koymuştur. Yüce Allah'ın bu alanlarla ilgili tasarruf ve yetkisi onun mutlak ve tek yaratıcı olmasındandır. Bunun aksini düşünmek akla ve mantığa aykırıdır. Her akıl sahibi açıkça bilir ve hisseder ki bu evreni yaratan, düzen ve nizam koyan bir üstün kudret söz konusudur. Bu muazzam evreni ve düzeni koyan yüce yaratanın koyduğu kural ve kanunlar da hiç kuşku yok ki en iyi en gerekli en faydalı, bütün insanların hak ve hukukunu koruyan, her zaman her yerde uygulanabilen ve yaşanabilen en mükemmel kural ve kanunlardır.

1.2.2. Peygamber'in Teşrîf Yetkisi

Peygamber'in (s.a.v.) teşrîf yetkisi ve kural koyması, Kur'an'dan sonraki ikinci derecede bir teşrîf yetkisi olup, Kur'an'ın değinmediği alanlar ile ilgilidir. Zira Hz. Peygamber kendisine gönderilen vahyin tebliği ile ilgili birinci derecede sorumludur. O'nun Kur'an'ı yok sayması, vahiy dururken kendi görüşü ile ictihad etmesi düşünülemez. Zira yüce Allah (c.c.) "*Ey Peygamber! Rabbinden sana indirilene tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan onun verdiği peygamberlik görevini yerine getirmemiş*

---

¹⁵ Enâm 6/57.

¹⁶ Nahl 16/116.

olursun. Allah seni insanlardan korur. Şüphesiz Allah, kafirler topluluğunu hidayete erdirmeyecektir."¹⁷ ayetiyle buna açıkça dikkat çekmiştir.

Kur'an ile beraber düşünüldüğünde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in farklı yetkileri söz konusu olmaktadır.¹⁸ Bunları üç ana başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar te'kid, tebyîn ve teşri yetkileridir.

1.2.2.1. Te'kid

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in birinci vazifesi kendisine vahyedilen Kur'an'ı ispatlamak ve onu gönüllere yerleştirmektir. Vazifesi süresince nazil olan ayetler ile beraber kendi ifadelerine yer vermiştir. Getirilen hükümleri tekrar tekrar dile getirip insanların zihin dünyasına yerleştirene kadar devam etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şirk, öldürme ve yalancı şahitliğin haram olması; namaz, zekat, oruç ve haccın farz olması, anne-baba hakları ve bunlar dışında Kur'an'da geçen yüzlerce hükümleri tekîd eden ve onaylayan sözleri ve uygulamaları mevcuttur. Zira bu hükümlerle ilgili apaçık ayetler vardır. Bu ayetlerin yanı sıra Hz. Peygamber (s.a.v.) de bu konuların önemine binaen açıklayıcı ifade ve üslupla bunları dile getirmiş ve desteklemiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu nitelikte olan bütün söz ve uygulamaları, Kur'an'ı tebliğ ederken aynı hükmü tasdik eden söz ve uygulamalarıdır. Bu metod, vahy'i gereği gibi tebliğ etme metodudur. Çünkü ümmî bir toplum, tek başına vahyin kendisini anlama yetilerine sahip değildir. Her tebliğin bir mübelliği olmak zorundadır, Kur'an'ın mübelliği de Hz. Peygamber (s.a.v.) dir. *"Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan onun verdiği peygamberlik görevini yerine getirmemiş olursun. Allah seni insanlardan korur. Şüphesiz Allah, kafirler topluluğunu hidayete erdirmeyecektir.*"¹⁹ Hz. Peygamber (s.a.v.) bu tebliği, muhatabın zihninde en ufak bir kuşku kalmayacak şekilde yapmakla görevlendirilmiştir. Bu, onun en başlıca görevidir. Bunu yaparken Kur'an'ı Kerim ile birebir örtüşen söz, fiil ve davranışlar ile yapmasına, "tekîd yöntemi" denmektedir.

---

¹⁷ Mâide 5/67.

¹⁸ Kâdi Ebû Yâ'la Muhammed b. el-Hüseyin b. Muhammed b. Halef b. el-Ferrâ, *el-Udde fi Usûli'l-Fıkh*, y.y. c. 3, s. 734.; Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Âmidî, *el-İhkâm*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1404, c.1, s. 228.; Ebû İshâk İbrahim b. Ali b. Yusuf eş-Şirâzî el-Firuzabâdî, *et-Tabsira fi Usûli'l-Fıkh*, Dâru'l-Fikir, Şam, 1403, c.1, s. 242.

¹⁹ Mâide 5/67.

1.2.2.2. Tebyîn/Tefsir

Hız. Peygamber'in (s.a.v) yetkileri ve görevlerinden bir tanesi de tebyîn ve tefsir yani açıklama yetkisidir. Zira birey, aile ve toplumun sosyoekonomik düzeni ile ilgili detaylara varana kadar her konu da vahiy inseydi Kur'an-ı Kerim tek cilt değil de elli cilt veya daha fazla olması gerekirdi. Dolayısıyla Allah (c.c.) Kur'an'ı Kerim aracılığıyla temel esasları göndermekle beraber çok azını muhkem; büyük bir çoğunluğunu da mücmel bırakmış ve bunları açıklama görevini de Hız. Peygamber'e (s.a.v.) vermiştir. Hız. Peygamber (s.a.v.)'in bu yetkisi olmasaydı ve Kur'an'ı Kerim'de geçen ahkâm ayetleri ile yetinilseydi, bu gün, içinden çıkılmaz birçok problemle karşı karşıya kalacaktık. Namaz kılmanın şekli ve rek'ât sayısı, içindeki ve dışındaki farzlar; zekâtın detayları, miktarı ve şartları; haccın nasıl yapılacağı, rükünleri, vacipleri ve şartları; Allah'ın helal kıldığı alışverişin çeşitleri, şartları; faizin çeşitleri; aile hukukunun şartları ve rükünleri; ceza hukuku ve özellikle cezaların uygulamaları ile ilgili olmak üzere diğer bunlar dışındaki birtakım hükümler, Hız. Peygamber (s.a.v.)'in açıklamasına dayanan hükümlerdir. Hız. Peygamber (s.a.v.)'in bu yetki ve görevi olmasaydı, bu gün İslam dini, içinden çıkılmaz, belirsiz bir din olmaktan öteye gidemezdi. Hız. Peygamber (s.a.v.)'in vahy'i açıklama görev ve yetkisinin olduğunu şu ayetler apaçık bir şekilde ortaya koymaktadır:

(O peygamberleri) apaçık belgeler ve kitaplarla gönderdik. İnsanlara, kendilerine indirileni açıklamaları ve onların da (üzerinde) düşünmeleri için sana bu Kur'an'ı indirdik".²⁰ "Ey kitap ehli! Artık size elçimiz (Muhammed) gelmiştir. O, kitabınızdan gizleyip durduğunuz gerçeklerden birçoğunu sizlere açıklıyor, birçoğunu da affediyor. İşte size Allah'tan bir nur ve apaçık bir kitap (Kur'an) gelmiştir."²¹

1.2.2.3. Teşrî'/Kural Koyma

Hız. Peygamber (s.a.v.)'in Kur'an'ı açıklama görevinin yanı sıra Kur'an'da geçmeyen konularda hüküm belirleme yetkisi de vardır. Peygamber'in (s.a.v.) bu yetkisi, yeni bir hüküm koyma yetkisidir. Onun yeni bir hüküm koyması, sözleriyle ya da uygulamalarıyla bir konu hakkında açıklık getirmesiyle olmaktadır. Bu kapsama giren hükümler Hız. Peygamber (s.a.v.)'in hadisleriyle sabit olan hükümlerdir. Erkeklerin ipek giysi giymesi, altın yüzük takması ve altın kap kaçakları kullanmasının

²⁰ Nahl 16/44.

²¹ Mâide 5/15.

yasak olması gibi hükümler, hadislerle sabit olmuştur. Bunlarla ilgili her hangi bir ayet inmemiştir.

Hz. Huzeyfe (r.a.) dan şöyle rivayet edilmiştir: “Hz. Peygamber (s.a.v.) altın ve gümüş kaplarda yeme içmemizi ve ipek giyinmemizi ve yüzeyi ipek olan şeylerin üzerine oturmamızı yasakladı.”²² Evli olduğu halde zina suçunu işlemiş olanların recim cezası da hadislerle sabit olmuş ve bununla ilgili de herhangi bir ayet nazil olmamıştır. Bununla ilgili bir ayetin olduğu fakat daha sonra ayetin lafzının neshedildiği görüşü ile beraber, recim cezasının Hz. Peygamber’in yetkisiyle belirlendiğine dair birçok hadis bulunmaktadır. Ayrıca ninenin mirastaki payı ile ilgili hükümler de Kuran’ı Kerim’in değinmediği ve Hz. Peygamber (s.a.v.)’in ibtîdâen (ilk olarak) açıkladığı hükümlerden bir kaçıdır.

1.3. Devletin Trafik ile İlgili Teşrî‘ (Kural Koyma) Yetkisinin Çerçevesi

1.3.1. Devletin Teşrî‘ Yetkisi

Ulu’l-emr’in, yani genel anlamıyla devletin ve yöneticilerin, halka karşı birçok görev ve sorumlulukları vardır. Kamu düzenini kurmada ve korumadan tutun da temel hak ve özgürlüklere varana kadar birey, aile ve toplumu ilgilendiren birçok konu devletin sorumluluğundadır. Günümüzde birçok devlet ve yönetim biçimi mevcuttur. Bu devletlerin her biri belli bir anayasaya göre halkı yönetir ve kamu düzenini sağlama ve korumaya çalışır. Devletler bunun için kanunlar koyar ve yönetmelikler yapar. Bunları adil bir şekilde uygulamak devlet ve yöneticilerin sorumluluklarından bir tanesidir.

Kur’an’ı Kerim’de Yüce Allah (c.c.):

Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resûlüne arz edin. Bu, daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir.²³

buyurarak bizden olan ulu'l-emr’e, yani yöneticilere itaat etmeyi emretmiştir. İslam dininin ilkelerine aykırı olmayan konularda yöneticilere itaat etmek, yüce dinimiz

²² Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrahim el-Cu‘fi el-Buhârî, *el-Câmi ‘u’s-Sahîh*, nşr. Muhammed Zübeyr b. Nasr (b.y.: Dâru Tavku’n-Necât, 1422/2001), “Libâs”, 28 (no. 5837).

²³ Nisâ 4/59.

İslam'ın emridir. İslam dini, idarecilere sorumluluklar yüklemenin yanında devlet ve yöneticilere karşı gelenlere de belli cezalar koymuştur.

Müslümanların başındaki devlet başkanlarının (yöneticilerin) halkı ilgilendiren özellikle kamu düzenini ilgilendiren konularda kanun koyma yetkisi vardır. Ancak yöneticilerin bu yetkisi Kur'an ve sünnetten sonra başlamaktadır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) Muâz bin Cebel'i (r.a.) Yemen'e vali olarak tayin ederken ona şöyle dedi:

Sana bir konu arz edildiğinde nasıl çözeceksin. Muaz bin Cebel: Allahın kitabıyla hüküm veririm dedi. Rasûlullah (s.a.v.): Ya O'nda açıkça bulamazsan? deyince Muaz, Resûlullah'ın sünneti ile hüküm veririm dedi. Rasûlullah (s.a.v.): Ya onda da açıkça bulamazsan? Deyince Muaz: İctihâd ederek, anladığımla hükmederim dedi. Peygamber efendimiz, Mu'âz bin Cebel'in bu cevabından dolayı çok memnun kalarak mübârek elini onun göğsüne koyup şöyle buyurdu: Elhamdülillah! Allahü Teâlâ, Resûlünün elçisini, Resûlullahın rızâsına uygun eyledi.²⁴

Bu hadiste görüldüğü gibi Peygamber (s.a.v.) Hz. Muâz'ın olaylara karşı izleyeceği yöntemi onaylamıştır. İşte bu yöntem de Kur'an ve sünnette hükmü bulunmayan olaylarla karşı karşıya kalındığında o konuda icthad etme yöntemidir.

Günümüzde trafik ve ulaşım, insanların en temel ihtiyaçlarından bir tanesidir. Kullanılan ulaşım araçları İslamiyet'in ilk dönemindeki ulaşım araçlarından farklı olup sayı ve çeşit olarak da çok fazladır. Bunların her birinin riskleri ve avantajları bulunmaktadır. Tüm bunlar göz önüne alındığında halkın maslahatı dikkate alınarak trafik kurallarının ve araç kullanım şartlarının belirlenmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bugünkü ulaşım araçları ve amaçları hayatımızda önemli bir yer tuttuğundan, bunlarla ilgili kuralları detaylı bir şekilde belirlemek, bu kuralları uygulamak ve uygulanabilirliğini sağlamak da günümüz idarecilerine düşen en güncel sorumluluklardan bir tanesidir. Mâverdî (ö.450) şöyle der: Yol güvenliğini sağlamak ve yoldan eziyet ve zararı kaldıracak tedbirleri almak devletin ilgili otoritesinin görevidir²⁵.

²⁴ Ebû İsâ Muhammed b. İsâ es-Sülemî et-Tirmizî, *es-Sünen*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1998, "Ahkâm", 3/13-3 (c. III, s. 1327).

²⁵ Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, b. Muhammed b. Habib el-Mâverdî, *el-Ahkâmu s-Sultâniyye*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1409/1989, s. 246.

1.3.2. Kuralların Kitap ile Çelişmemesi

Yöneticilerin belirlemiş olduğu trafik kanunu ve kurallarının Kur'an'ı Kerim ile çelişmemesi gerekmektedir. Bir konu ile ilgili nas (sübutu ve delaleti kat'î olan) bulunduğu zaman ictihad söz konusu olamaz. Zira Şâri'in nas ile belirlemiş olduğu kural ve hüküm karşısında hiçbir kural ve hüküm geçerli olamaz. Söz konusu maslahat ve kamu yararı ise Yüce Allah'ın nas ile gözetmiş olduğu maslahat ve kamu yararı en üstün maslahat ve kamu yararı olup, katîdir. Nassa muhalif olan zannî ve doğal olarak sıradan bir maslahat gereği başka bir hüküm ve kural ile amel edilemez.²⁶ Nassı bırakıp zanni bir delil ile amel etmek hem akla hem Kur'an'a aykırıdır. Kur'an'ı Kerim bunu açıkça şöyle ifade etmektedir.

Şüphesiz Tevrat'ı biz indirdik. İçinde bir hidayet, bir nur vardır. (Allah'a) teslim olmuş nebiler onunla Yahudilere hüküm verirlerdi. Kendilerini Rabb'e adanmış kimseler ile âlimler de öylece hükmederlerdi. Çünkü bunlar Allah'ın kitabını korumakla görevlendirilmişlerdi. Onlar Tevrat'ın hak olduğuna da şahit idiler. Şu halde siz de insanlardan korkmayın, benden korkun ve âyetlerimi az bir karşılığa değişmeyin. Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler kafirlerin ta kendileridir.²⁷

Aralarında, Allah'ın indirdiği ile hükmet. Onların arzularına uyma ve Allah'ın sana indirdiğinin bir kısmından (Kur'an'ın bazı hükümlerinden) seni şaşkınlıklarından sakın. Eğer yüz çevirirlerse, bil ki şüphesiz Allah, bazı günahları sebebiyle onları bir musibete çarptırmak istiyor. İnsanlardan birçoğu muhakkak ki yoldan çıkmışlardır.²⁸;

Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resûlüne arz edin. Bu, daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir.²⁹

(Ey Muhammed!) Biz sana Kitab'ı (Kur'an'ı) hak olarak indirdik ki, insanlar arasında Allah'ın sana öğrettikleri ile hüküm veresin. Sakın hainlerin savunucusu olma.³⁰

Bu ayetlerde geçtiği gibi yüce Allah, Hz. Peygamber (s.a.v.) i dahi bu konularda uyarıp, başkasının keyfî için, onları memnun etmek için Allah'ın kitabına aykırı hüküm verilmemesi gerektiğini bildirmiştir.

Devletin koyduğu ve koyacağı trafik kurallarının Kur'an-ı Kerim'deki naslarla belirlenen hükümler ile çelişmemeleri gerekmektedir. Eğer konulan kurallar Kur'an ile çelişirse görünürde maslahat gereği konulmuş olsalar bile yüce Allah'ın naslarla amaçladığı genel geçer maslahatlara tercih edilemez. Dolayısıyla ayetin nassıyla

²⁶ Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî et-Tûsî, *el-Mustasfâ*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1413, c. 1, s. 375.

²⁷ Mâide 5/44.

²⁸ Mâide 5/49.

²⁹ Nisâ 4/59

³⁰ Nisâ 4/105.

çelişen hiçbir hüküm ve kural ile amel edilmez. Böyle bir hükümle amel etmek Allah'a rağmen bir şeyi uygulamak anlamına gelmektedir ki bu da İslam hukuku açısından caiz değil ve son derece sakıncalıdır.

1.3.3. Kuralların Sünnet ile Çelişmemesi

Sünnet, sübut açısından mütevâtir ve âhâd şeklinde iki kısma ayrılır. Mütevâtir Sünnet: Yalanda ittifak edemeyecek kadar bir çoğunluğun kendileri gibi bir çoğunluğa aktardıkları sünnettir.³¹ Yani bu hadislerin Hz. Peygamber'den (s.a.v.) geldiği ile ilgili en ufak bir şüphe söz konusu değildir. Âhâd Sünnet ise: Genel olarak mütevâtir olamayan sünnete denmektedir. Âhâd Sünnet zannı ifade eder yakın'ı ifade etmez ve mütevâtir gibi katî ve güçlü de değildir.³² Âhâd sünnetle amel etmenin kendisine göre özel şartları mevcuttur. Çalışmamızın konusu bu olmadığı için uzun uzadıya bu konuya değinmeyeceğiz.

Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında günümüzde olduğu gibi ne bu denli çok ve gelişmiş ulaşım araçları vardı ne de nitelikli yollar vardı. Ancak o günün ulaşımı ile ilgili olarak yoldan geçenlere eziyet veren şeyleri (engelleri) yoldan kaldırmanın sadaka sayılması gibi hükümler bulunmaktaydı.³³ Bu davranış Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından imandan bir parça ve imanın bir gereği sayılmıştı.³⁴ Aynı zamanda böyle duyarlı davrananların günahlarının bağışlanacağı ve cennete girecekleri müjdesi verilmişti.

Devlet ve yetkililerinin belirlemiş olduğu ulaşım kanunları ve kurallarının Kur'an-ı Kerim ile çelişmemesi gerektiği gibi Hz. Peygamber (s.a.v.)'in maslahatı amaçlayarak peygamber kimliğiyle koymuş olduğu sünneti ile de çelişmemesi gerekmektedir. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, peygamber kimliğiyle söylemiş olduğu ve koymuş olduğu kurallar, vahyi gayri metlû olup Kur'an'dan sonra delil olmaları

³¹ Ahmed b. Ali er-Râzâ el-Cessâs, *el-Fusûl fi'l-Usûl*, Vizâretu'l-Evkâf ve Şuuni'l-İslâmiyye, Kuveyt, c. 3, s. 37.; Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Hacer Ebu'l-Fadl el-'Askalânî, *Nuhbetu'l-Fiker*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, s. 1.; Abdurrahman b. Ebî Bekir es-Suyûtî, *Tedribu'r-Râvî fi Şerhi't-Takrib li'n-Nevevî*, . Mektebetu'r-Riyâd el-Hadisîyye, Riyad c. 2, s. 176.

³² Abdulaziz b. Ahmed b. Muhammed Alâuddin el-Buhârî, *Keşfu'l-Esrâr*, Dâru'l-Kutubi'l-İslâmî, t.y., c. 2, s. 370.

³³ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmiu 'Sahih*, nşr. Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut. t.y. "Zekât", 16 (no. 1009).

³⁴ Müslim, "İmân", 1 (no. 35).

açısından ikinci sırada yer almaktadır. Dolayısıyla Kur'an ve sünnete aykırı olan ve onların gözettiği maslahatlara ters düşen kural ve hükümlerin İslam dini açısından herhangi bir değeri bulunmamaktadır.

1.3.4. Kuralların Kamu Maslahatını (yararını) Amaçlaması

İlâhî kanun ve hükümlerin en önemli amacı; birey, aile ve toplumu ilgilendiren bütün konularda maslahatı gözeterek düzeni temin etmek ve korumaktır. Peygamberleri rahmet olarak gönderen Yüce Allah, göndermiş olduğu kitaplarla da bu düzeni maslahata en uygun olarak kurmuştur. Yüce Allah, günün şartları ve ihtiyaçlarına göre de bazı şeylerin düzen ve yönetimini insanlara bırakmıştır.

Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resûlüne arz edin. Bu, daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir.³⁵

Devlet ve yöneticileri, ekonomi ve ulaşım gibi alanlarda günün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde kamu düzenini kurmaya ve korumaya çalışırlar. Bunları yaparken de koyacakları kanun ve kuralların toplum yararına uygunluğunu göz ardı etmemeleri gerekmektedir. Maslahata aykırı olan kanun ve kuralların yarardan ziyade zarara yol açtıkları malumdur. Maslahat ise, kişiden kişiye toplumdan topluma ve bölgeden bölgeye değişebilen bir kavramdır. Kanun ve kural koyucuların maslahatı dikkate alarak kanun ve kuralları koymaları gerekir. Toplumun yararı söz konusu olduğunda bunun bireyin yararına tercih edilmesi veya toplumun yararları arasında daha önemli ve daha genel bir toplum maslahatı varsa bunun diğerlerine tercih edilmesi gerekmektedir. Amaç kamu düzenini sağlamaktır. Bu sebeple buna en uygun kanun ve kurallar koyulmalıdır.

1.3.5. Devletin Koymuş Olduğu Kurallara Uyuma Zorunluluğu

İslam dinine göre itaât edilmesi zorunlu olan, verdiği emir ve talimatlarına uyulması gerekenlerin başında Yüce Allah gelmektedir. Daha sonra ikinci sırada Hz.

---

³⁵ Nisâ 4/59.

Peygamber (s.a.v.) yer almaktadır. Ondan sonra da veliyu'l-emr' (idareci) gelmektedir.

Bu sıralama şu ayetle açıklanmıştır.

Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resûlüne arz edin. Bu, daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir.³⁶

Beydâvî (ö.685) , bu ayette geçen “ulu'l-emr'i” şöyle açıklamıştır: “ulu'l-emr'den maksat Hz. Peygamber (s.a.v.) dönemindeki ve sonraki bütün yöneticilerdir. “Bu kavramın kapsamına halifeler, kadılar ve şeriye emirleri de girmektedir.”³⁷ Fahrettin er-Razi (ö.606) ise bunu “Ehlu'l-hell ve'l-akd,”³⁸ yani ictihad ehli olan âlimler şeklinde tefsir etmiştir. Diğer müfessirlerin açıklamalarına baktığımızda genelde ulu'l-emr' kavramını bu şekilde açıkladıkları görülmektedir.

İbnü'l-Arabî (ö.543), itaati şu şekilde tanımlar: “*Gerçek itaat emre boyun eğmedir, isyanın zıddıdır. Bu isyan ise emre muhalefet etmektir*”. Ayette geçen ulu'l-emr'i şöyle açıklamıştır: “*Bana göre ulu'l-emr'den kasıt, devlet başkanları ve âlimlerdir.*”³⁹

Ulu-l-emir'e itaatin aynı zamanda Allah'a ve Hz. Peygamber'e itaat olduğunu, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şu hadis-i şerifi güzel bir şekilde açıklamaktadır: “*Kim bana itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Kim bana isyan ederse Allah'a isyan etmiş olur. Kim emire itaat ederse bana itaat etmiş olur. Kim emire isyan ederse bana isyan etmiş olur.*”⁴⁰

---

³⁶ Nisâ 4/59.

³⁷ Nâsiru'd-Din Ebû Said Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şirâzî el-Beydâvî, *Envâr'ut-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, Dâru İhyai't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut,1418, c. 2, s. 80.

³⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Hasan b. Hüseyin et-Teymî er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, Dâru İhyai't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut,1420, c. 10, s.113.

³⁹ Ebû Bekir Muhammed b. Abdillâh İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, Dâru'l Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1424, c. 1, s. 451.

⁴⁰ Buhârî, “Cihâd”, 56 (no. 109), “Ahkâm”, 93 (no. 1); Müslim, “İmâre”, 33 (no. 32, 33), Ayrıca bkz. İbn Mâce, *Mukaddime*, 1, “Cihâd” 39; Nesâî, “Bey'at”, 27.

Devletin veya idarecilerin koymuş oldukları kurallar; Kitap, Sünnet ve kamu maslahatına aykırı olmadığı sürece bu kurallara uyma zorunluluğu vardır. Bu kurallara aykırı davranmak Kitap ve sünnete aykırı davranmak anlamına gelmektedir.⁴¹

---

⁴¹ Ebû Zekeriyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *el-Minhâc Şerhu Sahîhi Müslim b. Haccâc*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1392, c. 12, s. 229.

2. İSLAM HUKUKUNUN KORUMAYI AMAÇLADIĞI HAKLAR VE BUNLARIN TRAFİK İLE İLİŞKİLERİ

2.1. İslam Hukukunun Korumayı Amaçladığı Beş Temel Hak

İslam dininin amaç ve gayelerinden biri insanların beş temel zaruri haklarını korumaktır. Bunlar: Yaşamın korunması, dinin korunması, malın korunması, neslin korunması ve ırzın korunmasıdır. İslam dininin bunları korumayı amaçladığı konusunda İslam âlimlerinin görüş birliği vardır.⁴² Korunması amaçlanan bu beş temel insan haklarının öncelik sırasında ihtilaf bulunmaktadır. Bu hakların korunması, birey ve toplumun her açıdan huzur ve refahını artırmaktadır. Dolayısıyla insanların bu en zaruri haklarını korumak bütün hukuk normlarının temel hedefi olmalıdır. İslam dininin ibadet hukuku, ticaret hukuku, aile hukuku, inanç hürriyeti ve hukuku ile ilgili kural ve normların temelinde bu amaç ve gayeler bulunmaktadır.

2.1.1. Yaşamın Korunması

Yaşam hakkı insanın en kutsal ve dokunulmaz hakkıdır. Yüce Allah tarafından verilmiş bu hakkı ancak onun koyduğu gerekçelerle o alabilir. Kur'an'ı Kerim'de cana kıymak ile ilgili ayetlerde Yüce Allah (c.c.) şu uyarıda bulunmaktadır:

Bundan dolayı İsrailoğullarına (Kitapta) şunu yazdık: "Kim, bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür. Her kim de birini (hayatını kurtararak) yaşatırsa sanki bütün insanları yaşatmıştır. Andolsun ki, onlara resûllerimiz apaçık deliller (mucize ve âyetler) getirdiler. Ama onlardan birçoğu bundan sonra da (hâlâ) yeryüzünde aşırı gitmektedir"⁴³

Bir müminin bir mümini öldürmesi olacak şey değildir. Ancak yanlışlıkla olması başka. Kim bir mümini yanlışlıkla öldürürse bir mü'min köleyi azad etmesi ve bağışladıkları sürece ailesine diyet ödemesi gerekir. (Öldürülen kimse) mü'min olur ve düşmanınız olan bir topluluktan bulunursa, mü'min bir köle azad etmek gerekir. Eğer sizinle kendileri arasında antlaşma bulunan bir topluluktan ise ailesine verilecek bir diyet ve mü'min bir köle azad etmek gerekir. Bunlara imkan bulamayanın, Allah tarafından tövbesinin kabulü için iki ay ardarda oruç tutması gerekir. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. Kim bir mümini kasten öldürürse, cezası, içinde ebedi kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, lânet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.⁴⁴

Beyinsizlikleri yüzünden bilgisizce çocuklarını öldürenler, Allah'ın kendilerine verdiği rızık - Allah'a iftira ederek- haram sayanlar, mutlaka ziyan etmişlerdir. Gerçekten onlar sapmışlardır. Doğru yolu bulmuş da değillerdir.⁴⁵

⁴² İbrahim b. Musa b. Muhammed el-Lahimî el-Garnatî eş-Şâtibî, *el-Muvâfakât*, Dâru İbni Affân, y.y., 1997, c.1, s. 20.

⁴³ Mâide 5/32.

⁴⁴ Nisâ 4/92/93.

⁴⁵ En'âm 6/140.

Haklı bir sebep olmadıkça, Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın. Kim haksız yere öldürülürse, biz onun velisine yetki vermişizdir. Ancak o da (kıyas yoluyla) öldürmede meşru ölçüleri aşmasın. Çünkü kendisine yardım edilmiştir.⁴⁶

Bu ilahi uyarılardan da anlaşıldığı üzere Allah tarafından kişiye verilen yaşam hakkına hiç kimsenin müdahale etme hakkı yoktur. Bu hakka müdahale eden kimse hem bu dünyada hem ahirette ağır cezalarla karşı karşıya kalacaktır. Ayetlerde bir kişinin yaşam hakkının elinden alınmasıyla ilgili değinilen bazı gerekçeler var ki onlar da başka birinin yaşam hakkını elinden almak veya toplumda fesad ve bozgunculuk çıkarmaktır. İlahi düzen sadece yaşam hakkını korumakla kalmamış aynı şekilde insanın organlarını da korumak için bazı caydırıcı cezalar koymuştur.

Onda (Tevrat'ta) üzerlerine şunu da yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş kıyas edilir. Yaralar da kıyasa tabidir. Kim de bu hakkını bağışlar, sadakasına sayarsa o, kendisi için keffâret olur. Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler zalimlerin ta kendileridir.⁴⁷

Bu ayetler bir arada düşünüldüğünde İslam'ın hukuk kurallarının insanın yaşamını ve bedenini korumayı amaçladığını kuşku bırakmayacak şekilde ortaya çıkmaktadır.

2.1.2. Dinin Korunması

Din, insan için bedeninin ruhu gibidir. Beden, ruhsuz bir işe yaramadığı gibi dinden uzak bir insan da ruhsuz beden gibi sadece somut bir nesne olmaktan öteye geçmemektedir. Dinden uzak bir insan; bireyci, bencil, kıskanç, cimri ve kötülük işlemeye potansiyel olarak meyilli bir kişiliğe sahip olur. Din, insanlarda kendi heva ve arzuları doğrultusunda sınırsız ve fütursuz bir şekilde hareket etmelerini ve bundan doğacak muhtemel kötülüklerin ve olumsuz eylemlerin meydana gelmesini engelleyen bir kontrol mekanizmasını oluşturmaktadır. Zira hiçbir hak ve arzu sınırsız olamaz. Çünkü sınırsız arzular mutlaka bir başkasının hakkını ihlal etmeye yol açar. Dolayısıyla din; birey, aile ve toplumun sosyolojik, psikolojik ve ekonomik durumlarıyla ilgili gerekli düzenlemeleri yapmaktadır. Bunları yaparken de en iyi ve en güzel olanı amaçlar ve muhtemel olumsuzlukları engelleyici tedbirler koyar⁴⁸.

⁴⁶ İsrâ 17/33.

⁴⁷ Mâide 5/45.

⁴⁸ Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed b. Tâhir b. Âşûr et-Tunusî, *Makâsidu 'ş-Şeriatî'l-İslâmiyye*, Vizâretu'l-Evkâf, Katar, 1425, c. 3, s. 230/410-411

İnsanların kendi arzuları doğrultusunda sınırsız yaşamaları mantıklı olmadığı gibi bu durum beraberinde birçok sıkıntıları da getirmektedir. Bu konu Kur'an'da şöyle ele alınmaktadır:

Ben nefsimi temize çıkarmam, çünkü Rabbimin merhamet ettiği hariç, nefis aşırı derecede kötülüğü emreder. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.⁴⁹

Eğer hak (hukuk ve düzen) onların keyfi arzularına uysaydı muhakkak ki gökler, yer ve bunlarda bulunanların düzeni bozulurdu. Hayır! Biz onlara şan ve şereflerini getirdik, fakat onlar kendi şereflerine sırt çevirmektedirler.⁵⁰

Kötü duygularını kendisine tanrı edinen kimseyi gördün mü? Sen (Resûlüm!) ona koruyucu olabilir misin?⁵¹

Bu ayetler, insanların arzu ve heveslerinin kötülüğe meylettğini, kendi arzuları doğrultusunda sınırsız yaşamalarının birçok kötülük ve olumsuz durum ortaya çıkaracağını bildirmektedir. Dolayısıyla insanların duygu, düşünce ve eylemlerinin belli bir sistem ve düzenle iyi ve doğruya yönlendirilmesi gerekmektedir. Tam da bu noktada dini kural ve sistemin insan hayatı için ne kadar elzem olduğu ortaya çıkmaktadır.

Dinin korunması, genel anlamda diğer bütün hakları korumayı da temin etmektedir. Zira dini kurallara, yani Yüce Allah'ın (c.c.) koymuş olduğu düzene göre yaşamak, toplumda suç oranını azaltmanın yanı sıra insanların temel hak ve özgürlüklerine müdahaleyi engellemek gibi insanlara kendilerini frenleme yetisi kazandırmaktadır.

*“(Resûlüm!) Sana vahyedilen Kitab'ı oku ve namazı kıl. Muhakkak ki, namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak elbette (ibadetlerin) en büyüğüdür. Allah yaptıklarınızı bilir.”*⁵² Ayeti bunu açıkça ifade etmektedir. Namaz, oruç, hac, zekât ve sadaka gibi dinin bütün emir, kural ve tavsiyeleri, ilahi dini yeryüzünde korumayı amaçlayan emir ve kurallardır⁵³. Yüce Allah (c.c.), gönderdiği İslam dinini *“Şüphesiz o zikri (Kur'an'ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz.”*⁵⁴ Ayetiyle koruma altına aldığını bildirmiştir.

---

⁴⁹ Yusuf 12/53.

⁵⁰ Mû'minûn 23/ 71.

⁵¹ Furkân 25/43.

⁵² 'Ankebût 29/45.

⁵³ Şâtibî, *el-Muvâfakât*, c.2, s.18.

⁵⁴ Hicr'15/9.

2.1.3.Malın Korunması

İslam dininin korumayı amaçladığı şeylerden biri tanesi de insanların malları, mülkleri ve sermayeleridir. Yüce Allah (c.c.) toplumda sosyoekonomik dengeyi kurmak için bazı ilkeler belirlemiştir. Zekât, fitre, sadaka ve kurban ibadeti; toplumdaki ekonomik dengeyi oluşturmak, herhangi bir insanın açlıktan ölmesini engellemek ve fakirin de en azından yaşamını sürdürebilmesini sağlamak için belirlenmiş mali ibadetlerdir.⁵⁵

İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmeniz(den ibaret) değildir. Asıl iyilik, Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitap ve peygamberlere iman edenlerin; mala olan sevgilerine rağmen, onu yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, (ihtiyacından dolayı) isteyene ve (özgürlükleri için) kölelere verenlerin; namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren, antlaşma yaptıklarında sözlerini yerine getirenlerin ve zorda, hastalıkta ve savaşın kızıştığı zamanlarda (direnip) sabredenlerin tutum ve davranışlarıdır". İşte bunlar, doğru olanlardır. İşte bunlar, Allah'a karşı gelmekten sakınanların ta kendileridir.⁵⁶

ayetinde Yüce Allah (c.c.) iyiliğin sadece bedeni ibadetlerle sınırlı olmadığını, insanların kendi sermayelerinden ihtiyaç sahiplerine vermelerinin, sahip oldukları imkan ve nimetleri onlarla paylaşmalarının da aynı şekilde iyilik olduğunu belirtmiştir. Yüce Allah (c.c.) zenginlerin öz sermayelerinden yaptıkları ve yapacakları bu paylaşımları da ibadet sayarak ahirette karşılığının olacağını garantisini vermiştir.

*"Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin. Kendiniz için her ne iyilik işlemiş olursanız, Allah katında onu bulursunuz. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı görür."*⁵⁷ ayeti bunu açıkça ifade etmektedir.

Sosyoekonomik dengeyi kuran İslam dini; insanların sermayelerini ve mallarını kutsal ve dokunulmaz kılmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.) veda hutbesinde yüz binlere hitap ederken bunu açık bir şekilde şöyle ifade etmiştir: *"Bu gününüz, bu ayınız ve bu şehriniz (Mekke) nasıl mübarek bir şehir ise, canlarınız, mallarınız da öyle mukaddestir.(haramdır)."*⁵⁸

⁵⁵ İbn Âşûr, *Makâsidi'sh-Şeria*, c. 3, s. 452-465

⁵⁶ Bakara 2/177.

⁵⁷ Bakara 2/110.

⁵⁸ Müslim, "Kitâbu'l-Hac" 19 (no. 3009); Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesaî, *es-Sünenu'l-Kübrâ*, (Müessesetü'r-Risale, Beyrut), "Menâsik" 197 (no. 3987).

İslam dini, insanların sermayelerini ve mallarını korumayı amaçlayan bazı yasak niteliğinde kurallar koymuştur.

*“Aranızda birbirinizin mallarını haksız yere yemeyin. İnsanların mallarından bir kısmını bile bile günaha girerek yemek için onları hakimlere (rüşvet olarak) vermeyin.”*⁵⁹ Ayetiyle Yüce Allah (c.c.) insanları, birbirilerinin mallarını haksız yere yeme konusunda uyarmıştır. Bununla beraber hırsızlığı yasaklamış ve hırsızlık yapanlara da ceza olarak el kesme cezası vermiştir. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: *“Yaptıklarına bir karşılık ve Allah'tan caydırıcı bir müeyyide olmak üzere hırsız erkek ile hırsız kadının ellerini kesin. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”*⁶⁰ Yüce Allah (c.c.) yine aynı amaç ve gaye ile insanların mallarını korumak için faiz ve kumarı yasaklamıştır. Bunlar hakkında şöyle buyurmuştur:

Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz.” Şeytan içki ve kumar yoluyla ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak; sizi, Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık (bunlardan) vazgeçtiniz değil mi?⁶¹

Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'tan sakının ki kurtuluşa eresiniz.⁶²

Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, "Alış veriş de faiz gibidir" demelerinden dolayıdır. Oysa Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kime Rabbinden bir öğüt gelir de (o öğüte uyarak) faizden vazgeçerse, artık önceden aldığı onun olur. Durumu da Allah'a kalmıştır. (Allah onu affeder.) Kim tekrar (faize) dönerse, işte onlar cehennemliklerdir. Orada ebedi kalacaklardır.⁶³

Bu ayetler insanların mallarını korumaya yönelik olan ve sermaye yönetimi hususunda insanları uyaran ayetlerdir. Bu konuda belirlenen kural ve cezaların amacı, insanların mallarını ve sermayelerini, başkalarının meşru olmayan eylem ve tasarruflarından korumaktır.

2.1.4. Neslin Korunması

Neslin korunması, İslam dininin koruma altına almayı amaçladığı bir başka alandır. Bu, doğrudan yeryüzündeki insan dokusunu korumaya yöneliktir. İnsanın ailevi haklarından tutun da birçok toplumsal olaylara varana kadar, kendisini

---

⁵⁹ Bakara 2/188.

⁶⁰ Mâide 5/38.

⁶¹ Mâide 5/90,91.

⁶² Âl-i İmrân 3/130.

⁶³ Bakara 2/ 275.

İlgilendiren birçok konu, nesil ve nesep ile direk veya dolaylı bir şekilde bağlantılıdır. Ayrıca aileye bağlılık soy ve nesep ile önem kazanmaktadır. Çekirdek aile, geniş aile, büyük aşiretler ve hatta ırk bilincindeki iletişim ve aidiyetler neslin korunması ve soyun var olmasıyla gerçekleşmektedir. Buna karşılık nesil ve soyun korunmaması, dolayısıyla bunun sonucunda insanların soy aidiyetinin bulunmaması durumu, beraberinde içinden çıkılmaz birçok ailevi ve toplumsal problemler doğurmaktadır.

İnsanlar birçok bireysel, ekonomik ve sosyal haklarını soy ve nesep sayesinde kazanmaktadır. İslam hukukunda miras, evlilik, yakın ve uzak akrabalıklar ve bu akrabalıklarla ilgili hak hukuklar nesil ve nesepin sonucunda çözüm bulmaktadırlar.

Yüce Allah (c.c.) nesli korumak için bazı yöntemler ve tedbirler koymuştur. Aile kurma amacı taşıyan evlilik müessesesi, sağlıklı bir nesil oluşturmak ve bu nesli korumak için İslam dininin koymuş olduğu en önemli ve en sağlıklı birlikte yaşama biçimidir.

İslam, evlilik olmadan kadın ve erkeğin birlikte yaşamalarına karşı çıkmıştır. İnsanlar arasında meydana gelecek olan hak kaybını ve nesil karışıklığını da evlilik müessesesiyle engellemiştir.

Eğer (kendileriyle evlendiğiniz takdirde) yetimlerin haklarına riayet edememekten korkarsanız beğendiğiniz (veya size helâl olan) kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın. Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın; yahut da sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır.⁶⁴

ayetiyle yüce Allah (c.c.) insanlara evlilik yolunu göstermiştir.

Yüce Allah (c.c.) evlilik müessesesini şu ayetlerle düzenlemiştir:

Geçmişte olanlar hariç, artık babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin. Çünkü bu bir hayasızlık, öfke ve nefret gerektiren bir iştir. Bu ne kötü bir yoldur. Size şunlarla evlenmek haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren süt anneleriniz, süt kız kardeşleriniz, karılarınızın anneleri, kendileriyle zifafa girdiğiniz karılarınızdan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız, -eğer anneleri ile zifafa girmemişseniz onlarla evlenmenizde size bir günah yoktur- öz oğullarınızın karıları, iki kız kardeşi (nikah altında) bir araya getirmeniz. Ancak geçenler (önceden yapılan bu tür evlilikler) başka. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir. (Savaş esiri olarak) sahip olduklarınız hariç, evli kadınlar (da size) haram kılındı. (Bunlar) üzerinize Allah'ın emri olarak yazılmıştır. Bunların dışında kalanlar ise, iffetli yaşamak ve zina etmemek şartıyla mallarınızla (mehirlerini verip) istemeniz size helal kılındı. Onlardan (nikahlanıp) faydalanmanıza karşılık sabit bir hak olarak kendilerine mehirlerini verin. Mehir belirlendikten sonra, onunla ilgili olarak uzlaştığınız şeyler konusunda size günah yoktur. Şüphesiz ki Allah (her şeyi) hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. Sizden kimin, hür mü'min

---

⁶⁴ Nisâ 4/3.

kadınlarla evlenmeye gücü yetmezse sahip olduğunuz mü'min genç kızlarınızdan (cariyelerinizden) alsın. Allah sizin imanınızı daha iyi bilir. Hepiniz birbirinizdensiniz. Öyle ise iffetli yaşamaları, zina etmemeleri ve gizli dost tutmamaları halinde sahiplerinin izniyle onlarla evlenin, mehirlarını de güzelce verin. Evlendikten sonra bir fuhuş yaparlarsa, onlara hür kadınların cezasının yarısı uygulanır. Bu (cariye ile evlenme izni), içinizden günaha düşmekten korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Allah, size (hükümlerini) açıklamak, size, sizden öncekilerin yollarını göstermek ve t vbelerinizi kabul etmek istiyor. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.⁶⁵

İslam dini nesil ve soyu korumak için engelleyici bazı tedbirler koymuştur. Zina ve zinaya götüren davranışların yasaklanması bu amaçla konulmuş tedbir mahiyetinde yasaklardır. Bunlarla ilgili İslam dini uyarılarda bulunmuş ve aykırı davrananlara da caydırıcı bazı cezalar vermiştir.

Recim ve Celd (sopa vurma) cezaları, nesli ve soyu koruma altına almak için belirlenmiş caydırıcı cezalardır. Bu cezalar Kur'an'da şöyle ele alınmıştır:

(Resûlüm!) Mümin erkeklere, gözlerini (harama) dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle.  nk  bu, kendileri için daha temiz bir davranıştır. şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır. Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, zinetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini, yakalarının üzerine (kadar)  rts nler. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları (mümin kadınlr), ellerinin altında bulunanlar (köleleri), erkeklerden, ailenin kadınına şehvet duymayan hizmet i vb. t bi kimseler, yahut henüz kadınların gizli kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına zinetlerini göstermesinler. Gizlemekte oldukları zinetleri anlaşılsın diye ayaklarını yere vurmasınlar (Dikkatleri  zerine çekecek tarzda y r mesinler). Ey müminler! Hep birden Allah'a tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.⁶⁶

(Vefat iddeti beklemekte olan) kadınlara kendileri ile evlenmek istediğinizi üstü kapalı olarak anlatmanızda veya bu isteğinizi içinizde saklamanızda sizin için bir günah yoktur. Allah biliyor ki siz onlara (bunu er geç mutlaka) söyleyeceksiniz. Meşru sözler söylemeniz dışında sakın onlarla gizliden gizliye buluşma yönünde s zleşmeyin. Bekleme müddeti bitinceye kadar da nikah yapmaya kalkışmayın. şunu da bilin ki Allah içinizden geçeni hakkıyla bilir. Onun için Allah'a karşı gelmekten sakının ve yine şunu da bilin ki Allah gerçekten çok bağışlayandır, halimdir. (Hemen cezalandırmaz, mühlet verir.)⁶⁷

Zinaya yaklaşmayın. Zira o, bir hay sızlıktır ve çok kötü bir yoldur.⁶⁸

Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun; Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dininde (hükümlerini uygularken) onlara acıyacağınız tutmasın. Müminlerden bir gurup da onlara uygulanan cezaya şahit olsun.⁶⁹

Yine onlar ki, Allah ile beraber (tuttukları) başka bir tanrıya yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan, günahı(nın cezasını) bulur.⁷⁰

⁶⁵ Nisâ 4/22,23,24,25,26.

⁶⁶ N r 24/30,31.

⁶⁷ Bakara 2/235.

⁶⁸ İsrâ 17/32.

⁶⁹ N r 24/2.

⁷⁰ Furkân 25/68.

2.1.5. İrzın (namus) Korunması

Yüce Allah insanı en değerli canlı olarak yaratmıştır. Ona mükemmel yetenekler vermiş ve onu dokunulmazlık zırhına bürümüştür.

Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları, (çeşitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık; kendilerine güzel güzel rızıklar verdik; yine onları, yarattıklarımızın birçoğundan cidden üstün kıldık.⁷¹

Biz insanı en güzel biçimde yarattık⁷²

Bu ayetler beden dokunulmazlığının bulunduğunu açıkça ifade etmektedirler. Beden dokunulmazlıkları arasında en değerli ve en önemli olanı ırz dokunulmazlığıdır. Bunun bireyin ve toplumun psikolojisi ve sosyolojisi bakımından çok önemli amaçları vardır. Bu amaçlar başta bireyin ruh sağlığı olmak üzere neslin ve ailenin sağlıklı bir nesil ve aile olabilmesidir.

İrzın korunması ve ona dokunulmaması hususunda Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Mü'min erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha nezihtir. Şüphe yok ki, Allah onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır. Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (Yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna, zînet (yer)lerini göstermesinler. Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar. Zinetlerini, kocalarından, yahut babalarından, yahut, kocalarının babalarından yahut oğullarından, yahut üvey oğullarından, yahut erkek kardeşlerinden, yahut erkek kardeşlerinin oğullarından, yahut kız kardeşlerinin oğullarından, yahut müslüman kadınlardan, yahut sahip oldukları kölelerden, yahut erkekliği kalmamış hizmetçilerden, yahut da henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler. Gizledikleri zinetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey mü'minler, hep birlikte tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz!⁷³

Bu ayetler ırzın kutsallığına, dokunulmazlığına ve korunması gerektiğine değinen ayetlerdir. Yüce dinimiz İslam, ırzın dokunulmazlığını ihlal edenlere bu dünyada cezalar vermiş, ahirette de bu kimselerin çetin cezalarla karşılaşacaklarını beyan etmiştir.

İrz için konulan sınırları aşan ve onun dokunulmazlığını ihlal edenlere verilen cezalar şu ayetlerde ele alınmıştır:

Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüzer değnek vurun. Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dini(nin koymuş olduğu hükmü uygulama) konusunda onlara acıyacağınız

⁷¹ İsrâ 17/70.

⁷² Tîn 95/4.

⁷³ Nûr 24/30,31.

tutmasın. Mü'minlerden bir topluluk da onların cezalandırılmasına şahit olsun. Zina eden erkek ancak, zina eden veya Allah'a ortak koşan bir kadınla evlenir. Zina eden bir kadınla da ancak zina eden veya Allah'a ortak koşan bir erkek evlenir. Bu mü'minlere haram kılınmıştır. Namuslu kadınlara zina isnat edip sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. İşte bunlar fâsik kimselerdir.⁷⁴

Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, son derece çirkin bir iştir ve çok kötü bir yoldur.⁷⁵

Onlar, Allah ile beraber başka bir ilaha kulluk etmeyen, haksız yere, Allah'ın haram kıldığı cana kıymayan ve zina etmeyen kimselerdir. Kim bunları yaparsa ağır azaba uğrar. Kıyamet günü onun azabı kat kat artırılır ve horlanmış olarak orada ebedi kalır.⁷⁶

Peygamberimiz (s.a.v.) de ırzın dokunulmazlığına değinmiş ve bu konuda şunları söylemiştir:

Birbirinize haset etmeyiniz, neceş yapmayınız (Malın fiyatını artırıp malı satın almamak) birbirinize buğzetmeyiniz, arka dönmeyiniz, bir kısmınız bir kısmınızın satışı üzerine satış yapmasın, Allah'ın kulları kardeşler olun, müslüman müslümanın kardeşidir, ona zulmetmez, onu alçaltmaz, ona yalan söylemez, onu hor görmez, takva işte şuradadır, üç kere söyledi ve göğsüne işaret etti, kişiye şer olarak müslüman kardeşini hor görmesi yeter, her müslümanın her müslümana kanı, malı ve ırzı haramdır.⁷⁷

2.2. İslam Hukukunda Zarurat-ı Diniye Trafik İlişkisi

2.2.1. Trafik Kurallarının Önemi

Trafik kuralları can ve mal güvenliğini korumayı hedefleyen ve onlara uyulduğunda da büyük ölçüde bunu sağlayan kurallardan oluşmaktadır. Bu kurallara uymayı zorunlu kılan şey biraz da onların bu özelliğidir. Medeniyetin temelini işaret eden şu ayet bu tür kurallara uymayı emretmektedir:

*"Evlere kapılarından girin. Allah'ın emir ve yasaklarına karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun. Umulur ki kurtuluşa erersiniz"*⁷⁸.

Zemahşeri'nin de (ö. 538/1144) değindiği gibi ayet şunu ifade eder: "Her işi kendi tabii kuralına / metoduna göre layık-ı vechiyle yapın. Aksini yapmayın." Her işin bir münasibi, yöntemi ve ona ait doğal bir kuralı vardır. Burada da kural kapıdan eve girmektir. Maksada ulaştırır budur. İyilik (birr) de bundan doğar. Onun aksini yapmak işleri tersine götürür. Ebüssuûd Efendi'nin (ö.982/1574) ifadesiyle kural dışılıkta (*'udul*) iyilik yoktur. Bu ayette anlaşıldığı üzere normalde evlere kapıdan

⁷⁴ Nûr 24/2,3,4.

⁷⁵ İsrâ 17/32.

⁷⁶ Furkân 25/68,69.

⁷⁷ Müslim, "el-Birr ve's-Siletu ve'lAdâb" 45 (no. 30).

⁷⁸ Bakara 2/189.

girilir. Doğal olan da budur. Cahiliye Araplarının yaptığı gibi evlere arkadan girmek ve bundan hayır ummak doğal olana aykırılık taşıdığı için hayırlı bir sonuç vermez. Bütün işler böyledir. Belki de bu konuda en çok söz edilebilecek husus trafik kurallarıdır. Bu doğal ve fitrî kurallar bütün dinlerde sağlanmak istenen can ve mal emniyetinin teminatıdır. Onlara uymamak ya da görmezden gelmek telafisi mümkün olmayan kayıplara sebep olabilmektedir. Nitekim böyle de olmaktadır. O halde evlere kapılarından girme kuralına göre hareket edildiği gibi trafikte de kural ne ise ona göre hareket etmek gerekir. Mesela yola çizgi çekilmesi, oto korkuluğun yapılması, emniyet şeridinin çekilmesi, trafik işaretleri ve ışıklarının yerleştirilmesi, yolun çok şeritli olması, yolun en azından gidiş-gelişli yapılması yolun zaruriyyatındandır.”⁷⁹

Trafik kazaları ve bu kazalardan doğan can ve mal kayıplarının oranları, trafik kurallarının ne kadar önem arz ettiğini ortaya koymaktadır. Zira bu kazaların büyük bir çoğunluğu, istatistiklere bakıldığında, trafik kuralı ihlali sonucu oluşmaktadır. İnsanların can ve mal güvenliğini tehdit eden milyonlarca trafik araçları için belli kuralların konulması, hem dinî hem de dünyevî bir sorumluluk ve zorunluluktur. Trafik kuralları olduğu halde bunca kaza meydana geliyorsa bu kurallar olmadığı takdirde daha fazla kazanın olması kaçınılmaz olacaktır. Dolayısıyla günümüz de yaşamının bir parçası olan trafik araçlarının seyri için kuralların olması, toplum için en zaruri ihtiyaçlardandır. Toplumun bu ihtiyacını karşılamak devletin sorumluluğundadır. Devletin, toplum düzeni, huzuru ve refahı için koyduğu kurallara uymak da vatandaşlar için zorunluluk arz etmektedir. Bu kurallar ihlal edildiğinde kul hakkı ve kamu hakkı ihlal edilmiş olur.

2.2.2. Son Yılların Trafik Kazaları ile İlgili İstatistikler

Önceki başlıkta trafikte kural ihlallerinin, insanların can, mal ve mülkleri üzerinde olumsuz etkileri olduğuna değinilmişti. Devletin resmi verileri de bunu desteklemektedir. Aşağıdaki veriler detaylı bir şekilde bunu açıklamaktadır.

---

⁷⁹ Saffet Köse, “Sosyal bir sorun olarak trafik” *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy.15, 2010, s. 13-38.

2009-2018 Trafik kaza istatistikleri							
Yıl	Toplam kaza sayısı	Ölümlü yaralanmalı kaza sayısı	Maddi hasarlı kaza sayısı	Kaza yerinde ölü sayısı	Kaza sonrası ölü sayısı	Toplam ölü sayısı	Yaralı sayısı
2009	1 053 346	111 121	942 225	4 324	--	4 324	201 380
2010	1 106 201	116 804	989 397	4 045	--	4 045	211 496
2011	1 228 928	131 845	1 097 083	3 835	--	3 835	238 074
2012	1 296 634	163 552	1 143 082	3 750	--	3 750	268 079
2013	1 207 354	161 306	1 046 048	3 685	--	3 685	274 829
2014	1 199 010	168 512	1 030 498	3 524	--	3 524	285 059
2015	1 313 359	183 011	1 130 348	3 831	3 699	7 530	340 421
2016	1 182 491	185 128	997 363	3 493	3 807	7 300	303 812
2017	1 202 716	182 669	1 020 047	3 534	3 893	7 427	300 383
2018	1 229 364	186 532	1 042 832	3 368	3 307	6 675	307 071

2018 yılında kazaların 186 bin 532'si ölümle veya yaralanma ile sonuçlanmıştır.

Türkiye karayolları ağlarında 2018 yılında toplam 1 milyon 229 bin 364 trafik kazası meydana gelmiştir. Bu kazalar arasından 1 milyon 42 bin 832' si maddi hasarlı, 186 bin 532'si ise ölümlü veya yaralanmalı trafik kazasıdır. Bu yıl içerisinde meydana gelen ölümlü veya yaralanmalı trafik kazalarının %75'i meskun mahal içinde %25'i ise meskun mahal dışında meydana gelmiştir.

Bu yılda meydana gelen kazalarda 6 bin 675 kişi ölmüş olup 307 bin 71 kişi yaralanmıştır.

Ülkemizde 2018 yılında meydana gelen trafik kazaların 186 bin 532'si ölümlü yaralanmalı trafik kazası neticesinde 3 bin 368 kişi kaza mahallinde, 3 bin 307 kişi ise yaralanıp hastahanelere sevk edildikten sonra kazanın etkisiyle 30 gün içinde yaşamını yitirdi. Ölümünün %46,9'u, yaralanmaların da %67,1'i yerleşim alanı içinde

gerçekleşirken ölümlerin %53,1'i yaralanmaların da %32,9'u yerleşim alanı dışında olmuştur.

Bu yılda meydana gelen kazalarda ölenlerin %42,9'unu sürücüler oluşturmuştur.

Ülkemiz 2018 yılında meydana gelen trafik kazalarında ölenlerin %42,9'u sürücü, %34,9'u yolcu, %22,2'si ise yayadır. Trafik kazalarında hayatını kaybedenler ve yaralananlar cinsiyetlerine göre ele alındığında ise yaşamını yitirenlerin %75,9'unun erkek, %24,1'inin kadın, yaralananların ise %67,8'inin erkek, %32,2'sinin kadın olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sürücü kusurları kazaya neden olan kusurlar içinde %89,5 ile ilk sırayı almaktadır.

2018 yılında ölümlü veya yaralanmalı trafik kazalarına neden olan 217 bin 898 kusura bakıldığında kusurların %89,5'inin şoför , %8,4'ünün yaya, %0,9'unun yolcu, %0,6'sının taşıt ve %0,6'sının yol kaynaklı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ölümlü yaralanmalı meydana gelen trafik kazalarına 300 bin 704 araç karıştı.

Türkiye karayolları ağında 2018 yılında ölümlü, yaralanmalı trafik kazasına karışan toplam 300 bin 704 aracın %53,2'si otomobil, %15,5'i motosiklet, %15,3'ü kamyonet, %3'ü minibüs, %2,5'i kamyon, %2,3'ü çekici, %2,2'si otobüs, %1,1'i traktör ve %4,9'u da diğer vasıtalarından oluştu.

Bu kazalar en fazla Temmuz ayında en az ise Şubat ayında meydana geldi

Türkiye'de 2018 yılında meydana gelmiş olan 186 bin 532 ölümlü, yaralanmalı kazaların aylara göre dağılımına göz atıldığında Temmuz ayı %10,9 oran ile en fazla kazanın meydana geldiği ay olmuşken Şubat ayı %6 oran ile en az kazanın meydana geldiği ay olmuştur. Günler baz alındığında ise ölümlü yaralanmalı kazaların %14,8 oran ile en fazla Cumartesi günü ve %13,7 oran ile en az Salı günü gerçekleştiği görülmektedir.

Ölümlü yaralanmalı kazaların %67,7'si gündüz meydana geldi

Türkiye karayolu ağında meydana gelen 186 bin 532 ölümlü yaralanmalı kazaların %67,7'si gün içinde, %29,7'si gece ve %2,6'sı alacakaranlıkta meydana gelmiştir.

AÇIKLAMALAR

Karayolu trafik kazaları ile ilgili yukarıda ve her yıl yayımlanan veriler (EGM) Emniyet Genel Müdürlüğü ve (JGnK) Jandarma Genel Komutanlığının idari kayıtlarından incelenerek ve (RİP) Resmi İstatistik Programı dâhilinde yıllık olarak TÜİK tarafından yayımlanmaktadır.⁸⁰

2.2.3. Trafiğin Yaşam Hakkına Etkisi

İslam dininin korumayı amaçladığı en temel insan haklarından biri de hiç kuşku yok ki yaşam hakkıdır. Çünkü İslam dinine göre yaşam hakkı insanın en kutsal haklarından biridir. Modern dünyanın, insanlığın hizmetine sunduğu en önemli araç-gereçlerin başında kuşkusuz havada, denizde, karada ve demiryollarında kullandığımız ulaşım araçları gelmektedir. Günümüzde neredeyse insanların tümü bu araçlardan yararlanmaktadır. Ancak yukarıdaki verilerden de anlaşıldığı gibi her yıl binlerce insan, hava, kara, demir ve deniz yolu trafiğinde yaşamını yitirmektedir. Modern ve çağdaş dünya olarak nitelendirilen bu zamanda, trafikte yaşamını yitirenlerin oranı bir hayli yüksektir. Eski dönemlerde bu denli ölüm oranlarına, ancak savaşlarda rastlanabiliyordu. Dolayısıyla insanlığın yaşamını koruma altına almak için günümüzün en büyük sorunlarından biri olan ve insanlığın neredeyse tümünün yararlandığı trafik ağıyla ilgili çözümler üretmek, bu doğrultuda kanun ve kurallar koymak ve bu kuralların korunması için de cezalar belirlemek, devletler ve yetkililer için bir zorunluluk arz etmektedir.

İslam dini, her çağda ve her zeminde insanların yaşam hakkının korunması için kanun ve kurallar koymuştur. İslam, bu hakkı kasten ihlal eden kişi veya kişilere aynı cezayı vererek, yaşam hakkını bir anlamda garanti altına almıştır. İslam hukukunun evrenselliği de bunu gerektirmektedir. Trafikte yaşanan can kayıplarına neden olan etkenler, kendi aralarında kasıtlı veya taksirli olup olmamaları açısından farklılık arz

⁸⁰ <http://www.alomaliye.com/2019/05/30/2018-karayolu-trafik-kaza-istatistikleri/>

etmektedir. İslam hukuku, insanların yaşamına mal olan etkenlerin sebep ve sonuçlarını sağlıklı bir şekilde inceleyerek bir sonuca varmaya çalışır. İslam hukuku, trafikte yaşanan can kayıpları ile ilgili detayları -ki bunlar trafik kural ve cezaları bölümünde ele alınacaktır- değerlendirerek en doğru sonuçlara varmaya çalışmıştır. İslam hukukunun insanın yaşam hakkına bakışı aşağıdaki ilgili ayetlere bakıldığında daha iyi anlaşılacaktır:

Haklı bir sebep olmadıkça, Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın. Kim haksız yere öldürülürse, biz onun velisine yetki vermişizdir. Ancak o da (kıyas yoluyla) öldürmede meşru ölçüleri aşmasın. Çünkü kendisine yardım edilmiştir.⁸¹

Bundan dolayı İsrailoğullarına (Kitapta) şunu yazdık: "Kim, bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür. Her kim de birini (hayatını kurtararak) yaşatırsa sanki bütün insanları yaşatmıştır. Andolsun ki, onlara resûllerimiz apaçık deliller (mucize ve âyetler) getirdiler. Ama onlardan birçoğu bundan sonra da (hâlâ) yeryüzünde aşırı gitmektedir."⁸²

2.2.4. Trafiğin Mal-Mülk Edinme Hakkına Etkisi

Üzerinde yaşamaya çalıştığımız dünya bizlere, mal mülk edinmeden yaşama imkânını vermemektedir. Her canlı gibi insan da bu dünyada maddi imkânlarla yaşamını sürdürür. İslam dininin en temel insan haklarından biri olarak gördüğü hak, ekonomik yeterliliğe sahip olma hakkıdır.⁸³ İslam dini bu hakkı korumak için faiz ve kumarı yasaklamıştır. Ayrıca insanların mülküne saldıranlara da birtakım cezalar belirlemiştir. İslam dini bu alanlarda koymuş olduğu kural ve cezalar ile insanların en temel haklarından biri olan mülk edinme hakkını teminat altına almayı ve bu hakları korumayı amaçlamıştır.

TUİK'in verilerine göre günümüz trafiğinde yaşanan maddi hasarlı trafik kazaları ve bu hasarların giderilmesine bakıldığında büyük ekonomik rakamların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kazalar can kayıpları kadar insanları etkilemeye de ortaya çıkan maddi kayıplar insanların ekonomisini etkilemekte ve öz sermayelerini eksiltmektedir. Maddi hasara ve sermayenin eksilmesine sebep olan trafik kazaları da genelde insanların yaptığı hata sonucu meydana gelmektedir. İnsanların mallarına her ne surette ve nerede olursa olsun zarar vermeye hiç kimsenin hakkı yoktur.

---

⁸¹ İsrâ 17/33.

⁸² Mâide 5/32.

⁸³ İbn Âşûr, *Makâsidu'ş-Şeria*, c. 3, s.452-465

Trafikteki kazalar sonucu yaşanan can ve mal kayıpları birlikte düşünülüğünde, insanoğlunun en önemli ulaşım ağı olan hava, deniz, kara ve demir yolları trafik ağı için konulan kuralların zorunluluğu daha da iyi anlaşılır. Devlet ve yetkililerin bu trafik ağlarında, insanlığın daha huzurlu bir şekilde ulaşım yapabilmeleri için kurallar koyması ve bu kuralların ihlali söz konusu olduğunda cezalar vermesi, toplumun huzur ve refahı için en öncelikli konulardan biridir. Bu trafik ağlarını kullanan sürücülerin de can ve mal kayıplarına sebep olabilecek yanlış tutum ve sürüş tarzlarından kaçınmaları ve devlet tarafından insanların huzuru için konulan trafik kurallarına uymaya çok özen göstermeleri gerekir.

2.2.5. Trafik'in Kul Hakkı ile İlişkisi

Yüce Allah (c.c.) insanı sosyal bir varlık olarak yaratmıştır. İnsanlardan soyutlanarak, temas halinde olmadan kendi başına yaşamak insanın doğasına aykırıdır. İnsanın sosyal hayatı çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Günümüzde iletişim ve teknolojinin gelişmesiyle bu alan daha da genişlemiştir.

İnsanlar, sosyal hayatlarında birbirleri ile etkileşim ve iletişim halinde yaşamaktadırlar. Bu iletişim ve etkileşim gelişmesi güzel değil, bir nizam ve kurallar dâhilinde olmaktadır. Zira belirli bir alanda ve müşterek yaşayan her bir insanın kendisine ait ve tanınmış doğal hak ve özgürlükleri vardır. Gelişmesi güzel hareket edildiğinde bir başkasının hak ve özgürlüğünün ihlali söz konusu olmaktadır. Din, insanların bu özellikleri için maddi ve manevi kul hakkı terimini kullanmaktadır. Dolayısıyla sosyal hayatta, insanın karşıdakileri dikkate almadan yaşaması, her an kul hakkını ihlal etme riski ile karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Böyle yaşayanlar, çoğu kez farkına varmadan da olsa bu hakları ihlal etmektedir.

Hız. Peygamber (s.a.v.) Müslüman, mü'min ve muhacir'i şöyle tanımlamıştır: *"Müslüman diğer Müslümanların elinden ve dilinden güvende olduğu kimse; mümin ise diğer müminlerin kendisinden canları ve malları konusunda emin oldukları kimse; muhacir ise Allah'ın yasaklarından sakınan kimsedir."*⁸⁴ Hız. Peygamber (s.a.v.)'in bu özlü sözü derin anlamlar içermektedir. Müslüman'ın hiçbir şekilde diğer

---

⁸⁴ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, nşr. Âlemü'l-Kütüb (Beyrut: 1998/1419), 2/206 (no. 6925).

Müslümanlara ve insanlara ne eliyle ve ne de diliyle zarar vermemesi gerekmektedir. Başkasına zarar vermek kul hakkını ihlal etmektir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in insanlara dilimizle de olsa zarar vermememiz gerektiğini ifade etmesi, manevi kul haklarının, maddi kul hakları gibi olduğunu göstermektedir. Mü'min her daim güven veren biri olmalıdır. Mü'mindeki iman bunu gerektirmektedir. İnsanlar da bundan dolayı mümine güven duymaktadırlar. Çünkü Müslümanların kabul ettiği husus şudur: Allah, Peygamber ve ahiret inancı olan bir insan güvenilirdir, güvenilir olmalıdır. Çünkü güven inancın gerekliliklerinden biridir.

Toplumsal hayat, insanların her an hak ve görevlerle karşı karşıya kaldığı dinamik ilişkiler ağının hâkim olduğu bir zaman diliminden ibarettir. Bu ilişkilerin yoğun bir şekilde yaşandığı ortak alanlar mevcuttur. Bunlardan biri de yoldur. Umûmî yolların kullanımı bütün toplumun en doğal haklarındandır.⁸⁵ Ancak bu yolları kullanmada herkesin hak sahibi olmasının yanı sıra bu hakkı kullanırken belirlenmiş kurallara da uyma zorunluluğu bulunmaktadır. Trafikte sürücülerin, yolcuların, yayaların ve yollar üzerindeki yer alan mekân sahiplerinin kendileri dışındakilere karşı sorumlulukları vardır. Bu sorumluluklar yerine getirilmediği takdirde kul hakkı ihlal edilmiş olmaktadır. Örneğin kırmızı ışığı aldırış etmeden seyre devam etmek, kendilerine yeşil ışık yanmış olanların hakkının ihlalidir; Ticaret ile uğraşanların kaldırımları işgal etmesi, yayaların geçiş haklarının ihlalidir; Yayaların da araçlara ayrılmış olan yolları kullanmaları, sürücü haklarının ihlalidir.

Trafikte kul hakkı olarak günümüzde yaygın olarak ortaya çıkan şu örneklerden bahsedebiliriz: Sürücünün kendi aracının fren sisteminin bozuk olduğunu bildiği halde aracını kullanması; araç sinyallerinin çalışıp çalışmadığını kontrol etmeden yola çıkmasından sonra bu sebepten dolayı bir kazanın meydana gelmesi; karayollarında özellikle alkol, uyuşturucu ve keyif verici maddelerin kullanılması sonucu kazaların olması; araç kullanırken uyuyup önündeki araca çarpması ve şehirlerarası yollarda yeteri kadar dinlenmeden uzun süre araç kullanan sürücülerin trafik kazalarına neden olması, istatistik verilerine göre önde gelen ihlaller arasındadır. Aşırı hız, hatalı

---

⁸⁵ Ebu'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *er-Rütbe fî Talebi'l-Hisbe*, tahk. Ahmed Câbir Bedran, Kahire 1423/2002, s.166; Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî et-Tûsî, *İhyâü Ulûmi'd-Din*, Dâru'l-Marife, Beyrut, c. 2, s. 339; İbnü'l-Uhuvve, *Meâlimü'l-Kübrâ*, Reuben Levy, Kahire, 1938, s. 78-79.

sollama, trafik işaretlerine aldırış etmemek, araçların teknik bakımını yapmamak gibi sebeplerle kazaların gerçekleştiği göz önüne alınırsa, kazalara sebebiyet vermede sürücü unsurunun çok büyük bir payı olduğu görülmektedir. Hızını yol ve trafik koşullarına (levha, hız limiti, yerleşim alanı) göre ayarlamama, hızlı bir şekilde tali yoldan ana yola çıkma, kavşağa hızlı girip sağdaki araca öncelikle geçiş hakkı vermeme, hızlı giderken virajda sollama, hava ve yol koşullarına aldırış etmeden yolda seyretme, tehlikeyi gördüğü halde hızını azaltmadan aynı hızda seyretme, aşırı hızla kontrolsüz geçiş yapma, viraja hızlı girip kazaya sebep olma ve kırmızı ışıkta geçme durumlarının tümünde bir kimse bu trafik kurallarını ihlal ettiğinde hem kendisinin, hem yakınlarının, hem de başkalarının canları ve malları için tehlike arz etmiş olur. Bu tür davranış ve tutumların kul hakkını ihlal ettiği ve insanların beş temel hakkına zarar verdiği için haram mesabesinde olduğunu söyleyebiliriz.⁸⁶

Kur’ân-ı Kerîm kul hakkı sorumluluğunun önemine dikkat çeker. Müfessirler: *“Ey kavmimiz! Allah’ın davetçisine icabet edin. Ona iman edin ki sizin günahlarınızdan bir kısmını bağışlasın ve sizi çok elem verici bir azaptan kurtarsın”*⁸⁷ ayetinden yola çıkarak kul hakkının af kapsamına girmediğini söylemişlerdir. Üstelik hata ile veya unutarak yapılan kasıt dışı eylemler de bu hakkı düşürmemektedir. Bu nedenle Hz. Peygamber (s.a.v.)’in kul hakkını ihlal edenleri “müflis” diye nitelendirmesi⁸⁸ ve kul haklarından oluşan günahların Allah tarafından affedilmesinin söz konusu olmadığını bildirmesi⁸⁹ de bu görüşü güçlendirmektedir.⁹⁰

---

⁸⁶ Saffet Sancaklı, “Hadisler Bağlamında Kul Hakkı Açısından Trafik Olgusunun Analizi/Değerlendirilmesi” s.23-24.

⁸⁷ Ahkâf 46/31.

⁸⁸ Müslim, “el-Birr ve’s-Siletu ve’lAdâb” 45 (no. 60).

⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsneid*, 6/240 (no. 26560).

⁹⁰ Köse, “Sosyal bir sorun olarak trafik” *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, s. 13-38.

3. İSLAM HUKUKUNA GÖRE TRAFİK AHLAKI ve KURAL İHLALLERİNİN HUKUKİ SONUÇLARI

3.1. Trafik Kurallarına Uymak Ve İslam Trafik Ahlakı

3.1.1. Trafik Kurallarına Uyma Zorunluluğu

Teknolojinin eziyet, zulüm ve çevreye rahatsızlık verecek şekilde kullanılması, onun var oluş amacına aykırıdır. Çünkü teknolojik aletlerin amacı insanlığa hizmettir, hayatı daha da yaşanır kılmaya katkı sağlamaktır.

Kara, hava, deniz ve demiryolu taşıtlarının kendi amaçlarına uygun bir şekilde kullanılması gerekir ki insanlığa hizmet görevleri yerine gelmiş olsun. Bu araçların trafikteki seyirleri ile ilgili belirlenen kurallar trafikteki refah ve huzuru artırmak ve bu alandaki düzeni sağlamaya yönelik belirlenmiş kurallardır.

Yöneticiler tarafından konulan trafik kuralları ve benzeri kurallara uymanın zorunluluğu, İslam ahkâmının birinci kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'e dayanmaktadır. Allah'ü Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “*Ey iman edenler Allah'a itaat edin, Rasûle ve içinizden ülü'l-emre itaat edin.*”⁹¹

İbnü'l-Arabî itaati şu şekilde tanımlar: “*Gerçek itaat emre boyun eğmedir, isyanın zıddıdır. Bu isyan ise emre muhalefet etmektir.*” Aynı şekilde ayetin beyanı hakkında ise şöyle der: “*Bana göre ülü'l-emr'den kasıt, devlet başkanları ve âlimlerdir.*”⁹²

Burada Allah'a itaat, Peygamber (s.a.v.)'e itaat ve ülü'l-emre itaat arasında güçlü bir bağlantı bulunmaktadır. Bu bağı Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şu hadis-i şerifi güzel bir şekilde açıklıyor: “*Kim bana itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Kim bana isyan ederse Allah'a isyan etmiş olur. Kim emîre itaat ederse bana itaat etmiş olur. Kim emîre isyan ederse bana isyan etmiş olur.*”⁹³

Şüphe yok ki trafik kuralları insanların canlarını ve mallarını korumak için konulmuş kurallardır. Bunlar bireyin ve toplumun maslahatını gözetmek maksadıyla

⁹¹ Nisâ 4/ 59.

⁹² İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, c. 1, s. 451.

⁹³ Buhârî, “Cihâd”, (no. 109), “Ahkâm”, (no. 1); Müslim, “İmâre”, (no. 32, 33).

konduğu için riayet edilmesi gereken kurallardır. Dolayısıyla trafikteki kurallar toplumdaki düzeni sağladığı ve haklarını koruduğu için tüm vatandaşlarca uyulup uygulanması gerekmektedir.⁹⁴ Bu gerekliliğin kaynağı ise şerî‘ nasslardır. Yukarıda zikredilen ayet ve hadis bu nasslara birer örnektir.

Fetva meclisi, Mecmeu’l-Fıkhî’l-İslâmîde (75/2/d8) nolu karar ile trafik kazalarının artışını dikkate alarak, trafik kurallarının gerekliliği ve hükmü ile ilgili aşağıdaki şu kararları vermiştir:

a) İslâm hukukuna aykırı olmayan bu trafik kuralları gereklidir. Çünkü bunlar “mesalih-i mürsele” delili baz alınarak konulmuştur. Bu kuralları koyan ülü’l-emre itaat etmek gerekir.

b) Uygulamadaki kuralların, maslahatı gerektiren ve hakkında bu alanda uygulanmamış şer’î hükümleri kapsamı gerekmektedir. Aynı şekilde konulacak olan kuralların da sınırlarının belli olması gerekmektedir. Özel veya toplu taşıma araçlarında, şehirlerarası yollarda veya yerleşim alanlarında insanların temel haklarını (can, din, mal, akıl, nesil) tehlikeye atmaktan çekinmeyen kişileri caydırmak için, trafik kurallarına uymayan kimselere devlet tarafından verilen para cezalarının (ülü’l-emrin belirlediği ta‘zir) uygulanması, sınırı belli olan kurala örnek gösterilebilir.⁹⁵

3.1.2. Hız Sınırı Uygulaması, Emniyet Kemer, Trafik Işıkları ve İşaretleri

Araçların, yolcu ve yayaların sağlıklı ve zarar görmeden düzenli bir akış içinde hareket etmeleri için konulan birden çok trafik kural ve işaret levhaları vardır. Bunların hemen hepsi tedbir kabilindedir. Kazaları önlemek, trafiğin sağlıklı ve huzurlu bir şekilde akışını sağlamak, yayalar ve diğer canlıların can güvenliğini korumak için konulan bu hayati tedbirler olmadan, bütün sürücülerin gelişi güzel ve keyfi olarak araç kullanmaları, hayatı felç edecek duruma getirecektir. Bütün bu tedbirlere rağmen meydana gelen can ve mal kayıplarının sayısı, bu hayati tedbirlerin ne denli önem arz ettiğinin en önemli kanıtıdır. Zira trafik kazaları ve sonuçlarının neredeyse tamamı, bu tedbir ve kurallara riayet edilmediğinden dolayı oluşmaktadır. Dolayısıyla bu trafik

⁹⁴ Vehbetü’z-Zuhaylî b. Mustafa, *el-Fıkhü’l-İslâmî ve edilletüh*, Dâru’l-Fıkr, Dimaşk, t.y. c. 4, s. 700-703

⁹⁵ Muhammed Abdullah, *Havâdisü’s-Seyr*, s. 371-372.

kurallarını dikkate almak, hem büyük bir sosyal sorumluluk hem de dini açıdan bir görevdir.

Bir Müslüman'ın görevi, tedbir aldıktan sonra takdiri yüce Allah'a bırakmasıdır. Yüce Allah (c.c.) Kur'an'ı Kerim'de savaşlarla ilgili mü'minlerin tedbir amaçlı nasıl bir tavır takınmaları gerektiği konusunda şu uyarıyı yapmıştır:

Ey iman edenler! (Düşmana karşı) tedbirinizi alıp, küçük birlikler halinde, yahut topluca savaşa gidin. Şüphesiz, aranızda öyle kimseler var ki, (onların her biri savaşa gitme konusunda) hakikaten pek ağır davranır. Eğer başınıza bir musibet gelirse, "Allah bana lütfetti de onlarla beraber bulunmadım" der. Eğer Allah'tan size bir lütuf (zafer) erişse, bu sefer de; sizinle kendisi arasında hiç tanışıklık yokmuş gibi şöyle der: "Keşke ben de onlarla beraber olsaydım da büyük bir başarıya (ganimete) ulaşsaydım."⁹⁶

Tedbir almadan Allah'a tevekkül etmek, işin kolayına kaçmak olduğu gibi tevekkülün mahiyetine aykırı hareket etmek anlamına da gelmektedir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.), "*Devemi bağlayıp da mı yoksa bağlamadan mı Allaha tevekkül edeyim*" diye soran sahabiye : "*Onu bağla ve ondan sonra tevekkül et...*"⁹⁷ şeklinde uyarmıştır.

Buna göre yola çıkmadan önce kendimiz ve aracımız ile ilgili ön kontrolleri yapmak, emniyet kemerimizi bağlamak, lastiklerin durumunu, motor su ve yağ seviyelerini kontrol etmek, yolculuk esnasında hız sınırlarına riayet etmek ve yoldaki işaret ve uyarılara dikkat etmek yol güvenliği için dikkat etmemiz gereken yolculuk ile ilgili hayati tedbirlerdir. Bu hayati tedbirler, gerek bizim ve gerekse diğer araç sürücüleri ve yayaların can ve mal güvenliği ve diğer canlıların can güvenliği için çok önem arz etmektedir. Bu tedbirleri dikkate almadan araç kullananların karıştıkları trafik kazaları, çoğu zaman mal kaybına, maddi hasara veya bununla beraber can kayıplarına, yaralanmalara ve kalıcı sakatlıklara sebebiyet vermektedirler. İslam hukukuna göre, bilerek ve isteyerek bu tedbirleri almayıp kazalara sebebiyet veren sürücüler, kazalar sonucu meydana gelen can ve mal kayıplarından sorumludurlar.

Yüce Allah can ve malın dokunulmazlığıyla ilgili şöyle buyurmuştur:

Bundan dolayı İsrailoğullarına (Kitapta) şunu yazdık: "Kim, bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür. Her kim de birini (hayatını kurtararak) yaşatırsa sanki bütün insanları yaşattırır."

⁹⁶ Nisâ 4/71,72,73.

⁹⁷ Tirmizî, "Kıyâmet", 305 (no. 60.)

Andolsun ki, onlara resûllerimiz apaçık deliller (mucize ve âyetler) getirdiler. Ama onlardan birçoğu bundan sonra da (hâlâ) yeryüzünde aşırı gitmektedir.⁹⁸

Haklı bir sebep olmadıkça, Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın. Kim haksız yere öldürülürse, biz onun velisine yetki vermişizdir. Ancak o da (kisas yoluyla) öldürmede meşru ölçüleri aşmasın. Çünkü kendisine yardım edilmiştir.⁹⁹

Bir müminin bir mümini öldürmesi olacak şey değildir. Ancak yanlışlıkla olması başka. Kim bir mümini yanlışlıkla öldürürse bir mü'min köleyi azad etmesi ve bağışlamadıkları sürece ailesine diyet ödemesi gerekir. (Öldürülen kimse) mü'min olur ve düşmanınız olan bir topluluktan bulunursa, mü'min bir köle azad etmek gerekir. Eğer sizinle kendileri arasında antlaşma bulunan bir topluluktan ise ailesine verilecek bir diyet ve mü'min bir köle azad etmek gerekir. Bunlara imkan bulamayanın, Allah tarafından tövbesinin kabulü için iki ay ardarda oruç tutması gerekir. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. Kim bir mümini kasten öldürürse, cezası, içinde ebedi kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, lânet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.¹⁰⁰

Hiz. Peygamber (s.a.v.) de can ve mal güvenliği ile ilgili şöyle buyurmuştur:

Şüphesiz ki, sizin kanlarınızı, mallarınız, ırz ve namusunuz, şeref ve haysiyetiniz, şu gününüzün, şu beldenizin ve şu ayınızın haram olduğu gibi, birbirinize haram kılınmıştır. Rabbinize kavuşacaksınız ve o size amellerinizi soracak. Sakın benden sonra birbirinizin boynunu vurarak kâfirlere dönmeyiniz. Dikkat ediniz! Burada bulunanlar bulunmayanlara sözlerimi ulaştırın. Umulur ki, sözlerim kendilerine ulaştırılan bazı kimseler, sözümü işiten bazı kimselerden daha iyi anlayıp koruyabilirler.¹⁰¹

Bu ayet ve hadisler bize gösteriyor ki insanların can, mal ve namusları yüce dinimiz tarafından kutsal ve dokunulmaz kılınmıştır. Hiç kimsenin, diğer insanların bu özel haklarına haksız bir şekilde tecavüz etmeye hakkı yoktur. İnsanların bu kutsallarına her hangi bir şekilde tecavüz etmek kişiyi hem bu dünyada hem de ahirette suçlu duruma düşürmektedir. Kur'an'ı Kerim'deki:

*“Küçümseyerek surat asıp insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü Allah hiçbir kibirleneni, övüngeyi sevmez. Yürüyüşünde tabii ol. Sesini alçalt. Çünkü seslerin en çirkinini herhalde eşeklerin sesidir!”*¹⁰² ayeti kerimesinde geçen “yürüyüşünde tabii (doğal/sakin) ol” ifadesi ve “sesini alçalt” ifadesi, günümüz trafiğinde yapılan aşırı hız ve gürültü konularına ışık tutmaktadır. Bu ayet aşırı hız ve yüksek sesin doğal olmadığına, insanın doğa ve çevresi ile bir uyum içinde yaşaması gerektiğine işaret etmektedir. İnsanın, yürüyüşünde bile doğal ve sakin olması gerektiğini bildiren ayet, aynı zamanda günümüz trafiğinde hız sınırı uygulamasının ne kadar hayati ve zaruri bir uygulama olduğunun kanıtıdır.

⁹⁸ Mâide 5/32.

⁹⁹ İsrâ 17/33.

¹⁰⁰ Nisâ 4/92,93.

¹⁰¹ Buhârî, “Hac”25 (no. 132); Müslim, “Kasâme” 28 (no. 29).

¹⁰² Lokmân 31/18,19.

Herhangi bir kimsenin serveti, makamı ve aracının markası ne olursa olsun, yetkililer tarafından ulaşımın rahatlığı ve huzuru için yollara ve mevkilere göre belirlenen hız sınırlarına uyması öncelikli olarak insani görevlerinden bir tanesidir. Aksi davranışlarda bulunmak, kamunun trafik düzenini bozmak anlamına gelmektedir. Hiçbir zarar ziyana yol açmasa bile (zaruri durumlar hariç) bu düzeni bozma hakkı kimseye verilemez. Trafik düzenini bozmada kul hakkı ihlali söz konusu olmaktadır. Hiçbir trafik cezasına maruz kalınmasa dahi kul hakkı, yüce dinimiz İslam'ın koymuş olduğu en önemli kırmızı çizgilerden bir tanesidir.

3.1.3. Trafikteki Tehlikeli Sürüşler, Yaya ve Diğer Araçlara Zarar Verecek Hareketler

Yüce dinimiz, insanların birbirlerine zarar vermeden birbirlerine hep iyilik yaparak, yardımlaşarak, hayatı kolaylaştıracak bir yaşam sürmelerini emretmiştir. Kur'an'ı Kerim'de Yüce Allah (c.c.) birçok ayetle bizleri uyarmaktadır:

Ey iman edenler! Allah'ın (koyduğu din) nişanelerine, haram aya, hac kurbanına, (bu kurbanlıklara takılı) gerdanlıklara ve de Rab'lerinden bol nimet ve hoşnutluk isteyerek Kâ'be'ye gelenlere sakın saygısızlık etmeyin. İhramdan çıktığınızda (isterseniz) avlanın. Sizi Mescid-i Haram'dan alıkoydular diye bir takımlarına beslediğiniz kin, sakın ha sizi, haddi aşmaya sürüklemesin. İyilik ve takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) üzere yardımlaşın. Ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah'ın cezası çok şiddetlidir.¹⁰³

İyiliğin karşılığı, yalnız iyiliktir.¹⁰⁴

Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla yardım etmeyi emreder; hayasızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.¹⁰⁵

İnsanların özel yaşam alanları ve kişiye özel temel hak ve özgürlükleri vardır. İnsanların haksız yere, hiçbir şekilde ve hiçbir yaşam alanında bu haklara tecavüz etmek suretiyle birbirlerine zarar verme hakları yoktur. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu gerçeği şu sözleriyle dile getirmiştir:

Zarar vermek yoktur, zarara karşı da zarar vermek yoktur"¹⁰⁶ “Müslüman, Müslümanların elinden ve dilinden güvende oldukları kişidir; mümin ise diğer müminlerin kendisinden canları ve malları konusunda emin oldukları kimsedir; mühacir ise kötülüğü terk eden kimsedir.¹⁰⁷

¹⁰³ Mâide 5/2.

¹⁰⁴ Rahmân 55/60.

¹⁰⁵ Nahl 16/90.

¹⁰⁶ İbn Mâce, *Ahkâm*, 17; Malik *el-Muvatta* “Akdiyye”31; Ahmed b. Hanbel *el-Müsned* 5/327; *Mecelle*, md. 19.

¹⁰⁷ Ahmed b. Hanbel *musned* 2/206.

İster özel yaşam alanlarında olsun ister ortak yaşam alanlarında olsun kimsenin kimseye zarar vermeye hakkı yoktur, zararın karşılığı ister maddi olsun ister manevi olsun tazmin edilmelidir. Zarar veren tarafın bu sorumluluktan kaçmak gibi bir şansı yoktur.

Günümüzün en geniş ortak yaşam alanı ulaşım alanıdır. Milyonlarca insan binlerce araçla veya yaya olarak aynı anda bu alanı kullanmaktadır. İnsanların bu yaşam alanını, birbirlerine maddi manevi zarar vermeden kullanmaları bir zorunluluktur. Bu zararları minimize etmek için de devlet yetkilileri tarafından konulmuş kural ve işaretler vardır. Dolayısıyla trafikteki diğer kişileri de dikkate alarak ulaşım alanlarını kullanmak ve konulan kurallara uymak muhtemel zararları minimize eder. Dolayısıyla trafikte tehlikeli sürüşler ve hız sınırını aşmak gibi hem sürücüye hem de başkalarının canlarına veya mallarına zarar gelebilecek sürüş şekillerinden kaçınılması gerekmektedir.

Kur'ân'ı Kerim, seyir halinde kaçınılması gereken bazı tavırlar konusunda şu uyarılarda bulunmuştur:

Küçümseyerek surat asıp insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü Allah hiçbir kibirleneni, övüngeyi sevmez." "Yürüyüşünde tabii ol. Sesini alçalt. Çünkü seslerin en çirkinini eşeklerin sesidir!¹⁰⁸

Yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü sen yeri asla yaramazsın, boyca da dağlara asla erişemezsin.¹⁰⁹

Bu ayetler bizlere araç ile seyir halindeyken veya yaya olarak takınmamız gereken tavır ve tutumları İslami ahlak çerçevesinde belirlemiştir. Bunları günümüz trafik seyrine uyarlayacak olursak, trafikte hız ve dirift yapmak gibi tehlikeli sürüş tarzlarından; hatalı sollamalardan; yanlış park şekillerinden; hatta insanları rahatsız edebilecek korna ve dip gaz seslerinden kaçınılması gerekmektedir. Araç olmadan trafikte bulunduğumuz zaman üst geçitleri, yaya kaldırımlarını kullanmamak ve ışıklarda geçiş haklarına riayet etmemek ve yaya geçitlerini kullanmamak tehlikeye kucak açmaktadır. Yaya olarak seyir halinde isek kendi gidiş yönümüze göre sol bankette yürünmelidir. Bisikletli isek trafiği tehlikeye sokacak akrobatik hareketlerde bulunmak son derece risklidir. Varsa mutlaka bisiklet yolları kullanımına özen

---

¹⁰⁸ Lokmân 31/18,19.

¹⁰⁹ İsrâ 17/37.

gösterilmelidir. Bu tutum ve davranışların hepsi trafik seyrinde küçük veya büyük tehlikelere sebebiyet vermektedirler. Bu tarz sürüş ve davranışlarda bazen can kaybı bazen de maddi kayıplar meydana gelmektedir. Bu kayıpların da İslam hukukuna göre suçludan tazmin edilmesi gerekmektedir. Bu tutum ve sürüş tarzları sebebiyle her hangi bir can veya mal kaybı meydana gelmese dahi bu davranışlar insanları rahatsız eden tutum ve davranışlardır. Başkalarının huzurunu kaçırarak başkalarını rahatsız edecek eylemlerde bulunmak, onların hakkına tecavüz etmek demektir ki bu da kul hakkına tecavüz demektir. Kul hakkı ise Yüce Allah'ın affetmediği haklardandır.

Hız. Peygamber (s.a.v.) öldürücü ve yaralayıcı nitelikte olan araç ve aletlerle şaka yapılmasını yasaklamıştır. Çünkü şaka yapılırken bu aletin her an kontrolden çıkıp karşı tarafı öldürme veya yaralama tehlikesi vardır. Bu sebeple bir kimsenin bir başkasına silah doğrultması yasaklanmıştır. Bu tür aletlerle şakalaşırken bunu kaldıracabilecek konumda olan anne-baba, kardeş bile olsa bu şekilde davranmak yasaklanmıştır.¹¹⁰ Bir başkasına silah doğrultarak şaka yapanlar meleklerin lanetine uğrama tehlikesi altındadırlar.¹¹¹ Buna göre şaka ya da oyun olsun diye bir otomobili insan üzerine sürmek, insanları heyecanlandırmak amacıyla hız ya da çeşitli manevralar yapmak kabul edilebilir bir davranış değildir.

3.1.4. Yol Vermek ve Trafiği Rahatlatmak

İslam dini beşeri ilişkilerde iyiliği merkeze almıştır. Yapılan bütün eylemler iyilik endeksli olmalıdır. İster aile içi ilişkilerde olsun ister toplumsal ağlarda olsun hep iyiliğin hedeflenmesi gerektiği vurgulanmıştır. İlgili ayetlerde Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır:

Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.¹¹²

Ey iman edenler! Allah'ın (koyduğu din) nişanelerine, haram aya, hac kurbanına, (bu kurbanlıklara takılı) gerdanlıklara ve de Rab'lerinden bol nimet ve hoşnutluk isteyerek Kâbe'ye gelenlere sakın saygısızlık etmeyin. İhramdan çıktığınızda (isterseniz) avlanın. Sizi Mescid-i Haram'dan alıkoydular diye bir takımlarına beslediğiniz kin, sakın ha sizi, haddi aşmaya sürüklemesin. İyilik ve takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) üzere yardımlaşın. Ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah'ın cezası çok şiddetlidir.¹¹³

¹¹⁰ Buhârî, “Fiten”, (no.7); Müslim, “Birr” (no. 125,126); Nesâî, “Tahrir”, (no. 29).

¹¹¹ Müslim, “Birr”, (no. 125).

¹¹² Nahl 16/90.

¹¹³ Mâide 5/2.

Herkesin yöneldiği bir yön vardır. Haydi, hep hayırlara koşun, yarışın! Nerede olursanız Allah hepinizi bir araya getirir. Şüphesiz, Allah'ın gücü her şeye hakkıyla yeter.¹¹⁴

Rablerine dönecekleri için verdiklerini kalpleri ürpererek verenler, İşte bunlar hayır işlerine koşuşurlar ve o uğurda öne geçerler. Biz hiçbir kimseye gücünün yettiğinden fazla yük yüklemeyiz. Katımızda hakkı söyleyen bir kitap vardır. Onlar zulme, haksızlığa uğratılmazlar.¹¹⁵

Konu ile ilgili Hz. Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmuştur:

Güneşin doğduğu her yeni günde kişiye, her bir mafsalı (eklem) için bir sadaka vermesi gerekir. İki kişi arasında adaletli davranman bir sadakadır. Kişiye hayvanını yüklerken yardım etmen bir sadakadır. Güzel söz sadakadır, namaza gitmek üzere attığın her adım bir sadakadır. Yoldan rahatsız edici bir şeyi kaldırıp atman sadakadır.¹¹⁶

İlgili ayet ve hadisler bakıldığında hayatın her alanında “iyilikte bulunmak” ve “yardımcı olmak” yüce İslam dininin her zaman tavsiye ettiği davranış biçimleridir. Bu iki davranış biçimi, öncelikle kişiyi muhtemel zararlardan koruduğu gibi muhatapta da birçok açıdan olumlu etkiler yaratmaktadır.

Hayatın değişik alanlarında kendisine özgü iyilik ve yardımlaşma yöntemleri vardır. Günümüz trafik ulaşım ağlarında iyilikte bulunmak ve yardımlaşmak, birçok yöntem ve davranışla mümkündür. Örneğin, araç sollama ya da güvenlik için ayrılan şeritleri meşgul etmeyip tahsis edilen şeritte araç kullanmak, acelesi olan araçlara yol vermek; yollardaki çukurları doldurmak, yol ortalarında duran patlamış ve fırlamış lastikleri yollardan kaldırmak; araçlara veya yayalara zarar verebilecek her türlü yanıcı ve kesici aletleri yoldan temizlemek; aracının tekeri patlamış insanlara; yakıtı bitmiş yolda kalanlara; yükü devrilme üzere olan araçlara yardımcı olmak, trafik ağlarında yapılabilen ve yüce İslam dininin emrettiği “iyilik” ve “yardımlaşma” davranış gruplarına giren örnek davranış biçimleridir.

3.2. İslam Ceza Felsefesi

İslam ceza hukuku, öncelikle üç ana hedefi gaye edinmiştir.

3.2.1. Suçluyu Uslandırmak

İslam ceza hukukunun düşünce yapısı, insanları yaptıkları suç ve günahlar yüzünden onları cezalandırmayı amaçlayan bir düşünce yapısından ibaret değildir.

---

¹¹⁴ Bakara 2/148.

¹¹⁵ Mü'minûn 23/60,61,62,

¹¹⁶ Buhâri, “sulh”, (no.11); “cihad” (no. 72,128); Müslim, “Zekât”, (no. 56.)

Ceza olarak belirlenen yöntemler, bir yönleriyle ceza gibi görünseler de başka yönleriyle de insanları, hak ihlalleri noktasında eylemlerinden caydırmayı hedeflemiş ve ıslah edici olmuştur.¹¹⁷ Yani İslam ceza hukuku, aynı zamanda koruyucu bir ceza hukukudur.

Suçluyu uslandırmak, İslam ceza hukukunun gaye ve amaçlarından biridir. Örneğin kısas ile ilgili olan, “*Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. Umulur ki suç işlemekten sakınırsınız.*”¹¹⁸ Ayeti bunu açıkça açıklamıştır. İslam ceza hukukunda kısas, haddi zatında bir ceza yöntemidir.¹¹⁹

Aynı şekilde hırsızlık yapanlara verilecek ceza ile ilgili olan “*Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah'tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah izzet ve hikmet sahibidir.*”¹²⁰ Ayetinde geçen ceza ifadesi, hırsızlık için belirlenen el kesme cezasının amaçlarından bir tanesinin suçluyu cezalandırmak olduğunun açık bir kanıtıdır.

Zina suçu işleyenlere verilecek cezayı içeren “*Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun; Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dininde (hükümlerini uygularken) onlara acıyacağınız tutmasın. Müminlerden bir gurup da onlara uygulanan cezaya şahit olsun.*”¹²¹ Ayetinde Yüce Allah, zina yapanlara verilecek cezayı yüz sopa olarak belirlemiştir. Bu ceza, ayette sopa vurmak şeklinde bildirilmiştir ki bu da suçluyu cezalandırmak anlamına gelmektedir.

Masum ve iffetli kişilere zina iftirasını atanlar ile ilgili Yüce Allah'ın belirlediği ceza şöyledir: “*Namuslu kadınlara zina isnat edip sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. İşte bunlar fâsık kimselerdir.*”¹²² Görüldüğü üzere zina iftirası için belirlenen ceza seksen sopadır. Bu cezanın da iftirayı atana direk uygulanacağı, yani seksen sopa atılarak cezalandırılacağı anlamına gelmektedir.

---

¹¹⁷ Mevsilî, *el-İtiyâr*, c. 4, s. 83.

¹¹⁸ Bakara 2/179.

¹¹⁹ Mevsilî, *el-İtiyâr*, c. 5, s. 25.; Şirbiînî, *Müğni'l-Mutâc*, c. 4, s. 3.

¹²⁰ Mâide 5/38.

¹²¹ Nûr 24/2.

¹²² Nûr 24/4.

Allah'a ve Resûlü'ne karşı gelenlere ve savaş açanlara verilecek ceza ise Kur'ân'ı Kerim'de şöyle açıklanmıştır:

Allah'a ve Resûlüne savaş açanların ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışanların cezası; ancak öldürülmeleri yahut asılmaları veya ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut o yerden sürülmeleridir. Bu cezalar onlar için dünyadaki bir rezilliktir. Ahirette de onlara büyük bir azap vardır.¹²³

Böyle bir suçta bulaşanların öldürülmesi veya ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut buldukları yerden başka yere sürülmeleri, bizzat bu işe bulaşanları bu suçtan dolayı cezalandırmak için konulan cezalardır.

İlgili suçlarla ilgili inen ayetlerden de anlaşıldığı gibi, İslam ceza hukukunun en önemli amaçlarından biri belirlediği bazı cezalarla suçluyu uslandırmaktır. Bununla beraber bu cezalarla suçlunun içindeki, suça karşı olan kötü duyguları ve düşüncelerini frenleyebilmesini sağlamaktır, ıslah etmektir. Onu te'dip ederek aynı şekilde suç işlemesinin önüne geçebilmektir.

3.2.2. Mağduru Razi Etmek

Ukûbat (ceza hukuku) alanında hukukun ikinci gayesi, mağduru tatmin ve razi etmektir. Çünkü insanın fitratında, kendisine kasten tecavüzde bulunan kişiye karşı aşırı bir nefret ve kin; hata ile de olsa tecavüzde bulunan şahsa karşı da bir öfke söz konusudur. Bu duygu, insanı intikam almaya sürüklemektedir. İntikam seçeneği ise hiçbir zaman adil değildir. Zira intikam, kin ve öfkeden kaynaklanan bir duygudur ve bununla birlikte sağduyuya dayalı düşüncüyü yok etmektedir. Mağdur ya da taraftarları, intikam almaya fırsat ve güç bulduklarında, anında harekete geçer ve intikam alma fiiliyatını uygulamaya çalışırlar. Fırsat ve güç bulamadıkları zaman da kin ve öfkelerini içlerine gömerler ve buldukları ilk fırsatta intikam almaya çalışırlar. Bunun neticesinde cinayetler artar ve toplumda düzen bozulur.¹²⁴

“Haklı bir sebep olmadıkça, Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın. Kim haksız yere öldürülürse, biz onun velisine yetki vermişizdir. Ancak o da

¹²³ Mâide 5/33

¹²⁴ Özer Özbek, *Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2000, s. 251.; Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunun Karakteristik Özelliklerinden Bazı Örnekler*, Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı 9, 2017, s. 274.

(kısas yoluyla) öldürmede meşru ölçüleri aşmasın...’’¹²⁵. Ayeti intikam duygusuyla hareket edilmemesi gerektiğini bildirmektedir.

Cahiliye dönemindeki kan davaları da intikam duygusunun birer yansımasıydı. “*Cahiliye dönemi kan davaları kaldırılmıştır.*”¹²⁶ kararı da bu duygunun yok edilmesine dönük bir karardır.

Adaletin gerçekleşmesiyle birlikte, cezaların bir diğer amacı olan mağdurun razı edilmesi gayesi, insan fitratında bulunan intikam duygularının yatıştırılmasına dönüktür. Bu nedenle hukuk, kısas cezasında, hâkim karar verdikten sonra kâtili, maktulün velilerine (yakınlarına) teslim ederek bu cezanın infaz yetkisini onlara vermiştir. Veliler, hâkimin gözetiminde, kâtilin elindeki bir iple onu kısas cezasının uygulanacağı yere çekerek götürürler (ki buna “kaved” denilir). Böylece cahiliye döneminde yaptıkları yöntemden oldukça uzak ve gayet nezih bir şekilde, fakat görünürde de ona benzer bir hava vermek suretiyle içlerini kemiren kin duyguları teskin edilmiş olacaktır.¹²⁷

Cezanın icra edilmesi sadece mağduru tatmin etmekle kalmamakta, aynı zamanda onun yakınlarının ve olayla uzaktan veya yakından ilgisi bulunan tarafların da kabaran duygularını sakinleştirmektedir.¹²⁸

Hukuki bakış açısına göre bu gerekçe, yani mağdurun teskin edilmesi gayesi, caninin uslandırılması, terbiye edilmesi gayesinden daha önemlidir. Bu yüzden, her iki gayeyi de gerçekleştirmenin söz konusu olamayacağı durumlarda, mağdur olan şahsın razı edilme gayesi tercih edilir. Bu tercih, kısasta söz konusudur. Zira kısasta, caninin ıslah edilmesi, uslandırılması manası, mağdurun razı edilmesi gayesi karşısında dikkate alınmaz. Buna göre âlimlerin, kâtilin yeterli malı bulunduğu zaman, maktulün velilerinin mal karşılığında kısastan sulh olmaya rıza göstermeleri meselesinde malum ihtilaflarının bulunmaması gerekirdi. Bu meselede en iyi görüş, Eşbeh’in, İbnu’l-Kasım’in hilafına, “Kâtil, (karşılığında sulh olunan) malı ödemeye mecbur edilir.”

---

¹²⁵ İsrâ 17/33.

¹²⁶ Müslim, “Hac”, (no.1218).

¹²⁷ Polat, *İslâm Ceza Hukukunun Karakteristik Özelliklerinden Bazı Örnekler*, s. 275.

¹²⁸ Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Mimoza Yayınları, Konya, 2014, s. 272. Polat, *İslâm Ceza Hukukunun Karakteristik Özelliklerinden Bazı Örnekler*, s. 276.

şeklindeki görüşüdür.¹²⁹ Yine bundan dolayıdır ki, âlimler, maktulün velilerinden bir kısmı affederek kısas haklarından vazgeçerlerse, kısasın düşeceği konusunda ihtilaf etmemişlerdir.¹³⁰

3.2.3. Caydırıcılık

İslam ceza hukukunun en önemli gaye ve amaçlarından biri caydırıcılıktır. Elbette ki suçluyu cezalandırmak veya mağduru razı etmek de hedeflenen gayeler arasındadır. Ancak kanaatimizce en önemli gaye caydırıcılık gayesidir. Zira bir bütün olarak İslam hukuku; ibadet hukuku, ticaret hukuku, aile hukuku, miras hukuku ve ceza hukukuyla toplumun düzenini sağlamayı ve huzuru temin etmeyi hedeflemektedir. Ceza hukukunun suçluyu uslandırmak ve mağduru razı etme gayeleri, caydırıcılık gayesi kadar toplumun bütününe etkilememektedir. Toplumun tüm bireylerini etkilemesi ancak caydırıcılık yönüyle mümkün olmaktadır. İnsanları suçlardan caydırmak, cezaların caydırıcı yönlerinin ağır basması ve bu nitelikte olmaları ile mümkündür. Kısasın, el kesmenin ve diğer sair cezaların amacı insanları birbirlerinin temel haklarına karşı tecavülden caydırmaktır.

Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüzer değnek vurun. Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dini(nin koymuş olduğu hükmü uygulama) konusunda onlara acıyacağınız tutmasın. Müminlerden bir topluluk da onların cezalandırılmasına şahit olsun¹³¹

Bu ayette geçen “*müminlerden bir topluluk da onların cezalandırılmasına şahit olsun*” ifadesi, İslam ceza hukukunun caydırıcılığı hedeflediğine işaret etmektedir.

İbnu'l-Arabî (ö.543) der ki: “Şüphesiz had cezası, had uygulaması, bir daha suç işlemekten alıkoyar. Had cezasının tatbiki sırasında hazır bulunup şahit olanlar ise, bundan ders alacaklar ve böyle bir duruma düşmekten kaçınacaklardır. Böylece durum yaygınlaşacak ve cezanın tatbiki, başkalarına ibret olacaktır.”¹³²

Tâhir b. Âşûr (ö.1393) caydırıcılık gayesini şöyle ifade etmiştir: “Bu gaye bütün ümmetin ıslahı ile ilgilidir. Zira suç işleyenlere, belli kurallar dâhilinde ceza uygulanması, onların suç işlemeye meyilli duygularının önüne geçmektedir. Caydırıcı

¹²⁹ İbn Rüşd el-Cedd, *el-Beyân ve't-Tahsil*, c. 15, s. 466; İbn Rüşd el-Cedd *el-Mukaddimât*, c. 3, s. 288-89.

¹³⁰ Tâhir b. Âşûr, *İslam hukuk felsefesi* çev. Mehmet Erdoğan, Vecdi Akyüz, s. 494-95.

¹³¹ Nûr 24/2.

¹³² İbnu'l-Arabî Ebûbekir el-Maarifi, *Ahkamu'l-Kuran*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, c. 3, s. 335.

niteliğe sahip her görüntü de aynı zamanda cezadır. Hukukun gayesi, hadlerin uygulanması, kısasın ve cezaların uygulanması olduğuna göre, insanların suç işlemeye yeltenmelerinden caydırılmaları, kendiliğinden meydana gelmiş olacaktır.”¹³³

Toplumda suç oranlarının düşmesini sağlayacak en önemli yöntemlerden biri hiç şüphe yok ki suçlulara verilecek cezaların caydırıcı nitelikte olmasıdır. Bu nitelikte olan cezalar hem suçlunun kendisini frenlemesi ve bir daha aynı suça bulaşmamasını sağlayacak hem de toplumda bu suçlara karşı caydırıcı bir güç olacaktır. Aksi nitelikte olan cezalar, ya da yeteri kadar caydırıcı nitelikte olmayan cezalar, ne bireyde ne de toplumda suçlara karşı olumsuz bir duygu yaratmamaktadır. Aksi durumda cezasız kalması ya da yeteri caydırıcı ceza olmaması suça teşvik bile edebilir. Suça karşı oluşturulan suçluluk veya ceza alma duygusu yeterli olmadığından aynı şahıs aynı suçu defalarca işlemektedir. Dolayısıyla İslam ceza hukukunda belirlenen cezalar ve uygulama yöntemleri, suçluyu uslandırmak, mağduriyeti gidermenin yanı sıra caydırıcılığı da hedeflemektedir. Toplumun huzur ve refahı, kamu düzeninin sağlanması ve bireylerin temel hakları ve işlenen suçların minimize olması için cezaların caydırıcı yönleri ve niteliği olması son derece önem arz etmektedir.

3.3. İslam Hukukuna Göre Trafik Kazaları Ve Sorumluları

3.3.1. Tanımı ve Kapsamı

Trafik kazası, güncel bir ifade olduğu için klasik fıkıh kitaplarında bu ifade geçmemektedir. Farazi örnekler üzerinden anlatılmış ve zararın tazmini ile bağlantılar kurularak sonuca bağlanmış konular mevcuttur. Bununla beraber günümüz İslam hukukçularının Arapça eserlerine baktığımızda trafik kazası ifadesi “*havâdisü’s-seyyârât, havâdisü’s-seyr ve havâdisü’l-murûr*” şeklinde kullanılmaktadır.

Kara Yolları Trafik Kanununun 3. maddesinde trafik kazası tanımı şu şekilde geçmektedir: “*Karayolu üzerinde hareket halinde olan bir veya birden fazla aracın karıştığı ölüm, yaralanma ve zararlı sonuçlanmış olan olay*”¹³⁴

¹³³ İbn Âşûr, *Mekâsidü’s-Şeriatî’l-İslâmiyye*, c. 3, s. 552-553

¹³⁴ Kara Yolları Trafik Kanunu Mad. 3.

Kara Yolları Trafik Kanununun bu tanımına göre, trafikte meydana gelen bir olaya trafik kazası denebilmesi için şu hususların gerçekleşmesi gerekmektedir:

- a) Kazanın kara yolunda meydana gelmesi gerekmektedir.
- b) En az bir tane aracın hareket halinde olması gerekmektedir.
- c) Meydana gelen olay sonucunda ölüm, yaralanma veya maddi zararın meydana gelmiş olması gerekmektedir.

Günümüz trafik ağlarına baktığımız zaman bu tanım efradına cami bir tanım değildir. Nitekim bu tanım hava, deniz ve demir yolu gibi tüm trafik ağlarında meydana gelen kazaları kapsamamaktadır. Dolayısıyla günümüzde meydana gelen trafik kazaları için doğru bir tanımlama değildir. Bunun yerine *“Bir veya birden fazla ulaşım aracın karıştığı ölüm, yaralanma veya maddi hasar ile sonuçlanan olay”* şeklinde tanımlanması daha doğru olacaktır.

3.3.2. Trafik Kazalarında Sorumlular

3.3.2.1. Aracı İşleten

Aracı işleten kişi; aracın özel veya tüzel olarak sahibi ve maliki olandır.

a- Araç sahibi olan kişi; araç için adına yetkili idarece tescil belgesi verilmiş veya sahiplik veya satış belgesi düzenlenmiş kişidir. Gerçek işleten aracın trafik kaydında malik olarak görülen kişidir. Uygulamada genellikle aracın işleteni ile aracın sahibi aynı kişidir.

b- Aracın mülkiyeti muhafaza kaydıyla satılması halinde noter tarafından tutulan sicilde alıcı sıfatıyla üzerine kayıtlı olan kişi de işleten sayılır.

c- Motorlu aracın uzun süreli kiracısı, ariyet alanı veya rehin alanı.

d- Motorlu aracı kendi adına, tehlikesi kendisine ait olmak üzere işleten ve araç üzerinde fiili tasarrufta bulunan kişi.¹³⁵

Aracı işletenin veya aracı sürenlerin her birinin ayrı ayrı sorumlulukları vardır. Bu sorumlulukların bazıları zararın tazmini ile ilgili sorumluluklardır. Bunlar

---

¹³⁵ 2918 sayılı KTK md. 3.

genellikle meydana gelen herhangi bir trafik kazasında söz konusu olmaktadır. Netice itibari ile zarar ve ziyanın tazmini ve tahsili bu sorumlu kişilerden, sorumluluk alanlarına göre yapılmaktadır.

3.3.2.2. Araç Sürücüsü

Trafik kazalarında sorumluluğu bulunan bir diğer sorumlu, araç şoförüdür. Araç sürücüsü: Aracı hareket halinde iken bizzat süren, yönlendiren ve ana kontrolün kendisinde olduğu kişiye denmektedir. Burada şoförün, sürdüğü aracın gerçek sahibi olup olmaması sorumluluğu değiştirmemektedir. Çünkü kendisi bizzat eylemi gerçekleştiren kişidir. Eylemi gerçekleştiren kişi de kendi eyleminin sonucunun sorumlusudur. Dolayısıyla hava, kara, demir ve deniz yollarındaki araçların sürücüleri, kullandıkları araçları ile ilgili birinci derece sorumluluk sahibidirler.

Mübaşeret: İslam hukukuna göre, mecelle kaidesinde de ifade edildiği gibi “Eylemi gerçekleştiren kişi, kastı olmasa bile damın olur” kaidesi gereğince bir işte veya bir olayda zararın tazmini ile ilk muhatap olacak olan kişi, olayda ve durumda kasıt olmasa bile birincil derece dahil bulunan kişidir. Buna literatürde “mübaşeret” denilmektedir. Örneğin bir sürücü, seyir halindeki yayaya yahut aracına çarparsa veya herhangi birinin malına mülküne zarar verici bir durum oluşursa, sürücü meydana gelen zararın tazmini hususunda birinci derece sorumludur. Çünkü aracı sevk eden, onu idare eden ve yöneten kendisidir. Fail kendisi olduğu için kasıtlı olmasa dahi doğacak zararlardan kendisi sorumlu tutulmaktadır.¹³⁶

Sebebiyet: Kazaya sebep olma konusu da İslam hukuku açısından değerlendirilmiştir. Yine mecelledeki “olaya sebep olan, kastı olmadıkça damın olmaz” kaidesi bu konu ile ilgilidir. Trafik kazaları ile ilgili düşünecek olursak kazaya sebep olan, kasıtlı olmadıkça zarar kendisinden tazmin edilmez.¹³⁷ Örneğin zincirleme kazalarda ilk çarpan araç sürücüsü faildir. Diğer araç sürücüleri olaya karışmış ama birincil derece fail değillerdir. Olaya sebebiyet vermişlerse bile kasıt olmadıkça zarar kendilerinden tazmin edilmez.

---

¹³⁶ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî*, c. 7, s. 5786.

¹³⁷ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî*, c. 7, s. 5785.

Bu ikisi dışında bir de kazaya karışma konusu vardır. Örneğin sürücü tüm kurallara uyduğu halde bir kazaya karışırsa sorumluluk kendisine ait değildir. Kazayı bizzat meydana getiren veya sebep olan kişinin veya kurumun (trafik uyarı levhaları bulunması gereken ve bulunmayan yerlerde il, ilçe trafik müdürlükleri, karayolları genel md. vs.) sorumluluğu söz konusudur. Bu konu ile ilgili mecellede “ kaçınılması mümkün olmayan olaylarda daman yoktur.” Kuralı bu konu ile ilgilidir.¹³⁸ Örneğin: Sürücü arabayı kurallar dahilinde sürerken yola biri atlarsa, önüne biri kırarsa veya karşıdan üstüne gelen araçtan kaçarken başkasına çarpıp can veya mala zarar verirse bu zararlar kendisinden tazmin edilmez.¹³⁹

3.4. İslam Hukukuna Göre Ölüm İle Sonuçlanan Kazalarda Cezalar

3.4.1. Ölüm İle Sonuçlanan Kazalar

Ölüm ile sonuçlanan kazalar genel olarak iki grupta değerlendirilmektedir.

Birincisi: Kasten adam öldürme grubuna girmektedir ki bu da şoförün, bilerek ve isteyerek, yani bizzat kişiyi öldürmek için aracı kişinin üstüne sürmesi veya arabasına çarpmasıyla meydana gelen ölüm ile sonuçlanan trafik kazasıdır. Çünkü kasten adam öldürmek: kişinin silah ve benzer bir alet ile (yani öldürme eylemini gerçekleştirebilen) maktule vurmasıyla meydana gelen öldürme biçimidir.¹⁴⁰ Trafikte kullanılan araçların geneli hacimleri itibari ile bir kişinin ölümüne neden olabilecek ağırlıkta ve yapıdadır. Bu araçlarla meydana gelen öldürme şekli şoförün eylemine göre değerlendirilmektedir. Şoför, aracıyla maktûlu öldürmek için üstüne sürer veya arabasına çarparsa ve bunun sonucunda da şahıs ölürse kasten adam öldürmüş olur. Bu nitelikteki ölüm ile sonuçlanan kazalardaki cezalara alt başlıklarda değineceğiz.

İkicisi: Hataen (taksirli) adam öldürmek: Bu konuda iki şey önem arz etmektedir. Biri, öldürmeye neden olan cinayet aletinin öldürücü nitelikte olmaması; diğeri de öldürmeye neden olan aletin öldürücü nitelikte olması ancak eylemi gerçekleştiren kişinin ihtiyarı (istemesi) dışında meydana gelmesi. Trafikte genel olarak meydana gelen ve ölüm ile biten kazalar taksirli kategorisine girmektedir. Ölüm ile sonuçlansa

¹³⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmâ*, c. 7, s. 5781.

¹³⁹ <https://www.islamweb.net/ar/fatwa/120455/#>

¹⁴⁰ İbn Âbidin, *Reddû'l-Muhtâr ala Durrü'l-Muhtâr*, c. 5, s. 351.

da kasıt bulunmadığı için kasten adam öldürme kategorisine girmemektedir ki bununla ilgili cezalara da alt başlıklarda değineceğiz.

3.4.2. Ölüm ile Sonuçlanan Kazalarda Cezalar

3.4.2.1. Kıyas

“Hukukta kıyas, kasten işlenen adam öldürme (kıyas fi'n-nefs) veya müessir fiil (kıyas fi-mâ dâne'n-nefs, kıyas fi'l-etraf) suçunun failinin işlediği fiil cinsinden ve ona denk bir ceza ile cezalandırılmasını, fıkhıdaki teknik kullanımıyla, kasten öldürdüğü kişiye karşılık failin öldürülmesini, kasten işlediği müessir fiil sonucu mağdurda bedenî-fizikî zarar meydana getiren kimsenin benzeri şekilde cezalandırılmasını ifade eder.”¹⁴¹

Kıyas, İslâm hukukunda suçların ve cezaların kanunîliği ilkesi ve suçun hukukî konusu esas alınarak yapılan had, cinayet ve ta'zîr şeklindeki üçlü tasnifte, Allah (kamu) hakkı bulunmakla birlikte şahsî hakkın ağır olarak ihlâl edildiği öldürme-yaralama suçlarına öngörülen müeyyideler kapsamında yer alır.

Şoför, arabasıyla insan canından telef ettiği şey konusunda sorumludur. Bu sorumluluk, aracın şoförün elinde bir alet olmasından dolaydır. Araçlarla itlafın meydana gelmesi konusunda şöyle söylenebilir: Can konusunda şoförün yaptığı itlaf genel olarak amden ve hataen olmak üzere iki şekildedir.¹⁴²

Amd/Kasıt: Kasıtlı olarak meydana gelen ölüm, amden katli olur ve katile (kasıtlı öldüren şoföre) kıyas gerekir. Çünkü araba öldürme ihtimali yüksek bir alettir. Trafik kazalarında amd nadirdir. Cumhuriyet fukahaya göre; amden öldürdüğü için kâtil, kıyas

¹⁴¹ Şamil Dağcı, “Kıyas”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, s. 488.

¹⁴² Adam öldürme anlamındaki katil, suçun iradi olarak işlenmesi açısından aslında amden (kasten), şibh-i amd (kaste benzer/ kastın aşılması) veya hataen (taksirli) olmak üzere üç şekilde olmaktadır. Ancak bazı hukukçular hataen katli de kendi arasında üç kısma ayırmışlar ve bunlardan birini yine hataen katli tabiriyle devam etmişlerdir. Diğer iki tabir ise hata mecrasında katil ve tessebbüben katildir. Bkz. Serahsî, XXVI, 59. Serahsî, Ebû Hanife'nin üçlü taksim; Ebû Bekir er-Razi'nin ise beşli taksim görüşünde olduğunu kaydediyor. Kâsânî, dörtlü taksim yapmıştır. Bkz. Kâsânî, VII, 233. (Akgündüz, Ahmet, Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı, 879 vd. alınmıştır).

gereği öldürülür. Bu kısas büyük bir taş gibi onun ağırlığınca (yani öldüren arabanın ağırlığınca)¹⁴³ veya onun benzeri bir arabayla olur.

Öldürülenin velilerinin affetmesi, kısas uygulanacak uzvun yok olması gibi durumlarda, kısas diyeteye dönüşür ve diyet hükümleri uygulanır.

“Kısaşın gerekip gerekmediği durumlara şu örnekler verilebilir: İkisinden her biri kasıtlı olan iki şoför arabalarıyla çarpışırsa, o şoförlerden biri ölürse, zarar verene diğerini amden öldürdüğü için kısas uygulanır. Çünkü olayda zannı galibe göre ölüm ondan dolayı gerçekleşmiştir. Eğer ikisi birden ölürlerse, durum bilinmediğinden kısas uygulanmaz. Fakat onlardan birisi kasıtlı diğerini hatalıysa, o ikisinden her birinin hükmü kasıtlı ya da hatalı olmasına göredir.”¹⁴⁴

“Örneğin, haram yolla sarhoş olan birisi kaza yapıp, bir cana kıydığında veya bir uzvu telef ettiğinde sarhoş olması bu cezayı düşürmez. Suçu kısası gerektirecek bir şekilde olduğunda, ayıldığında kendisine kısas cezası uygulanır. Haram yolla meydana gelen sarhoşluk mükellefiyeti düşürmez (Başkalarına ait hakkı zayı etmez, işlenen suçların cezasında hafifletici neden kabul edilmez. Çünkü bu fiil suçtur, suçtan faili yararlanamaz.)”¹⁴⁵

“Kısaş isteme hakkı müessir fiillerde doğrudan mağdura, adam öldürmede ise maktülün mirasçılara intikal eder. Maktülün alacaklıları veya lehine vasiyette bulunduğu kişiler kısas talebinde bulunamaz; fakat maktülün mirasçılarının diyeti tercih etmeleri durumunda diyetten alacaklı durumuna gelirler. Maktülün mirasçısı olmaması halinde siyasî otorite, mağdur ve kamu adına gerekli takibatı yaparak kısas talebinde bulunabileceği gibi beytü’l-mâle irat kaydedilmek üzere diyet olarak kısastan da vazgeçebilir. Ancak katili karşılıksız affedemez.”¹⁴⁶ Modern hukukta bedensel zararların giderilmesinin ulaştığı nitelik farklıdır. Kişinin bedensel (psişik ve fiziki) bütünlüğü her şeyden değerli görülür. Onun korunarak geliştirilmesi için toplumsal

¹⁴³ Hatıb, Abdülaziz Ömer, “Mes’üliyyetü sâikı’s-seyyâratı ve te’silühâ fi’l-fıkhı’l- İslâmî”,s. 256.

¹⁴⁴ Hatıb, a.g.m., s. 253-254. Kasıtlıysa kısas, hatalıysa diyet gerekmektedir.

¹⁴⁵ Sarhoşluk iki yoldan meydana gelir. Haram olmayan yoldan sarhoş olan kimse şer’an sorumlu olmaz, kendisine ceza uygulanmaz. Haram yoldan sarhoş olanın hükmü ise yukarıda zikrettiğimiz gibidir. Bkz. řa’ban, İslam Hukuk İlminin Esasları, s. 301. Modern hukukta sarhoş olarak trafik kazası yapma durumu, bilinçli taksir olarak değerlendirilir. Cezası da 5237 sayılı yeni TCK md. 22’ye göre, üçte birden yarısına kadar artırılır. Bkz. Bilinçli Taksir.

¹⁴⁶ Dağcı, “Kısaş”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XXV, s. 490.

işbölümü zorunlu kılınır. Modern hukukta kısas kurumu tamamen ortadan kalkmıştır. Cezalar ise “özgürlükten yoksun bırakma” cezası şeklindedir. Cezalandırma yetkisi de “kamu”ya geçmiştir. Devletin, bütün organları ile temel görevi, “insan”ı fiziki ve psişik olarak korumak ve geliştirmektir. Kısas cezası olarak uygulanabilecek idam cezasını dünyada, demokratik ülkeler arasında Avrupa ve Latin Amerika devletleri yürürlükten kaldırmıştır (Amerika Birleşik Devletleri, Guatemala ve Karayipler haricinde). Asya ve Afrika’da bulunan demokrasilerde ise idam cezası halen yürürlüktedir. Demokratik olmayan ülkelerde idam cezasının kullanımı yaygındır. Ayrıca Avrupa kıtasında sadece Belarus, Rusya, Kazakistan ve Letonya’da idam cezası vardır. Ancak sadece Belarus idam cezalarını infaz ederken, Rusya ise aldığı moratoryum nedeniyle 1996 yılından beri idam cezası uygulamamaktadır. Kazakistan ve Letonya’da ise sadece özel durumlar için idam cezası yürürlüktedir.”¹⁴⁷

3.4.2.2. Diyet (tazminat)

“İslam hukuku klasik kaynaklarının yazıldığı dönemde günümüz ulaşım araçları olmadığı için; o günün ulaşım araçları olan at, deve, gemi vb. çarpışmalarının zikredildiğini belirtmiştik. O zamanki çarpışmalar değerlendirilirken mezhepler arasında diyet (özellikle diyet miktarı) konusunda bazı görüş farklılıkları olmuştur. Fakihlerin, iki atlının ve iki geminin çarpışması konusundaki görüşleri şu şekildedir:

“İki atlı çarpıştığı zaman o ikisinden her biri için diğerinden candan, maldan veya hayvandan telef ettiği şeyi tazmin etmesi gerekmektedir. Eğer iki gemi çarpışırsa -çarpışan iki atlıda olduğu gibi- o çarpışanlardan her biri diğerinin gemisindeki candan ve maldan telef ettiği şeyi tazmin eder.”¹⁴⁸ (Bu çarpışma hataen meydana gelen çarpışmadır). Sonra tazmin bölümleri hakkında ihtilafa düştüler ve iki görüşe ayrıldılar.

Hanefî ve Hanbelîlerin görüşü: Çarpan kişilerden biri diğerinin malından telef ettiği şeyin hepsini alır. Ölüm ya da yaralanma varsa katilin âkilesi de diyet öder. Bu görüşü savunanların delilleri ise şunlardır:

¹⁴⁷ http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0dam_vezas%C4%B1#.C4.B0dam_vezas.C4.B1n.C4.B1n_k.C3.BCresel_da.C4.9F.C4.B11.C4.B1m.C4.B1 (20.05.2011).

¹⁴⁸ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, c. 5, s. 49; Râfîî, *el-Azîz*, c. 10, s. 400;

a) Çarpışan iki taraftan biri karşı tarafın çarpmasıyla ölürse, duran kişiye çarpmada olduğu gibi diğerine onun tazminatı gerekli olur. O ikisinden her birinin yanında bulunan mala ve eşyaya bakılır onların âkilelerinin yanında olan maldan değil de birbirlerinin malından kıyas uygulanır.

b) Bir diğer delil de Hz. Ali'den gelen şu rivayettir: *“İki adamın ikisinden birisi arkadaşına çarparsa o ikisinden her birisi arkadaşına tazminat öder. Yani diyet.”*¹⁴⁹

Mâlikî ve Şâfiîlerin görüşü: Çarpışan tarafların her biri diğerinden, telef ettiği malın yarısını tazmin eder. Taraflardan her birinin âkilesinin üzerine de diğerinin diyetinin yarısı alınır. Bu görüşü savunanlar olayı şu şekilde değerlendiriler: O ikisinden her birisi kendisi sebebiyle ve diğerinin çarpması sebebiyle ölmüş sayılır. Meydana gelen kazada kendisinin de sebebiyeti söz konusu olduğu için yarısı heder olmuş sayılır. Diğer yarısı da tazmini gerektirici olarak kalır. Mâlikî ve Şâfiî mezhebinin bu görüşü ikisinin de mağduriyeti açısından en faydalı olan görüş olarak değerlendirilebilir. Çünkü çarpışanın ikisi de ölmüştür. O ikisinin terekesi diğerinin yüküne yüklenmemesi gerekir. Aynı şekilde uzaktan veya yakından kazada dahil olmayan âkileye de yük yüklenmez.

3.4.3.3. Ölüm ile Sonuçlanan Kazalarda Kefaretler

Adam öldürmek insanlık tarihi kadar eski olup bir insana karşı yapılabilecek en büyük suçlardan biridir. İnsanların hayatına mal olan bu suçun, aynı şekilde geride kalanlar için birçok sosyolojik ve psikolojik etkisi ve sonuçları vardır. İslam dini, insanın en temel değer ve hakkı olan yaşam hakkını korumak için, insan hayatını korumaya dönük tedbirler koymuştur. Bu koruyucu tedbirlerin yanı sıra insanların hayatına kasteden eylem ve uygulamalarda, insan hayatını korumayı amaçlayan caydırıcı cezalar ve kefaretlar de koymuştur.

---

¹⁴⁹ Abdürrezzâk, *Musannef*, (no. 18328), c. 10, s. 54

Arapça'da “ödemek, vermek” anlamındaki “vedy” kökünden türeyen diyet, İslâm hukukunda bir şahsın haksız olarak öldürülmesi, sakat bırakılması veya yaralanması halinde kan bedeli olarak ödenen mal veya parayı ifade eder.¹⁵⁰

Kur'an, öldürmede kısasın farz kılındığını bildirdikten sonra, “*Ancak kim (din) kardeşi tarafından affedilirse o zaman ma'rûfa uymak, güzel ve tam olarak ödeme yapmak gerekir. Bu rabbinizin bir hafifletmesi ve rahmetidir*”¹⁵¹ ifadesiyle kısastan vazgeçilmesi durumunda, müslümanların çoğunluğuna göre bir ölçü (ma'rûf) çerçevesinde ve gerektiği şekilde diyet ve ödeme yöntemine işaret eder. Hataen adam öldürme ile ilgili Kur'ân-ı Kerîm'deki ilgili âyette ise diyetten açıkça (lafzen) söz edilmektedir. Yanlışlıkla bir müminin öldürülmesi durumunda belirli cezalar dâhilinde öldürülenin ailesine ödenmek üzere diyet verilmesi ve bir köle azat edilmesinden söz edilir.¹⁵² Bunun dışında Kur'an-da diyetin miktarı ve ödeme şekli ile ilgili bir ayrıntıya yer verilmez.

İslami kaynaklarda adam öldürmede ödenen bedele “diyet”, ölüm ile sonuçlanmayan belli yaralama ve sakat bırakma olaylarında ödenen ve miktarı belirlenmiş olan bedele “erş”, bunların dışında kalan ve miktarı yetkili kişiler tarafından takdir edilecek olan cinayet bedeline de “hükûmet-i adl”¹⁵³ denilerek ikili veya üçlü bir ayırım yapma temayülü de mevcuttur.¹⁵⁴

Kasıtlı bir şekilde meydana gelen ölüm ile sonuçlanan trafik kazalarında, kasten adam öldürme kategorisine girdiği için aslî cezası kısas olduğundan, diyet ancak hak sahibinin kısastan vazgeçmesi durumunda veya kısasın uygulanmasının

---

¹⁵⁰ Günümüz hukukunda mağdura ya da ailesine ödenmesi ön görülen bu tip meblağlar “tazminat” kategorisine girer ve borçlar hukukunun konusu olur.

¹⁵¹ Bakara 2/178.

¹⁵² “Bir mü'minin bir mü'mini öldürmesi olacak şey değildir. Ancak yanlışlıkla olması başka. Kim bir mü'mini yanlışlıkla öldürürse, bir mü'min köleyi azat etmesi ve bağışlamadıkları sürece ailesine diyet ödemesi gerekir. (Öldürülen kimse) mü'min olur ve düşmanınız olan bir topluluktan bulunursa, mü'min bir köle azat etmek gerekir. Eğer sizinle kendileri arasında antlaşma bulunan bir topluluktan ise ailesine verilecek bir diyet ve mü'min bir köle azat etmek gerekir. Bunlara imkân bulamayanın, Allah tarafından tövbesinin kabulü için iki ay ard arda oruç tutması gerekir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.” Nisâ 4/92.

¹⁵³ Miktarı hakkında nass bulunmayan erşe, hükûmet-i adl denildiği gibi buna “*gayr-ı muayyen erş*” de denir. Udeh, *et-Teşrî'u'l-Cinâi'l-İslâmî*, c. 2, s. 278.

¹⁵⁴ Ali Bardakoğlu, “Diyet”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. IX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, s. 471-479; Ali Şafak, “Erş”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 307-308; Şamil Dağcı, “Hükûmet-i Adl”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003, s. 463-46474

herhangi bir sebeple mümkün olmaması durumunda devreye giren ikinci sırada (talî, bedelî) bir tazminat görünümündedir. Trafik kazalarındaki ölümler çoğunlukla hataen ve kasta benzer (şibh-i amd) olduğu için diyet aslî ve ilk ceza sayılır. Hata hükmünde olan öldürmeler ile tesebbüben işlenen öldürmeler de bu grupta değerlendirilmektedir.

Adam öldürme ile ilgili diyet miktarı, Hz. Peygamber (s.a.s.)'den rivayet edilen hadislerle Hulefâ-i Râşidîn'in söz ve uygulamalarında ayrıntılı bir şekilde geçmektedir. Hz. Peygamber (s.a.s.) defalarca hadislerinde bunu 100 deve olarak belirlemiştir. Bazı hadislerde ise diyet miktarı 1000 dinar altın, 12.000 dirhem gümüş, hatta 200 sığır, 2000 koyun veya 200 elbise olarak da ifade edilmiştir.¹⁵⁵ Deve fiyatlarının yükselmesi sebebiyle diyet miktarıyla ilgili olarak Hz. Ömer'in 1000 dinar altın, 12.000 dirhem gümüşün yanı sıra 200 sığır, 2000 koyun, 200 elbiseyi de zikrettiği, her bölge halkının kendi bölgesinde örfünde yaygın olandan, örneğin Mısır ve Suriyelilerin altından, Irak'lılar'ın gümüşten diyet vermesi gerektiğini belirttiği rivayetler vardır.¹⁵⁶ Bu ve benzeri rivayetler, diyetin hangi tür mallardan ve kadar ödeneceğini belirlediği gibi diyet miktarını tespit ile ilgili neyin asıl olduğu konusundaki tartışmaları da yakından ilgilendirir.

Trafik kazalarında oran olarak azda olsa çocuklar da yaşamını yitirmektedir. İslam hukukuna göre anne karnındaki telef olan cenine de diyet gerekmektedir. Ceninin diyeti ve miktarı hadislerde belirtilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) düşürülen çocuğun diyetini (gurre) bir köle veya câriye olarak belirlemiştir. İslâm müctehitleri, ceninin diyetinin annenin diyetinin onda biri olduğunu, anne de tam diyetin yarısını alacağından netice itibarıyla ceninin diyetinin tam diyetin yirmide biri yani beş deve, 50 dinar veya 600 dirhem (Hanefiler'e göre 500 dirhem) olduğunu ifade etmişlerdir.¹⁵⁷

Öldürmenin kasten veya hataen işlenmesine bağlı olarak diyetin ağırlaştırılıp hafifletilmesi, İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre ancak diyetin deve cinsi maldan verilmesi halinde söz konusudur. Diğer bazı âlimler ise kasıt ve kasıt

¹⁵⁵ Ebû Dâvûd, "Diyât", 18, 20; Şevkânî, *Neytü'l-Evtâr*, c. 7, s. 81-85

¹⁵⁶ Malik, "Ukûl", 1-2; Ebû Dâvûd, "Diyât", 18; Şevkânî, *Neytü'l-Evtâr*, c. 7, s. 68-70

¹⁵⁷ Buhârî, "Diyât", 25; İbn Mâce, "Diyât", 11. Ayrıntılı bilgi için bkz. Çeker, Orhan, "Çocuk Düşürme", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. VIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 364-365; Muhsin Koçak, "Gurre", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, s. 211-212.

benzerinde develerin değerindeki artış oranının altın ve gümüşe de yansıtılması ve onlarda da ağırlaştırmaya gidilmesinin gerektiği görüşünü savunmaktadırlar. Develerin cins ve niteliklerinde değişiklik yapılırken cezada ağırlaştırıcı-hafifletici sebep ilkesinden hareket edildiği kabul edilirse, diğer mallardan verilecek diyetlerde de benzeri bir uygulamaya gidilmesi mâkul gözükmektedir.¹⁵⁸

Hata ile öldürme eylemi sonucunda iki şey gerekmektedir.

- Birincisi; öldürülenin ailesine verilmek üzere öldürenin ailesinden alınan diyettir.
- İkincisi; bu eylemi gerçekleştiren kişinin yerine getirmesi gereken kefarete uygulamasıdır.

Hata ile öldürme kefaretinin Kur'an-ı Kerim'de de anlatıldığı gibi iki yöntemi vardır. Bu iki yöntemden birincisi, Müslüman bir köle azat etmek, hürriyetine kavuşturmadır; diğer kefarete ritüeli ise, mümin bir köle azat edemediği durum ve ortamlarda, yine Kur'an-da anlatıldığı gibi iki ay peş peşe oruç tutmaktır. Hata ile öldürme eylemini gerçekleştirmiş birinin, bu eylemin olumsuz psikolojik etkilerinden, en azından bu ağır sorumluluktan ve günahattan temizlemesi için, bu iki yöntemden birincisini yapabiliyorsa birinci yöntem yani köle azat etmesi, birinci yöntemle kefarete verme imkânı olmayanın da ikinci yöntem ile yani oruç tutarak kefarete ritüelini yerine getirmesi gerekmektedir.

Yüce Allah bu konuda şöyle buyurmuştur:

Yanlışlıkla olması dışında bir müminin bir mümini öldürmeye hakkı olamaz. Yanlışlıkla bir mümini öldüren kimsenin, mümin bir köle azat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir. Meğer ki ölenin ailesi o diyeti bağışlamış ola. (Bu takdirde diyet vermez). Eğer öldürülen mümin olduğu halde, size düşman olan bir toplumdaki ise mümin bir köle azat etmek lâzımdır. Eğer kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir toplumdaki ise ailesine teslim edilecek bir diyet ve bir mümin köleyi azat etmek gerekir. Bunları bulamayan kimsenin, Allah tarafından tevbesinin kabulü için iki ay peş peşe oruç tutması lâzımdır. Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir.¹⁵⁹

İki ay peş peşe oruç tutmaya muktedir olmayanın oruç yerine altmış fakiri doyurması ile ilgili mezheplerce ihtilaf vardır. Çoğunluğa göre hata ile adam öldürme eyleminde altmış fakiri doyurmak gibi bir kefarete ne ayetlerde ne de hadislerde

¹⁵⁸ Bardakoğlu, "Diyet", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. IX, s. 474.

¹⁵⁹ Nisâ 4/92.

mevcuttur.¹⁶⁰ Ancak imam Şafii'ye isnat edilen bir görüşünde hata ile adam öldürme eyleminde bulunan kişinin oruç tutmaya gücü yetmemesi koşulu ile zihar ve oruç bozma kefareatine kıyasla, altmış fakiri doyurma yönteminin uygulanabileceğidir.¹⁶¹ Ancak Şafii mezhebi âlimleri, cumhur gibi, hata ile adam öldürme eyleminde fakir doyurma kefaretinin olmadığını savunmuşlardır¹⁶².

a) Hata ile Adam Öldürme Kefaretinin Manevi (psikolojik) Amacı ve Etkisi: Ölüm; birey, aile ve toplum üzerinde birçok psikolojik (manevi) etkiler yaratır. Ölen kişinin hayattaki konumu, başka bireylerle olan yakınlığı ve ölüm şekli, bu psikolojik etkiyi artırmaktadır. Toplum nazarında çok değerli olan birinin ölümü toplumda aynı oranda olumsuz etki yaratır. Ailede, aile büyüğünün ölümü büyük bir etki oluşturur. Birey açısından da kişinin birinci derecede yakınının ölmesi bu bireyde tarif edilemez duygular yaşatır. Ölüm karşısında kişilerin yaşadığı duygular, kategorik olarak olumsuz duygu kategorisine girse de herkesin yaşadığı duygular, oransal ve içerik olarak birbirinden farklı olur. Bu bağlamda öldürme eylemi de toplum, aile ve birey üzerinde olumsuz psikolojik ve duyuşsal etkiler yaratmaktadır. Bu eylem az önce anlattığımız gibi kişilerde farklı etkiler yaratmasıyla beraber, ölüm şekli ve öldürme kastının olup olmamasına bağlı olarak da kişiler üzerindeki etkisinin artmasına neden olabilmektedir.

İslam ceza hukuku, herhangi bir suç ile ilgili ceza belirlerken, suçun toplumda, ailede ve bireyde yarattığı olumsuz etkileri göz önünde bulundurarak, bu olumsuz psikolojik travmaları da düzeltmeyi amaçlamıştır. Hatta bununla yetinmeyip suçun kasit içeriği ile ilgili detayları değerlendirerek, suçluyu da bu olumsuz ortamdan kurtarmaya çalışmaktadır.

Hata ile adam öldürme, eylemin adından da anlaşıldığı üzere hata ile meydana gelmiş eyleme denmektedir. Bu eylem, bir Müslümanın Müslüman, zimmi veya anlaşmalı bir gayri müslimi yanlışlıkla veya kaza ile öldürmesi şeklinde¹⁶³ meydana

¹⁶⁰ İbn Âbidin, *Hâşiyetu İbn Âbidin*, c. 6, s. 612.; Dusûkî, *Hâşiyetu'd-Dusûkî*, c. 4, s. 287.; Buhvetî, *Şerhu Müntehe'l-İrâdât*, c. 3, s. 293.

¹⁶¹ İbn Kudâme el-Makdisî, *eMüğni*, c. 19, s. 396.

¹⁶² Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. 5, s. 377.

¹⁶³ Kasânî, *Bedâi es-Senâi*, c. 16, s. 278.; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. 5, s. 376.; Abdurrahman el-Makdisî, *el-Ûdde Şerhu'l-Ûmde*, c. 2, s.157.

gelmektedir. İslam ceza hukukunda, bu Müslüman'ın diyet ile beraber kefareti vermesi gerekmektedir. Bu diyet ve kefareti yukarıda da açıkladığımız gibi mümin bir köle azat etmek veya buna imkânı olmadığı durumda iki ay peş peşe oruç tutmaktır.

Hata ile adam öldürme kefareti, hem suçluyu, hem köleyi, hem de kölenin ailesini psikolojik açıdan olumlu etkilemektedir. Öncelikle hata ve yanlışlıkla bu olayın meydana gelmesine sebebiyet verenin (suçlu) bu kefareti aracılığıyla bu olayın kendisinde yaratmış olduğu travmadan kurtulmasına yardımcı olmaktadır. Köle azat etmek, bir başka ifadeyle köle olan bir kişiliği özgürleştirmek bir kişiye yepyeni bir hayat vermek anlamında olduğu için¹⁶⁴ hata ile öldürme eylemini gerçekleştiren kişinin bu vicdani ızdıraptan kurtulmasına katkı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra özgürlüğüne kavuşan köle de başlamış olduğu yepyeni yaşamın başlangıcı olan bu sonuçtan (özgürleşmek) hem ruhen hem de bedenen olumlu anlamda birçok duygular yaşamaktadır. Özgürlüğüne kavuşan kölenin ailesi de bu sonuçtan son derece olumlu anlamda etkilenmektedir. Günümüzde bir çocuğu tutsak olan bir ailenin, çocukları hapisten çıktığı anda yaşadıkları duyguları göz önünde bulundurduğumuzda, köle iken özgürleşen birinin ailenin yaşayacağı duygular tarif edilemeyecek kadar olumlu ve fazla olacaktır. Bunlarla beraber sonuçlar arasında suçlunun günahlarının silinmesi de söz konusudur. Çünkü hem sözlük hem terim anlamında günahları örtmek ve silmek olan köle azat etme kefaretinin yerine getirilmesi, suçlunun bu dünyada bu günahın bedelini ödeyerek, ahrette bu günahı kurtulmasına ve bu günahı dolaylı her hangi bir ceza ile karşılaşmayacağına bir anlamda bir garantidir¹⁶⁵. Sadece bu düşünce bile suçluyu psikolojik açıdan rahatlatmaya yetmektedir. Aynı duygu ve sonuçlar, köle azat etmeye imkânı olmayan, bunun yerine iki ay peş peşe oruç tutma kefareti ritüelini yerine getiren için de söz konusudur. Çünkü iki ay peş peşe oruç tutmak, suçlunun hem fiziksel olarak hem de psikolojik açıdan (ruhen) rahatlamasına, dolayısıyla vicdanen günahı arınma duygusunu yaşamasına katkı sağlamakta, bununla beraber iki ay peş peşe oruç tutmak bu kişinin günahlarından arınmasına vesile olmaktadır.

---

¹⁶⁴ İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğni*, c. 10, s. 291.; Kasânî, *Bedâiu's-Senâi*, c. 4, s. 98.; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. 6, s. 445.

¹⁶⁵ İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğni*, c. 10, s. 291.; Karâfâ, *ez-Zehîre*, c. 10, s. 405.

b) Hata ile Adam Öldürme Kefaretinin Ekonomik Boyutu ve Etkisi:

İslam'ın, toplumun sosyal ve ekonomik denge sorumluluğunu üstlendiği ve tamamen kamu yararı, insanların yararına olan usul ve esasları belirleyip benimsediği, toplumun sosyo ekonomik dengesini kurması ve koruması zekat ve sadaka sisteminden anlaşılmaktadır. İslam ceza hukukunda, bazı suçlar için belirlenmiş olan mali cezalar da bu kapsamda değerlendirilmelidir.

Hata ile öldürme kefareti, sosyo ekonomik etkileri olan bir yaptırımdır. Bu kefarete iki yöntemle yerine getirilmektedir. Birinci yöntem köle azat etme yöntemi, ikinci yöntem ise birinci yöntemin imkan dâhilinde olmadığı şartlarda iki ay peş peşe oruç tutmaktır. Bu iki kefarete yöntemlerinden birincisi olan köle azat etme yönteminde maddi ceza ön plana çıkarken ikinci yöntem olan iki ay peş peşe oruç tutma yönteminde ise bedeni ıslah(yaptırım) ve ibadet yönleri ön plandadır¹⁶⁶. Köle azat etme yaptırımı, İslam'ın hemen her yaptırımında ilk sıraya koymuş olduğu bir yaptırımdır. İnsan hürriyeti açısından önemli olan bu yaptırımın, ekonomik açıdan da birçok kolaylığı beraberinde getirmiş olduğu göz ardı edilemez. Hürriyetine kavuşmak isteyen köle ve aileleri, genelde özgürlük satın alma¹⁶⁷ bedeli diye tabir edilen miktarı bulmakta ciddi anlamda zorlandıkları ve kölelerin fiziki ve kişilik yeteneklerine göre de bu miktarın değiştiğinden, birçok sıkıntıyla karşı karşıya kaldıkları bir gerçektir. İslam, köle azat etme müeyyidesi ile ekonomik çıkmazlardan dolayı hürriyetine kavuşamayan birçok insanın bu yolla, hürriyetlerine kavuşmalarının önündeki ekonomik yetersizlik problemini de bir anlamda ortadan kaldırmış olmaktadır. Çünkü İslam her ne pahasına olursa olsun insan hürriyetini, insanın en temel hakkı sayar, önemser ve korumaya çalışır. Kefarete yöntemiyle de insanın köle olmasına karşı durmuş ve köle olanın hürriyetine kavuşmasını bu yolla da sağlamaya çalışmıştır. Bu da İslam'ın insan hürriyetine ne kadar önem verdiği ve aynı zamanda köleliğe karşı olan bir din olduğunun bir kanıtıdır.

c) Hata ile Adam Öldürme Kefaretinin Sosyal Amacı ve Etkisi:

“İslamiyet'ten önceki din ve toplumlarda kölelik sistemi daha yaygındı. Sadece

¹⁶⁶ İbn Nuceym, *el-Bahr u'r-Râik*, c. 4, s. 109.

¹⁶⁷ Kasânî, *Bedâiu's-Sanâi*, c. 4, s. 137, Hureşî, *Şerhu Muhtasari'l-Halil*, c. 8, s. 139.; Şirbinî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. 4, s. 516.

savaşlarda değil birçok yolla kişiler başkalarını köleleştirirlerdi. Eski Mısır ve Yakındoğu'da kölelerin çok kalabalık bir yekûn teşkil ettiği bilinmektedir. Bu dönemde savaş esiri kölelerin yanı sıra komşu kabile ve kavimlerden kaçırılan insanlar, babaları veya diğer yakınları tarafından köle olarak satılan çocuklar, borçlarına yahut işlemiş oldukları suçlara karşılık köle statüsüne geçirilen kişilerle birlikte köle yekûnü büyük bir sayıya ulaşmaktadır.”¹⁶⁸ “Yahudilikte Tevrat'ta kölelikle ilgili olarak dönemin anlayış ve uygulamasını yansıtan bazı pasajlar vardır. Hz. Nûh'un üç oğlundan Hâm'ın işlediği günah sebebiyle oğlu Ken'ân'ın Hâm'ın kardeşleri Sâm ve Yâfes'e kul olarak cezalandırıldığından bahsedilir. Tevrat'ın ifadelerine göre kişinin borcuna mukabil kendisini köle olarak satması mümkündür. Ayrıca alacaklılar, borçlarını ödemededen ölen kimsenin başka malı yoksa çocuklarını köle olarak alabilirler. Bir kimsenin kendi öz kızını satabilmesi de mümkündür. Hz. Yûsuf bahsinin geçtiği pasajlarda o dönemde yakalanan hırsızın, malını çaldığı kimsenin kölesi haline getirildiği anlaşılmaktadır. Tevrat'ta köle âzadıyla ilgili bir hüküm yoktur. Sadece bir yerde, ağır borca girmiş bir yahudinin borçlarını ödemek maksadıyla kendi kendini satmasından ve onun altı hizmet yılından sonra yedinci yılda serbest olacağından bahsedilmektedir. Efendisi tarafından gözünün kör edilmesi veya dişinin kırılması halinde de köle hürriyete hak kazanır. İncil'de de kölelerin âzat edilmesine dair bir hüküm yer almaz. Gerek Katolik kilisesi gerekse diğer kiliseler köleliği bir vâkıa olarak kabul etmişler ve Hristiyanların kendi dindaşı köleler edinmesinde bir sakınca görmemişlerdir. Eski Yunan ve Roma'da kölelik yaygındı. Aksi düşüncede olanların mevcudiyetine rağmen dönemin filozoflarında hakim anlayışına göre, kölelik devlet ve aile gibi temel beşeri kurumlardan biridir. Aristo, birçok ırkın hürriyet için gerekli ruh yüceliğine sahip olmadığı kanaatindedir.”¹⁶⁹ Köle azat etmek ve bu yolla kölelerin özgürlüklerine kavuşmaları çok zordu. Ya sadece efendisinin arzusuna bağlı ya da ebediyen köle olarak hayat sürerlerdi. Bunun başka bir alternatifini yoktu. Hatta bazı din ve kültürlerde köle azat etmek neredeyse suç sayılır ve köle azat edene mali cezalar bile verilirdi.

---

¹⁶⁸ M. Akif Aydın, “Köle”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XXVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, s.237.

¹⁶⁹ Aydın, “Köle”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XXVII, s. 237.

İslam medeniyetinde kölelik sadece savaşlarda esir düşmek suretiyle sınırlandırılmış, bunun dışında, borca karşı, kişilerin düşman kavimlerin bireylerini kaçırıp köleleştirilmesi veya çocuklarını satın alarak köleleştirme yollarını benimsememiştir. Buna karşı İslam dini hemen her fırsatta kölelik sistemine son vermek için neredeyse bu sisteme karşı tabiri caizse savaş açmıştır. Birçok günahın kefareti için köle azat etme yöntemi bunun en belirgin kanıtıdır¹⁷⁰. Bunun yanı sıra, Allah rızasına kavuşmak isteyen Müslümanların samimiyetle benimsedikleri gönüllü köle âzat etme alışkanlığı yerleştirmesi de bunun en açık kanıtıdır. İslam peygamberi de köle azat edenin yaptığı bu iyilik karşılığında cehennem ateşinden azat olacağı ile ilgili tavsiyeleri ile beraber hayatının son yirmi üç yılında toplam altmış üç köleyi azat ederek özgürlüklerine kavuşturmuştur¹⁷¹.

Hata ile adam öldürme kefaretlarının başında gelen köle azat etmek, toplumsal ayrışmanın ve hiç hak etmedikleri halde satılmak için pazarlarda dolaştırılan, temel hak ve özgürlükler açısından neredeyse hiçbir hakları ve özgürlükleri olmayan bu insanların özgürleşmelerine bir olanak daha sağlayan, sosyal dengeyi kurmayı amaçlayan yöntemlerden bir tanesidir. Köle azat etme yöntemiyle, insanlar arası sınıfsal farklılıklar ortadan kaldırılmaya ve herkesin insan kimliğinde, hukuk karşısında eşit olmaları sağlanmaya çalışılmıştır. İnsanların para ile pazarlarda bir meta gibi satın alınma iş ve işlemlerine çözüm bulunmuş ve İslamiyet'in ilk döneminden kısa bir zaman sonra kölelik müessesesi son bulmuştur.

d) Hata ile Adam Öldürme Kefaretinin Ahiret Hayatına Etkisi: İslam inancına göre insanların bu dünyadaki eylemlerinin Ahiret hayatına etkisi olacaktır. Bu, İslam inancının temelini oluşturmaktadır. İnsanların iyi veya kötü, irili ufaklı yapıp ettikleri Ahirette karşılımları çıkacak ve bunlara göre ceza veya mükâfatlandırılacaklardır.¹⁷² İslam'ın inanç esaslarından bir tanesi olan Ahiret inancı, insan hayatını şekillendirecek en önemli yöntemdir. Bununla birlikte henüz bu dünyada yaşıyor iken, işlenen hataların günahlarının silinmesi için de tövbe fırsatı söz

¹⁷⁰ Mâide 5/89; Mücâdele 58/3.

¹⁷¹ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. 4, s.491.

¹⁷² Zilzâl 99/7,8.

konusudur. Hataların affolunması yolu olan tövbe veya aynı amaçlı ritüeller, bütün semavi dinlerde ve ilkel kabile inançlarına varana kadar birçok dinde mevcuttur¹⁷³.

İslam inancına göre, genelde kefarete özelde öldürme kefareti, tövbe kabilinden olup kurallarına göre yerine getirildikleri takdirde günahları sildiği dolayısıyla ahrette bu günahlardan kaynaklı bir azap ile karşılaşmayacağı anlayışı ve inancı hâkimdir¹⁷⁴. Bu konu ayet ve hadislerde açıkça anlatılmaktadır. Bununla ilgili olarak Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Yanlışlıkla olması dışında bir müminin bir mümini öldürmeye hakkı olamaz. Yanlışlıkla bir mümini öldüren kimsenin, mümin bir köle azat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir. Meğer ki ölünün ailesi o diyeti bağışlamış ola. (Bu takdirde diyet vermez). Eğer öldürülen mümin olduğu halde, size düşman olan bir toplumdan ise mümin bir köle azat etmek lâzımdır. Eğer kendileriyle aranızda anlaşma bulunan bir toplumdan ise ailesine teslim edilecek bir diyet ve bir mümin köleyi azat etmek gerekir. Bunları bulamayan kimsenin, Allah tarafından tevbesinin kabulü için iki ay peşpeşe oruç tutması lâzımdır. Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir.¹⁷⁵

Vasile'den gelen bir hadiste ise Vasile şöyle anlatır: “Biz Tebûk gazvesinde Rasûlullah'ın yanında otururken Beni Suleym kabilesinden bir grup geldi ve ona: Ey Alah'ın Resûlü! (öldürme sebebiyle) ateşe girmeyi hak eden bir arkadaşımız var.” dediler. Resulullah (s.a.v.) de: *"onun yerine köle azad edin, (çünkü) Allah, kölenin her azasına (organ) karşılık, onun azalarını cehennemden azad eder."* ¹⁷⁶buyurdu. İlgili ayet ve hadiste kefaretin aynı zamanda tövbe olduğu, işlenen günahlardan dolayı azap görülmeceği ifade edilmektedir. Dolayısıyla psikolojik, sosyolojik ve ekonomik olmak üzere birçok olumlu etkisi olan hata ile öldürme kefareti sayesinde, Ahirette de kişinin bu suçtan dolayı kefareten sonra azap görmeyeceği ve buna benzer olumlu sonuçlarla karşılaşacağı bir gerçektir. Bu da suçlunun Ahiret hayatı için çok önemli ve olumlu bir sonuçtur.

---

¹⁷³ Katar “Kefâret”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. XXV, s. 177 DİA.

¹⁷⁴ *El-Mevsua el-Fikhiyye el-Kuvetiyye* 35/37, Nevevî, *el-Mecmû* ; c. 6, s. 333.

¹⁷⁵ Nisâ 4/92.

¹⁷⁶ Ebû Dâvûd, 4/29 (no,3964).; İbn Hibbân, 10/145 (no. 4307); Tabarânî, 22/91 (no. 218).; Hâkim, 2/230 (no. 2843).; Beyhakî, 8/132 (no. 16257).; Ahmed bin Hambel 3/490 (no. 16055).; Nesâî, 3/172 (no. 4892).

3.5. Maddi Hasarlı Kazalarda Tazminatlar

3.5.1. Zararın İspatı ve Miktarının Tespiti

Tazminata karar vermeden önce zararın meydana gelmesine sebep olan fiilin, gerçek failinin/faillerinin belirlenmesi önemli olduğu gibi zararın miktarının da tespiti önemlidir.

İslam hukukunda meydana gelen zarar ile buna karşılık mağdura ödenecek mali tazminat miktarı uzman bilirkişiler (ehlü'l-hibre, hükümet-i adl) tarafından tespit edilmesi esastır. Hâkim mağdurun uğradığı zararı ve kendisine ödenecek tazminat miktarını belirlerken, zararın konusuna göre, uzman bilirkişilerin görüşlerine başvurur.¹⁷⁷ Örneğin, otomobilde meydana gelen zarar oto experi tarafından tespit edilir.¹⁷⁸ KTK'ya göre zararın tespiti md. 83'teki gibi hesaplanır.

“Merî hukukta, zararın hesaplanmasını açıklayan iki yöntem bulunmaktadır. Bunlardan *objektif (soyut) hesaplama yöntemine* göre zarar, eşyanın serbest piyasada ulaşan alım-satım değerine göre belirlenir. Türk-İsviçre hukukunda hâkim olan *sübjektif somut hesaplama yöntemine* göre ise, mal varlığının somut olarak uğradığı kayıp esas alınarak zarar belirlenir.”¹⁷⁹

Zarar başlığı altında açıkladığımız gibi zarar değişik şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Bunlardan zarar gören şeyin piyasa değerindeki azalmalar *filî zararı* oluşturur. Örneğin otomobil kaza sonucu tamamen yanarak yok olmuşsa, fiili zarar, yanan otomobilin değeri kadardır. Zarar hesap edilirken bu değer dikkate alınması gerekir. Eğer kazada aracın hurdası kalmış ise, eski hale getirilmesinin mümkün olmaması durumunda; olay tarihi itibarıyla aracın rayiç değeri ve hurda değeri tespit edilerek belirlenen hurda değeri rayiç değerinden düşülerek bakiyesinin zarar verenden tazmini veya aracın hurda halinde davalıya verilerek rayiç değer ile hurda değeri arasındaki farkın davalıdan tahsili gerekecektir.¹⁸⁰ Fakat bazı hallerde zarar gören şey tamamen telef (tahrip) olmayıp hasar görmüş olabilir. Bu durumda ise aracın

¹⁷⁷ <https://www.islamweb.net/ar/fatwa/142153/>

¹⁷⁸ “İsbât”, *el-Mevsûatu'l-Fıkhiyye*, I, 248; “Hibre”, *el-Mevsûatu'l-Fıkhiyye*, Cilt XIX, s. 24.

¹⁷⁹ Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, 1998, s. 732-733; Ayşe Gökyayla Havutçu, *Uygulamada 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Hukuki Sorumluluk*, Ankara, 1999, s. 154.

¹⁸⁰ Yargıtay 4. HD. 26.01.1983 tarih, 1982/11381 esas, 715 nolu karar. Rayiç değer: Bir iktisadi kıymetin, değerlendirme günündeki normal alım-satım değeri; piyasa değeri.

tamiri için gerekli işçilik, boya, yedek parça, kurtarma, garaja çekme gibi tamir masraflarının da zarar olarak kabul edilmesi gerekir.¹⁸¹ Bununla beraber zarar gören araba tamir edilse de eski değerini koruyamayabilir. Zarar gören arabanın kaza dolayısıyla piyasa değerinde belli bir azalma olur. İşte bu azalma da zarara eklenmelidir. Yargıtay aldığı kararda, kazaya karışan kusursuz tarafın maddi hasar gören aracının kusurlu tarafça onarılmasını yeterli görmemiş; aynı nitelikteki hiç hasarı olmayan araçtan mübadele değerinin düşük olacağına altını çizerek, kusurlu taraftan değer düşüklüğünün de tazminine karar vermiştir. Yargıtay değer düşüklüğü hususunda bu kararla, içtihat oluşturmuştur. Dolayısıyla, trafik kazasında kusurlu olan tarafın, tazmin borcunu doğuran eylemin meydana gelmesinden önceki durumu iadesi (eski halin iadesi) yasal bir zorunluluk olduğundan, değer düşüklüğünü de gidermesi gerekmektedir.¹⁸²

Fiili zarar dışındaki bir diğer zarar da mahrum kalınan kârdır. Mahrum kalınan kâr, araç yada malın zarar görmesiyle getireceği gelirin elde edilememesi halinde söz konusu olur. Örneğin zarar gören şey ticari taksi ise, fiili zararın yanı sıra tamir süresince çalışmamaktan kaybedilen bir gelir vardır. Bunlar mahrum kalınan kârı oluşturur.¹⁸³

¹⁸¹ İslam hukukçuları bu tür zararın tazmini konusunda farklı görüşlere sahip olmuşlardır. Mâlikî, Şafîî, Hanbelî ve Zahirî hukukçulara göre, malın fahiş zarar görmesi veya fonksiyonunun kısmen yok olması durumunda onun tamamının değil zarar gören kısmının başka bir ifade ile malda meydana gelen kısmî zararın tazmin edilmesi gerekir (Bkz. Ensârî, II, 347; Kâsânî, VII, 158; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, VI, 436 vd.). Buna göre gasp edilen ya da kaza yapan bir arabanın fren sisteminin bozulması veya aynalarının kırılması durumunda, araba tamamen yok edilmediği ve zarar kısmî olduğu için arabanın bütünü tazmin edilme yerine meydana gelen zarar tamir ve telafi edilmelidir. Bkz. Harâşî, *Şerhu'l-Harâşî*, VI; 149-150.

¹⁸² Yargıtay. 4. HD'nin, 29.04.2004 tarih, 2003/16114 esas, 2004/5734 sayılı kararı şu şekildedir: *"Davacının olaydan sonraki malvarlığının değeri, zarar verici olayın meydana gelmemesi halindeki değerden daha az ise, zarar var demektir. Gerçekten bir şeyin tahrip edilmesi veya zarar görmesi halinde nesnel zararı tayin etmek için kural olarak objektif değeri esas almak gerekir. Bu ise mübadele (rayiç) değeridir. Davaya konu olayda davacıya ait araç davalıların yaptığı onarım dışında harcama gerektirecek derecede hasara uğramıştır. Bu durumda sözü edilen aracın onarıldıktan sonra mübadele (rayiç) değerinin olaydan önceki mübadele değerinden az olacağına kabulü gerekir. Çünkü tamamen onarılmış olsa bile bu araba tahribatin izlerini taşımaktadır. Onarılmış durumdaki değeri, ne kadar iyi onarılmış olursa olsun, kural olarak aynı nitelikteki hiç hasara uğramayan araç değerinden düşüktür ve bu da cari değerinden kaybettirmektedir. Zararı tazminle yükümlü olan kimse, tazmin borcunu doğuran eylemin meydana gelmesinden önceki durumu iadeye mecburdur."*

¹⁸³ Akıncı, s. 176-177; Havutçu, *Uygulamada 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Hukukî Sorumluluk*, s. 154.

Genel olarak İslam hukukçuları, yok edilen malın, misli ile tazmin edilmesinin temel ilke olduğunu, misli malın misli ile değil kıymeti ile tazmin edilmesi durumunda ise mahrum kalınan kâr veya menfaatleri mütekavim mal olarak kabul etmedikleri için bunların tazmin edilmeyeceği

Aracın eski haline gelmesi için gerekli olan tüm masraflar, gelir kaybı (mahrum kalınan kâr), aracın değer kaybı gibi zararlar trafik kazasına neden olan işleten, farazi işleten, araç maliki araca sözleşmeyle zilyet olan (kiracı, mülkiyeti muhafaza kaydıyla satın alan, ariyet alan vs.)’dan talep edilebilecektir. Ayrıca, zarar gören zarara sebebiyet verene karşı aracı mecburi mali mesuliyet sigortası (trafik sigortası) yapan sigorta şirketinden -sigorta poliçesindeki limit ve sorumluluk kapsamına giren giderlerle ilgili olmak kaydıyla- de talep edebilecektir.¹⁸⁴

Meydana gelen zararı ispat etmek ise BK md. 42’ye göre iddia edene(davacıya) düşer.¹⁸⁵

3.5.2. Yararların Mahsubu

Zarar verici olay sebebiyle elde edilen menfaatlerin zarardan düşülmesine “denkleştirme” denir. Zarara yol açan davranış, zarar gören lehine bazı menfaatlerin ortaya çıkmasına neden olabilir. Motorlu araç kaza sonucu tamamen telef olsa dahi hurda olarak arz ettiği bir değer vardır. Örneğin; hasara uğrayan bir otomobil hasardan önce 20.000 TL değerindeyse, hasardan sonra hurdası da 5.000 TL değerindeyse burada zarar 15.000 TL’dir. Zarar hesaplanırken, bu tür menfaatlerin zarardan

---

kanaatindedirler. Zâhirîler ve bir kısım İslam hukukçuları ise mahrum kalınan ve muhtemelen elde edilecek kârların da tazminde dikkate alınması gerektiğini savunmuşlardır. Bkz. Remlî, *Nihâyetü'lmuhtâc*, V, 117-123; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, VI, 436 vd.; Zuhaylî, *Nazariyyatu'd-Damân*, 92; Eser, s. 178-179.

¹⁸⁴ Şahin-Gültaş, s. 473.

¹⁸⁵ 1Nisan 2008’den itibaren maddi hasarlı trafik kazalarına karışanlar polisi beklemeden tutanaklarını kendileri tutup olay yerinden ayrılabilirler. Kusur oranlarının tespiti, kazaya karışan araçların fotoğraflarıyla tespit edilecek. Bu amaçla sürücülerin yanlarında fotoğraf makinesi ya da iyi kalite fotoğraf çeken kameralı cep telefonu bulundurması gerekiyor. Yeni düzenlemeye göre kazalarda kusur oranı Trafik Sigortaları Bilgi Merkezi (TRAMER) tarafından belirlenmektedir. İşleyiş kısaca; Sigorta şirketleri tutanak ve varsa fotoğrafların TRAMER tarafından gönderilmesini takip eden 3 iş günü içinde kaza krokilerini de dikkate alarak %0, %50 ve %100 oranlarına göre sorumluluk değerlendirmesini yapar. Her bir şirket kendi sorumluluk değerlendirmesi sonucunu elektronik ortamda TRAMER’e iletir. Sigorta şirketlerince mutabakat süresinde değerlendirmesini iletmeyen diğer şirketler için de bağlayıcıdır. İlgili şirketlerden birisi sorumluluk değerlendirmesini yukarıdaki hükümlere uygun olarak TRAMER’e göndermesine rağmen diğer şirketler süresi içinde göndermemişlerse değerlendirme gönderen şirketin belirlediği sorumluluk oranları geçerli olur. TRAMER, iletilen değerlendirmelerde mutabakata varıldığını tespit ederse belirlenen sorumluluk oranlarını ilgili sigorta şirketlerine bildirir. TRAMER, şirket değerlendirmelerinde farklı sonuçlara ulaşıldığını tespit ederse tutanak ve varsa fotoğrafları kendi bünyesinde oluşturulan Tutanak Değerlendirme Komisyonuna (Komisyon) sunar. Komisyon, tutanağı ve varsa çekilen fotoğrafları inceleyerek sorumluluk oranlarını %0, %50 ve %100 oranları çerçevesinde kesin olarak belirler. Sonuç TRAMER aracılığıyla ilgili şirketlere elektronik ortamda bildirilir. Bkz. <http://www.sigortam.net/trafik-sigortasi/kazalarda-kusurorani-> nasıl belirlenecek (15.04.2011). 185. Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 724.; Akıncı, s. 177-178;

indirilmesi gerekir. Aksi halde zarar gören haksız yere zenginleşmiş olur. Denkleştirmenin yapılabilmesi için söz konusu menfaatlerin elde edilmesiyle, zarar verici olay arasında uygun illiyet bağının bulunması gerekir. Denkleştirme işlemi tazminatın değil, zararın belirlendiği aşamada yapılması gereken bir işlemdir.¹⁸⁶

Trafik kazalarında, sigorta ile ilgili olarak denkleştirme sıklıkla gündeme gelmektedir. Eğer zarar gören, zararını zarar verenin sigorta şirketinden karşılırsa, zararın karşılandığı oranda zarar verene müracaat edemez.”¹⁸⁷

3.5.3. Araçların Değer Kayıplarının Karşılanması

Kazaya karışan araçlarda genel olarak iki türlü zarar oluşmaktadır. Birincisi maddi hasardır. Bu zarar genellikle tamir ustaları tarafından giderilir masrafı ilgili şahıslara veya ilgili sigortaya ödetilir. Bir diğer zarar ise değer kaybıdır. Değer kaybı, araç kaza yapmadan önceki değer ile kaza yaptıktan sonraki değeri arasındaki farktır. Örneğin: Araç kazaya karışmadan önce değeri 200 bin ise kazaya karıştıktan sonra değeri 150 bine düşmüş ise aradaki 50 bin, aracın değer kaybıdır.

İslam hukuku meydana gelen zahiri zararların tazmini ile beraber değer kayıplarının tazminini de konu edinmiştir. Buna göre kazada mağdur olan kişinin aracında meydana gelen değer kaybının da karşılanması gerekmektedir.¹⁸⁸ Bu da aracın kazadan önceki ve sonraki değerleri uzman kişiler tarafından hesaplanır ve aradaki kaybolan değer farkı da mağdura verilir. Örneğin kazaya karışan aracın kazaya karışmadan önceki değeri 150 bin ise kazaya karıştıktan sonra uzman kişiler tarafından biçilen değer 100 bin ise kaza sonrası meydana gelen 50 bin değer kaybının da mağdura ödenmesi gerekir.

¹⁸⁶ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 724.; Akıncı, s. 177-178; Havutçu-Gökyayla, s. 152-153.

¹⁸⁷ Havutçu, *Uygulamada 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Hukukî Sorumluluk*, s. 153.

¹⁸⁸ Mavsili, *el-Ihtiyâr, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye*, Beyrut, 1426, c. 3, s. 70; İbn Rüşd Hafid, *Bidâyetü'l-Muctehit, Dâru'l-Hadis, Mısır*, 1425. c. 4, s.102; Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, c. 3, s. 354-362; Mansur b. Yunus b. Salahaddin b. Hasan b. İdris el-Bühveti, *Keşşâfü'l-Kinâ' ala Metni İknâ'*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, t.y., c. 6, s. 10.

3.6. İslam Hukukuna Göre Devletin Verdiği Diğer Cezalar

İslam dini, toplum düzenini bütün yönleriyle korumak ve toplumdaki suç oranlarını düşürmek için belli başlı bazı cezalar koymuştur. Bu cezaların, suçu işleyen ve mağdur üzerinde maddi ve manevi birçok etkisi vardır.

İslam ceza hukuku, insanları yaptıkları suç ve günahlar yüzünden sadece cezalandırmayı amaçlayan bir yapıdan ibaret değildir. Ceza olarak belirlenen yöntemler, bir yönleriyle ceza gibi görünseler de başka yönleriyle de insanları, hak ihlalleri noktasında eylemlerinden caydırmayı hedeflemiştir. Yani İslam ceza hukuku, aynı zamanda koruyucu bir ceza hukukudur.

İslam dini, belli başlı suçlara had (ceza) belirlerken bazı suçların cezalarını da suçlu ve mağdurun durumunu göz önünde bulundurmaya suretiyle maslahat endeksli, devlet veya yetkililerin takdirine bırakmıştır. İslam hukukunda bu tür cezalara Tâzir denmektedir.¹⁸⁹ Günümüzdeki trafik ile ilgili işlenen ihlallere karşı verilen bazı cezalar bu türden cezalardır. İslam hukukuna göre de devletin maslahat gereği bu cezaları koyma yetkisi bulunmaktadır.

3.6.1. Para Cezaları

İslam ceza hukukunda bizzat belirlenmiş cezalar olduğu gibi kimi suçlara da tâzir (uslandırmak) cezası uygun görülmüştür. Tâzir cezası: İslam'da belli suçlara konulmuş cezalar dışındaki suçlar için belirlenmiş cezalara denmektedir. Bu ceza yöntemi Allah hakkı olan; namazı terk etmek, orucu mazeretsiz tutmamak, faizli işlemlerde bulunmak gibi suçlarda verildiği gibi insanlara karşı işlenen rüşvet almak, iftira atmak ve emanete ihanet etmek gibi suçlarda da uygulanmaktadır.¹⁹⁰ Tazir (uslandırmak) cezası, dövme, para cezası kesmek, teşhir etmek ve hapse atmak gibi yöntemler ile uygulanmaktadır.¹⁹¹

İslam hukuku mezhep imamlarının tercih ettiği görüş, para cezalarının alınmaması görüşüdür. Çünkü para cezası, insanların mallarını haksız bir şekilde almaya yol açmaktadır. Ancak Hanbeli mezhebi âlimlerinden İbn Teymiyye ve

¹⁸⁹ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, c. 4, s. 3142.

¹⁹⁰ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, c. 7, s. 5591.

¹⁹¹ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, c. 7, s. 5592.

öğrencisi İbnü-l-Kayyim el-Cevzî, bazı konularda İmam Malik, İmam Ahmed b. Hanbel'in bir görüşü ve İmam Şafii'nin iki görüşünden birine (Kavli kadim) göre para cezası ile cezalandırma yöntemi bulunmaktadır.¹⁹²

Devletin kural koyma yetkisi ve çerçevesi bölümünde de değindiğimiz gibi, İslam hukukuna göre devlet ve yetkilileri maslahat gereği, ihtiyaç hâsıl olduğunda kanun koyabilirler. Aynı şekilde ceza da koyabilmektedirler. Burada dikkat edilmesi gereken husus devletin koymuş oldukları kural ve cezaların İslam'ın koymuş olduğu kural ve cezalar ile çelişmemesi hususudur.

Bizim de tercih ettiğimiz görüş, devletin trafik ve benzeri alanlarda ihtiyaca binaen maslahat gereği koymuş olduğu para cezalarının makul ölçülerde olması görüşüdür. Çünkü devlet ulu'l-emir'dir. Ulu'l-emre itaat edilmesi de emredilmiştir.

Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resûlüne arz edin. Bu, daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir.¹⁹³

Önceki başlıklar altında aktardığımız Mecmeu'l-Fıkhî'l-İslâmî'nin (75/2/d8) nolu fetvasında görüldüğü gibi kurul da bu doğrultuda fetva vermiştir.¹⁹⁴

3.6.2. Hapis Cezası

İslam ceza hukukuna göre hadler dışındaki tâzir kapsamında uygulanan cezalardan bir tanesi de hapis cezasıdır.

Bazı suçluları hapis ile cezalandırma yöntemi, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminden beri var olan bir ceza yöntemidir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in de bir adama iftiradan dolayı hapis cezası verdiği bilinmektedir.¹⁹⁵

¹⁹² Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, c. 7, s. 5596.

¹⁹³ Nisâ 4/59.

¹⁹⁴ Muhammed Abdullah, *Havâdisü's-Seyr*, s. 371-372.

¹⁹⁵ Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, c. 7, s. 5592.

Hiz. Ömer kendi hilafeti döneminde Mekke’de dört bin dirheme (gümüş para) bir ev almış ve onu hapisane olarak kullanmıştır.¹⁹⁶ Hiz. Ömer’den sonra hilefeti devralan Hiz. Osman ve Hiz. Ali de bu yolu takip etmişlerdir.¹⁹⁷

Hanefi,¹⁹⁸ Maliki¹⁹⁹ ve Şafii²⁰⁰ mezhebi âlimlerinin çoğunluğuna ve Hanbeli²⁰¹ mezhebinin de mûtemed görüşüne göre hapis cezası meşru bir cezadır ve bu cezanın uygulanmasında bir sakınca görülmemektedir.

Trafikte işlenen suçlarla ilgili verilen iki türlü hapis cezası bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi suç işleyen kişinin hapse atılması, ikincisi ise geçerli gerekçelerden dolayı araca el konulması suretiyle uygulanmaktadır. İster araca el konulsun ister sahibi derdest edilsin, devletin, toplumun refah ve düzeni için koymuş olduğu bu tip cezaların uygulanmasında İslam ceza hukukuna göre bir sakınca bulunmayıp devletin de haddi zatında böyle cezalar koyma yetkisi bulunmaktadır.

3.6.3. Diğer Cezalar

Trafikte işlenen kural ihlalleri neticesinde devletin koymuş olduğu başka cezalar da bulunmaktadır. Bunlar trafikten men ve evraklara, sürücü belgesine el koyma gibi cezalardır. Devletin koymuş olduğu bu cezalar maslahat kabilinden olup uygulanması gereken ceza yöntemleridir. İslam ceza hukukuna ters düşmediği sürece bu cezaların uygulanmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

İslam ceza hukukuna göre suçun çeşidine, suçlunun sosyal durumuna ve şahsiyetine bağlı olarak bazen azar, ikaz, tehdit, teşhir de cezaî müeyyide olabilmektedir. Hangi suçlar için hangi bedenî cezaların verileceği naslar veya hukuk doktrini tarafından belirlenmiş veya en azından bu konuda objektif ölçüler getirilmiştir. Malî ve manevî cezaların takdirinde ve infazında kanun koyucuya, ayrıca

¹⁹⁶ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. 4, s. 390.

¹⁹⁷ Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, c.7, s. 5592.

¹⁹⁸ Zeylaî, *Tebyinu'l-Hakâik*, c.4, s.179; Aynî, *el-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye*, c. 6, s. 370. İbn Nüceym, *el-Behru'r-Râik*, c. 5, s. 282. Tahâvî, *Hâşiyetu't-Tahâvî*, c. 3, s.185.

¹⁹⁹ Düsükî, *Hâşiyetü'd-Düsükî*, c. 3, s. 280-283; el-Muvâfik, *et-Tâc ve'l-İklîl*, c. 5, s. 48-49; Hüreşî, *Hâşiyetü'l-Hüreşî*, c. 5, s. 276-280; İmam Mâlik, *el-Müdevvene*, c. 4, s. 106.

²⁰⁰ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. 4, s. 390; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, c. 2, s. 294.

²⁰¹ Mâverdî, *el-İnsâf*, c. 10, s. 248-249; İbn Müflih, *el-Mübdî*, c. 9, s. 113; Buhvetî, *Keşâfu'Kinâ* c. 6, s. 158; İbn Neccâr, *Muntehe'l-İrâdât*, c. 2, s. 583; İbn Kudâme el-Makdisî, *eş-Şerhu'l Kebir*, c. 10, s. 345.

mahkemelere geniş yetkiler tanınmıştır. Böylece suçun ve suçlunun durumuna göre önleyici, eğitici ve ıslah edici cezaların seçimine imkân hazırlanmıştır.²⁰²

---

²⁰² Ali Bardakoğlu, “Ceza”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt. VII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 474-475

SONUÇ

Yaşadığımız çağda çocuğundan, genç ve yaşlısına; erkeğinden, kadınına varıncaya kadar toplumun bütün kesimlerini ve toplum hayatını en fazla etkileyen değişimler, bilim ve teknoloji alanında meydana gelen değişimlerdir. İletişim ve ulaşım alanındaki değişim ve gelişmelerin üst limitlerin olmadığı, her an bir yeniliğin duyurulduğu teknoloji çağında bulunuyoruz. Kuşkusuz her gelişmişlik, beraberinde sorunlar ve problemler de üretmektedir. Bu problemlerle başa çıkma ve onları çözme sorumluluğu, gerek mer'î hukuk ve gerekse İslam hukukuna göre bazen bireye, bazen aileye ve bazen de yönetici ve devlet makamlarına yüklenmiştir.

Günümüz yaşam koşulları arasında en önemli ve toplum için en faydalı gelişim ve değişimlerden bir tanesi; hava, kara, deniz ve demir yolları ağları ve bu ağlarda kullanılan teknolojik donanımlara sahip ulaşım araçlarıdır. Ulaşım ağları ve bu ağlarda kullanılan araçlar, insanların birbirlerini maddi ve manevi olarak etkilediği yeni bir ortak yaşam alanını oluşturmaktadır. Bu yeni yaşam alanında hayat süren ve bu alanları aktif bir şekilde kullananlar elbette ki insanlardır.

Çalışmamızda bu müşterek alanlar kullanılırken, belli başlı bazı kurallar dâhilinde olması ve bu kurallara riayet edilmesi; bu alanları kullananların can, mal ve hak kaybına uğramamaları için kuralların zorunluluk arz ettiği tespit edilmiştir.

Trafik ve ulaşım, insanların en temel ihtiyaçlarından bir tanesidir. Günümüzdeki ulaşım araçları İslamiyet'in ilk dönemindeki ulaşım araçlarından farklıdır. Bu araçların her birinin getirdiği avantajları olduğu gibi risk ve dezavantajları da bulunmaktadır. Tüm bunlar göz önüne alındığında halkın maslahatı dikkate alınarak trafik kurallarının ve araç kullanım şartlarının belirlenmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bugünkü ulaşım araçları ve amaçları günümüzün birer güncel meselesi olduğundan, bunlarla ilgili kuralları detaylı bir şekilde belirlemek, bu kuralları uygulamak ve uygulanabilirliğini sağlamak da günümüz idarecilerine düşen en güncel sorumluluklardan bir tanesi olduğu kanaatine varılmıştır.

Devlet ve yetkililerin belirlemiş olduğu ulaşım kanun ve kurallarının Kur'an-ı Kerim ile çelişmemesi gerektiği gibi Hz. Peygamber (s.a.v.)'in maslahatı amaçlayarak peygamber kimliğiyle ortaya koymuş olduğu sünnet ile de çelişmemeleri

gerekmektedir. Dolayısıyla Kur'an ve sünnete aykırı olan ve onların gözettiği maslahatlara ters düşen kural ve hükümlerin İslam dini açısından herhangi bir değeri bulunmamaktadır.

Devlet ve yöneticileri, ekonomi ve ulaşım gibi alanlarda günün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde kamu düzenini kurmaya ve korumaya çalışırlar. Bunları yaparken de koyacakları kanun ve kuralların toplum yararına uygunluğu göz ardı edilmemelidir. Maslahata aykırı olan kanun ve kuralların yarardan ziyade zarara yol açtıkları malumdur. Maslahat ise, kişiden kişiye, toplumdan topluma ve bölgeden bölgeye değişebilen bir kavramdır. Kanun ve kural koyucuların maslahatı dikkate alarak kanun ve kuralları koymaları gerekir. Toplumun yararı söz konusu olduğunda bunun bireyin yararına tercih edilmesi veya toplumun yararları arasında daha önemli ve daha genel bir toplum maslahatı varsa bunun diğerlerine tercih edilmesi gerekmektedir. Amaç kamu düzenini sağlamaktır. Bu sebeple kamuya en uygun kanun ve kurallar koyulmalıdır.

Devletin veya idarecilerin koymuş oldukları kurallar; Kitap, Sünnet ve kamu maslahatına aykırı olmadığı sürece bu kurallara uyma zorunluluğu vardır. Bu kurallara aykırı davranmak Kitap ve sünnete aykırı davranma anlamına gelmektedir. Mecmeu'l-Fıkhî'l-İslâmî'nin (75/2/d8) no'lu kararı da bu yöndedir.

Gün geçtikçe değişen ve gelişen trafik ağları, beraberinde değişik problemler de doğurmaktadır. Değişik mağduriyetler meydana gelmektedir. Aynı şekilde güvenlik tedbirleri de değişmekte ve gelişmektedir. Devletin ilgili bütün kurumlarının trafik ile ilgili kendi sorumluluk alanına giren konularda çok titiz davranmaları gerekmektedir. İnsanların bu modern trafik alanında can ve mal kayıplarını minimize edecek tedbirlerin alınması, dinen devlet yetkililerine yüklenmiş sorumluluklardan sadece bir tanesidir. Bu sorumluluğun ilgili tüm kurumlar tarafından azami derecede yerine getirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Amidî, Ebû'l-Hasan Alî b. Muhammed, *el-İhkâm*, Daru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut, 1984.
- Askalânî, Ahmed b. Alî b. Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahihi'l-Buhârî*, Dâru'l-Marife, Beyrut, 1960.
- Atalay, İbrahim, *İslam Borçlar Ve Ceza Hukuku Açısından Trafik Kazalarından Doğan Sorumluluk* Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Avcı, Mustafa, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 272. Mimoza Yayınları, Konya 2014.
- Avdeh, Abdulkadir, *et-Teşrî'u'l-cinâi fi'l-İslam*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, t.y.
- Aydın, M.Akif, "Köle" *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.XXVI, s. 246, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989.
- Aynî, Bedruddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed b. Hüseyin el-Ayntâbî, *el-Binâye fî şerhi'l-Hidâye*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2000.
- Bardakoğlu, Ali, "Diyet", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, cilt. X, s. 471-479, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989.
- Beydâvî, Nâsiruddîn Ebû Said Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî, *Envâr't-Tenzîl ve Esraru't-Tevîl*, Daru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1998.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fi, *el-Câmiu's-Sahîh*, Dâru Tavku'n-Necât, 2002.
- Buhûtî, Mensur b. Yunus b. Selaheddîn b. Hasan b İdrîs, Keşşâfü'l-Kınâ' an *Metni'l-İknâ*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1982.
- Buhûtî, Mensur b. Yunus b. Selaheddîn b. Hasan b İdris, *Şerh-u Müntehe'l-İrâdât*, Âlemu'l-Kütüb, Beyrut, 1993.
- Çeker, Orhan, "Çocuk Düşürme", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. VIII, s. 364-365, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989.
- Dağcı, Şamil "Hükûmet-i adl", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. XVIII, s. 463-464, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989.
- Dağcı, Şamil, "Kıyas", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, cilt. XXV, s. 488, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989.
- Dusûkî, Muhammed b. Ahmed ed-Dusûkî, *Hâşiyet'u Dusûkî*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, t.y.

- Ebû Dâvud, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen*, el-Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut, t.y.
- Ferrâ, Kâdî Ebû Ya'la, Muhammed b. el-Hüseyn b. Muhammed b. Halef b. el-Ferrâ, *el-Uddeh fî Usuli'l-Fıkh* y.y.1990.
- Fîrûzâbâdî, Ebû İshâk İbrahim b. Alî b. Yusuf el-Fîrûzâbâdî eş-Şîrâzî, *et-Tabsira fî Usûli'l-Fıkh*, Daru'l-Fıkr, Şam, 1983.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî et-Tûsî, *İhyâü Ulûmi'd-Dîn*, Dâru'l-Marife, Beyrut, t.y.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed bin Muhammed el-Gazzâlî et-Tûsî, *el-Mustasfâ*, Dâru'l-Kutub-il İlmiyye, Beyrut, 1993.
- http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0dam_vezas%C4%B1#.C4.B0dam_vezas.C4.B1n.C4.B1n_k.C3.BCresel_da.C4.9F.C4.B1l.C4.B1m.C4.B1
- <http://www.sigortam.net/trafik-sigortasi/kazalarda-kusurorani-> (15.04.2011).
- <http://www.trafik.gov.tr/Sayfalar/Istatistikler.aspx>.
- <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27668>
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr alâ Durri'l-Muhtâr*, t.y. y.y.
- İbn Kudâme, Abdullah b. Ahmed b. Kudâme el-Makdîsî, *el-Muğnî*, Dâru'l-Fıkr, Beyrut, 1985.
- İbn Rüşd, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtûbî el-Endelûsî, İbn Rüşd el-Cedd, *el-Beyân ve't-Tahsîl*, Dâru'l-Garbi'l-İslamî, Beyrut, 1988.
- İbn Rüşd, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtûbî el-Endelûsî, İbn Rüşd el-Cedd, *el-Mukaddimâtu'l-Mumehhidât*, Dâru'l-Garbi'l-İslamî, Beyrut, 1988.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebû'l-Fadl Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Hacer el-Askalânî, *Nuhbetu'l-Fıker*, Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, Beyrut, t.y.
- İbn Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *el-Müsned*, Müessesetu'r-Risâle, 2001.
- İbn Kudâme, Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed b. Kudâme el-Makdîsî el-Cemâilî Şemsuddîn Ebû'l-Ferec, *eş-Şerhu'l-Kebîr*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, t.y.
- İbn Müflih, Burhânuddîn Ebû İshâk İbrahim b. Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed b. Müflih, *el-Mübdî*, Dâru Âlemi'l-Kutub, Riyad, 2003.

- İbn Nuceym, Zeynuddîn. b. İbrahim b. Muhammed b. Nuceym el-Mısrî, *el-Bahru'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*, Dâru'l-Kitabi'l-İslamî, t.y.
- İbnu'l-Arabî, Muhammed b. Abdillâh Ebûbekir b. Arabî el-Maarifi el-Eşbîlî, *Ahkâmu'l-Kur'ân* Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan 2003.
- İbnu'l-Uhuvve, Muhammed b. Muhammed b. Ahmed b. Ebi Zeyd Diyâuddîn el-Kureşî, *Meâlimü'l-Kurbâ*, Dâru'l-Funûn, Kahire, 1938.
- İmam Mâlik, Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Amir el-Esbehî el-Medenî, *el-Müdevvene*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994.
- Kârâfî, Şihâbuddîn Ahmed b. İdrîs, *ez-Zehîre*, Dâru'l-Garb, Beyrut, 1994.
- Kâsânî, Ebûbekir b. Mesud b. Ahmed Aladdin, *Bedâiu's-Senâ'i*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1986.
- Katar, Mehmet, "Kefaret", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.XXV, s. 179, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989.
- Koçak, Muhsin, "Gurre", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. XIV, s. 211-212, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989.
- Köse, Saffet, *Sosyal Bir Sorun Olarak Trafik*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, 2010.
- Makdîsî, Abdurrahman b. İbrahim b. Ahmed Bahâuddin, *el-Ûdde Şerhu'l-Ûmde*, Dâru'l-Hadis, Kahire, 2003.
- Mâverdî, Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî, *el-Ahkâmu's-Sultâniyye*, Beyrut, 1989.
- Mâverdî, ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî, *er-Rütbe fî Talebi'l-Hisbe*, tahk. Ahmed Câbir Bedran, Kahire, 2002.
- Mevsilî, Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd, *el-İhtiyâr li ta'lîli'l-Muhtâr*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2005.
- Muvâfik, Muhammed b. Yûsuf b. Ebi Kâsım b. Yûsuf el-Ğarnâtî, *et-Tâc ve-l-İklîl*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahîh*, Daru İhyai't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, t.y.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1991.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyüddin Yahya b. Şeref, *el-Mecmû Şerhu'l-Muhezzeb*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, t.y.

- Özbek, Özer, *Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi*, s. 251. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2000.
- Polat, Murat, *İslâm Ceza Hukukunun Karakteristik Özelliklerinden Bazı Örnekler*, s. 274, Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı 9, 2017.
- Râfî‘, Abdulkerim b. Muhammed b. Abdulkerim Ebû'l-Kâsım el-Kazvîni, *el-Azîz Şerhu'l-Vecîz*, Dâru Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2005.
- Râzî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Hasan b. Hüseyin et-Teymî, *Mefâtihu'l-Gayb*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 2000.
- Sancaklı, Saffet, *Hadisler Bağlamında Kul Hakkı Açısından Trafik Olgusunun Analizi/Değerlendirilmesi*, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Malatya, 2015.
- Suyûtî, Abdurrahman b. Ebi Bekir, *Tedrîbu'r-Ravî fî Şerhi Takrîb lin-Nevevî*, Mektebetu'r-Riyâd el-Hadisiyye, Riyad, t.y.
- Şafak, Ali, “Erş”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, cilt. XI, s. 307-308, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989.
- Şâtîbî, İbrahim b. Musa b. Muhammed el-Lahimî el-Garnatî, *el-Muvâfakât*, Dâru ibni Affan, 1997.
- Şevkânî, Muhammed b. Alî b. Muhammed b. Abdillâh, *Neylü'l-Evtâr*, Dâru'l-Hadis, Mısır, 1993.
- Şîrâzî, Ebû İshâk İbrahim b. Alî b. Yusuf, *el-Mühezzeb*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, t.y.
- Şîrbînî, Muhammed el-Hatib, *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Meânî Elfâzi'l-Minhâc*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, t.y.
- Tahâvî, Ahmed b. Muhammed b. İsmail, *Haşiyetu't-Tahavi*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1997.
- İbn Âşûr, Tâhir, *Mekâsid'ü-Şerîati'l-İslamiyye*, Vizâretü'l-Evkâf ve Şuûni'l-İslâmiyye, Katar, 2004.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre, *el-Câmi'u's-Sahîh*, Daru'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut, 1998.
- Türcan, Talip; “Şerîât”, *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. XXXVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989.
- Zebîdî, Muhammed b. Muhammed b. Abdirezzâk el-Hüseyinî Murtażâ, *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, Daru'l-Hidâye, t.y.

Zeylaî, Fahreddin Osman b. Alî, *Tebyînu'l-Hakâik*, Dâru'l-Kutubi'l-İslamî, Kahire, 1896.

Zuhaylî, Vehbe b. Mustafa, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuhu*, Dâru'l-Fıkr, Şam, t.y.

ÖZGEÇMİŞ

Abdulhalık OCAKHANOĞLU Diyarbakır İli Bismil İlçesi Mirzabey Köyünde doğdu (1981). İlkokul öğrenimini köyde bitirdikten sonra Konya'da Medrese eğitimi aldı. Bu süre zarfında Ortaokulu ve İmam-Hatip Lisesini Konya'da tamamladı. 2004 yılında Batman İli Gercüş İlçesinde İmam-Hatip olarak göreve başladı. İmam-Hatiplik görevini ifa ederken Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesini bitirdi. 2012 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Trabzon Darıca İhtisas Merkezinden mezun olduktan sonra Batman İli Hasankeyf İlçesine Vaiz olarak atandı. 2013-2017 yılları arasında Batman İli Sason İlçe Müftüsü olarak görev yaptı. 30/10/2017 tarihinde Hatay İli Hassa İlçe Müftüsü olarak göreve başladı. Halen buradaki görevine devam etmektedir. Evli ve 2 çocuk babasıdır.